

V L A A M S P A R L E M E N T

Zitting 2008-2009

28 november 2008

**BEHEERSMAATSCHAPPIJ ANTWERPEN MOBIEL (BAM) –
GROTE INFRASTRUCTUURPROJECTEN**

HOORZITTINGEN

**over het aspect communicatie en het financiële aspect
van het Masterplan Antwerpen en de Beheersmaatschappij Antwerpen Mobiel (BAM)**

VERSLAG

**namens de Commissie voor Openbare Werken, Mobiliteit en Energie
uitgebracht door de heer Jan Peumans**

Samenstelling van de commissie:

Voorzitter: de heer Marc van den Abeelen.

Vaste leden:

mevrouw Agnes Bruyninckx, de heren Johan Deckmyn, Pieter Huybrechts, Jan Penris, mevrouw Marleen Van den Eynde; de heer Jos De Meyer, mevrouw Cindy Franssen, de heren Frans Peeters, Johan Sauwens; de dames Annick De Ridder, Fientje Moerman, de heer Marc van den Abeelen; de heren Gilbert Bossuyt, Bart Martens, Joris Vandenbroucke.

Plaatsvervangers:

de heer Frank Creyelman, mevrouw Katleen Martens, de heren Wim Van Dijk, Christian Verougstraete, Frans Wymeersch; de heren Ludwig Caluwé, Carl Decaluwe, Tom Dehaene, Dirk de Kort; de heren Patrick Lachaert, Hugo Philtjens, Jul Van Aperen; mevrouw Els Robeyns, de heren Jan Roegiers, Robert Voorhamme.

Toegevoegde leden:

de heer Jan Peumans;
de heer Eloi Glorieux.

Zie:

268 (2004-2005)

- Nr. 1: Verslagen over hoorzitting + Addendum
- Nr. 2: Verslag
- Nrs 3 en 4: Verslagen van het Rekenhof
- Nr. 5: Verslag
- Nr. 6: Verslag van het Rekenhof
- Nr. 7: Verslag
- Nr. 8: Verslag van het Rekenhof
- Nr. 9: Verslag + Addendum
- Nr. 10: Verslag over gedachtewisseling
- Nr. 11: Verslag van het Rekenhof
- Nr. 12: Verslag
- Nr. 13: Verslag van het Rekenhof
- Nr. 14: Verslag
- Nr. 15: Verslag van het Rekenhof
- Nr. 16: Verslag
- Nr. 17: Verslag van het Rekenhof
- Nr. 18: Verslag
- Nr. 19: Verslag van het Rekenhof
- Nr. 20: Verslag
- Nr. 21: Verslag van het Rekenhof
- Nr. 22: Verslag

INHOUD

Blz.

COMMUNICATIE

I.	Toelichtingen door de gehoorde instanties en personen	4
1.	Toelichting door de Beheersmaatschappij Antwerpen Mobiel (BAM)	4
2.	Toelichting door de heer Jan Bosschem, voorzitter van TV SAM	7
3.	Toelichting door de vertegenwoordigers van Groep C.....	8
4.	Toelichting door de heer Ignace Desomer, raadsheer bij het Rekenhof	10
5.	Toelichting door de heer David D’Hooghe, partner bij Stibbe	12
II.	Bespreking	12
1.	Tussenkoms van de heer Jan Peumans	12
2.	Tussenkoms van de heer Carl Decaluwe	16
3.	Tussenkoms van de heer Sven Gatz.....	19
4.	Tussenkoms van de heer Rudi Daems	21
5.	Tussenkoms van de heer Jan Penris.....	22
6.	Antwoorden van de heer Jan Van Rensbergen	23
7.	Antwoorden van de heer Jan Bosschem	28
8.	Antwoorden van de heer Noël Slangen	30
9.	Antwoorden van de heer Ignace Desomer.....	31
10.	Antwoorden van de heer David D’Hooghe	34
11.	Bijkomende vragen en antwoorden	36

FINANCIELE ASPECTEN

III.	Toelichtingen door de gehoorde instanties en personen	41
1.	Toelichting door de Beheersmaatschappij Antwerpen Mobiel (BAM)	41
2.	Toelichting door de heer Guido Vandervorst, managing partner Deloitte Enterprise Risk Services.....	45
3.	Toelichting door de heer Ignace Desomer, raadsheer bij het Rekenhof	46
IV.	Bespreking	47
1.	Tussenkoms van de heer Jan Penris.....	47
2.	Tussenkoms van de heer Bart Martens	48
3.	Tussenkoms van de heer Rudi Daems	49
4.	Tussenkoms van de heer Carl Decaluwe	50
5.	Tussenkoms van de heer Jan Peumans	51
6.	Antwoorden van de heer Jan Van Rensbergen	53
7.	Antwoorden van de heer Ivan Costermans en de heer Guido Vandervorst	59
8.	Antwoorden van de heer Ignace Desomer.....	62

DAMES EN HEREN,

Het Uitgebreid Bureau besliste op maandag 3 november 2008 dat de drie interpellaties van de heren Penris, Daems en Peumans over enerzijds financiële aspecten van het masterplan en anderzijds over het communicatieluik in het BAM-dossier aangehouden worden en dat de commissie Openbare Werken verzocht wordt om een hoorzitting te organiseren met als finaliteit het communicatieluik en het financieel plaatje van het Masterplan Antwerpen.

De focus van deze hoorzitting is enerzijds informatie te vergaren omtrent het communicatieluik en meer in het bijzonder over de intentieovereenkomst TV SAM – groep C, de relatie BAM – Groep C enzovoort.

De commissie wenst hierover een tegensprekelijk debat tussen de direct betrokken actoren.

Anderzijds wenst de commissie onder meer naar aanleiding van de uitspraak van minister Van Mechelen over de financiering – krediet voor financiering van de Oosterweelverbinding, tijdens deze hoorzitting een analyse en toelichting over de financiële draagkracht van het masterplan: de verwarring omtrent het bedrag van de cap (cf. Panorama-uitzending van zondag 26 oktober 2008).

Op woensdagvoormiddag 12 november 2008 vond de hoorzitting omtrent het communicatiedeel plaats. Op woensdagvoormiddag 19 november 2008 vond de hoorzitting omtrent het financiële luik plaats.

COMMUNICATIE

VERGADERING VAN 12 NOVEMBER 2008

I. Toelichtingen door de gehoorde instanties en personen

1. Toelichting door de Beheersmaatschappij Antwerpen Mobiel (BAM)

De heer Jan Van Rensbergen, algemeen manager BAM: We zijn blij dat we hier toelichting kunnen geven over de contractuele relaties van BAM met zijn externe dienstverleners. Daarna ga ik dieper in op de evolutie in de organisatie en aansturing van het onderdeel communicatie.

Wat de contractuele relatie betreft, heeft het Vlaamse Gewest in 2001 een kaderovereenkomst afgesloten met de tijdelijke handelsvereniging Studiebureau Antwerpen Mobiel (TV SAM), op basis van een openbare gunningsprocedure. Ik zal daar straks even op terugkomen. Voor alle duidelijkheid wil ik eerst schetsen op welke basis ze is opgebouwd en hoe de werkzaamheden dan verder geregeld worden in het kader dat erin geschetst wordt.

De kaderovereenkomst zelf bepaalde alle condities waarbinnen de studies, de coördinatie van diensten enzovoort moesten gebeuren ter ondersteuning van het Masterplan Antwerpen Mobiel. De reële afname van diensten verliep telkens volgens deelovereenkomsten of deelcontracten. Het Vlaamse Gewest heeft er zeven afgesloten. Toen BAM in 2003 werd opgericht, werd deze overeenkomst overgedragen naar de Beheersmaatschappij Antwerpen Mobiel. Sindsdien heeft BAM een kleine 20 deelcontracten afgesloten. Deelcontract 27 is momenteel lopende. Die contracten werden telkens afgesloten voor een periode van drie maanden. Dat betekent dat deelcontract 27 loopt tot het einde van dit jaar.

De kaderovereenkomst bevatte initieel ook de dienstverlening op het vlak van juridische en financiële expertise, en de communicatie. In 2005 heeft de raad van bestuur van BAM geoordeeld dat de dienstverlening voor juridische en financiële expertise via een aparte aanbesteding uitbesteed zou worden. Door de evolutie en de verdere uitbouw van het masterplan bleek immers dat de dienstverlening zo omvangrijk was, dat een aparte aanbesteding zich opdrong. Ook bleken er te weinig referentieposten te zijn voor financiële en juridische dienstverlening in het raamcontract. Die twee elementen golden toen niet voor de communicatie. Zowel in het bestek als in het raamcontract was er wel degelijk voldoende duiding van de taken. In 2005 heeft BAM dus aparte contracten aangegaan voor de juridische en financiële dienstverlening na een marktbevraging.

De kaderovereenkomst legt het contractueel kader vast, regelt de werkafspraken, het overleg enzovoort, en bepaalt natuurlijk ook de prijs. De prijs zelf is enerzijds uitgedrukt in erelonen (percentage), conform de KVIV-methodologie (Koninklijke Vlaamse Ingenieursvereniging) van erelonen en percentages ten aanzien van ramingen, gegunde bedragen, de betaling van raadgevende bureaus bij het ontwerp van infrastructuurprojecten. Daarnaast zijn er ook

afspraken gemaakt voor werken in regie met uurtarieven per categorie en per categorie van ervaring van de ingezette personeelsleden. Die prijzen zijn vastgelegd na een marktbevraging. Er werden kortingen verkregen dankzij het competitief karakter van deze bevraging in 2001.

De kaderovereenkomst bepaalt dus het stelsel van prijzen waarbinnen we diensten kunnen afnemen, de contractuele condities en regelt een aantal werkafspraken. Het is telkens binnen deze kaderovereenkomst dat we dan deelcontracten kunnen afsluiten. Ze gelden drie maanden. Elk deelcontract bevat dan voor de projecten waarvoor we diensten willen een duidelijke definitie en de inhoud van het project in kwestie, een plan van aanpak, het projectteam – het team van experts –, de planning en de erelonen.

Momenteel zijn 38 projecten uitgevoerd of in uitvoering. Het deelproject communicatie is bij ons deelproject 10. Over de deelcontracten zelf wordt telkens onderhandeld met TV SAM. Ze worden dan voorgesteld aan ons managementcomité en aan onze raad van bestuur, alvorens ze kunnen worden uitgevoerd.

Ik geef u een overzicht van de contractuele relaties tussen BAM en haar adviseurs. Aan de ene kant zijn er de rechtstreekse relaties met onze financiële adviseurs Deloitte en Stibbe, en met het studiebureau TV SAM. Aan de andere kant is er de relatie tussen TV SAM en Groep C wat de communicatiedienstverlening betreft.

Het Vlaams Parlement heeft inzage gevraagd in die contractuele relaties. We hebben die vraag op onze beurt meteen gesteld aan onze adviseurs. Het behoort immers niet tot de gebruiken dergelijke contracten openbaar te maken. Stibbe, Deloitte en TV SAM zijn bereid gevonden inzage te geven in die contracten die we met hen hebben, zij het natuurlijk vertrouwelijk.

Het parlement heeft toen ook expliciet inzage gevraagd met betrekking tot de relatie tussen TV SAM en Groep C. We hebben die vraag doorgegeven aan de beide partijen. Hoe het daar precies zit met de contractuele relatie, zal nadien door de heer Jan Bosschem van TV SAM, en uiteraard ook door de heer Noël Slangen, voort worden toegelicht.

Ik kan ter zake alleen zeggen dat er bij ‘best and final offer’ (BAFO) in 2001 een overeenkomst was toegevoegd tussen TV SAM en Groep C die twee dingen bepaalde. Ten eerste was er het engagement en de

intentie om samen te werken bij het onderhandelen en uitvoeren van de kaderovereenkomst van het masterplan. Ten tweede was er sprake van exclusiviteit ter zake. In diezelfde overeenkomst werd ook gemeld dat de verdere praktische modaliteiten contractueel zouden worden veruitwendigd in een onderaannemingsovereenkomst. BAM kon er dus alleen maar van uitgaan dat een dergelijke overeenkomst er ook zou zijn. We hebben die vraag gesteld, en we hebben het antwoord gekregen dat, wat het tweede deel betreft, er een mondeling akkoord is tussen de beide partijen, waarbij Groep C zich volledig inschrijft in de bepalingen van de kaderovereenkomst.

BAM heeft een contractuele relatie met TV SAM. Dat is wat voor ons telt. Dat is wetgevend voor ons. We handelen telkens volgens de bepalingen van de kaderovereenkomst en de bepalingen en akkoorden die we hebben afgesloten in elk van de deelcontracten. De relatie tussen TV SAM en Groep C steunt op de overeenkomst die bij BAFO werd ingediend en de mondelinge overeenkomst dat Groep C zich inderdaad integraal inschrijft in de bepalingen van de kaderovereenkomst.

Ik wil het nog kort even hebben over de evolutie van de organisatie en de aansturing van de communicatie. Dat is een herhaling: in ieder van de voortgangsrapporten hier in deze commissie hebben we dit telkens geduid. In april 2006 heeft er een audit van PricewaterhouseCoopers (PwC) plaatsgevonden met betrekking tot de dienstverlening, ook op het vlak van communicatie. De aanbevelingen en besluiten die daaruit zijn voortgevloeid, waren de volgende. Het intern contractbeheer bij de BAM moest worden verbeterd. De vergoeding en de rapportering van front- en backofficeactiviteiten van de dienstleverancier moest duidelijker worden. Ook was er de eenduidige vertaling in KVIV-categorieën voor communicatiespecifieke functies. Bovendien stelde PwC toen dat er onvoldoende informatie was om de marktconformiteit te toetsen. Dat deel van zijn audit heeft PwC dan ook niet verder kunnen invullen.

In juni 2006 heeft de raad van bestuur van BAM, op voorstel van het managementcomité, de volgende besluiten getrokken. De interne processen qua contractbeheer zouden – uiteraard – moeten worden verbeterd. Het toen geldende forfaitaire systeem zou worden verlaten, en de rapportering van de prestaties zou worden verbeterd, maar ook moest de aansturing met betrekking tot de inzet en de kwalificaties van de medewerkers worden verbeterd. Die punten

zijn meteen van kracht gegaan in het eerstvolgende deelcontract. Ten slotte heeft het management ook de opdracht gekregen een plan van aanpak uit te werken met betrekking tot de organisatie van de communicatie binnen BAM, met het evenwicht tussen intern en extern, en de wijze van aanbesteden.

Meteen na de besluitvorming van de raad van bestuur werden een aantal maatregelen genomen. In deelcontract 18 werd het onderdeel van de communicatie heel specifiek gemaakt. Er was sprake van drie soorten taken. Er zijn de vaste ondersteunende taken, die telkens opnieuw terugkomen en te maken hebben met overleg, het actualiseren van websites, het ondersteunen van de Infolijn, de mobiliteitsjournaals enzovoort. U moet weten dat, toen BAM werd opgericht, het Vlaamse Gewest er expliciet voor heeft gekozen om BAM slank te houden. Dat is toch een belangrijk element. We moeten veel van onze eigen taken uitbesteden en moeten steunen op onze leveranciers om die taken uitgevoerd te krijgen. Daarom is er telkens sprake van een vaste set van ondersteunende taken in de deelcontracten.

Dan is er de projectcommunicatie. Dat zijn rechtstreekse communicatietaken voor elk van de masterplanprojecten. Een voorbeeld zijn de infosessies die we organiseren.

Dan zijn er de afgelijnde opdrachten, waarbij we de opdracht geven om bepaalde elementen voort uit te werken, zoals het integreren van communicatietaken in bestekken. We geven namelijk in de bestekken al mee welke taken de aannemer op zich moet nemen op het vlak van communicatie op de werf. Andere voorbeelden zijn de visienota met betrekking tot de signalisatie en het draaiboek crisiscommunicatie. Dat waren afgelijnde opdrachten die telkens konden worden gegeven in het kader van deze deelcontracten en waar telkens een budget tegenover stond.

Het projectteam werd samengesteld en elk van de teamleden werd ingeschaald volgens de KVIV-categorieën. Voor elk deelcontract werden telkens een planning en een gedetailleerd budget opgesteld.

In uitvoering van de beslissingen van de raad van bestuur heeft het management tegen het einde van hetzelfde jaar een aanpassing van de strategische doelstellingen voorbereid en een hernieuwing van onze organisatiebestuur voorgelegd aan de raad van bestuur, die deze op 2 maart 2007 heeft goedgekeurd. In die nieuwe structuur hebben we de communica-

tie een prominente plaats gegeven, als een horizontale dienst, rechtstreeks onder mezelf, met ook een interne versterking. Er kwam een hoofd Marketing en Communicatie, een hoofd Pers en Public Relations, een assistent Marketing en Communicatie en vier werfcommunicatoren, met ook een verdere afbakening van wat we intern doen en de dienstverlening die we extern inhuren.

Nadien is een interne beleidscyclus geïntroduceerd, met evaluatie, beleidsplanning en dergelijke. Eind 2007 hebben we ons eerste beleidsplan marketing en communicatie opgesteld, dat begin dit jaar is voorgedragen aan de raad van bestuur. Dit beleidsplan bepaalt ook het kader voor de diensten in elk van de deelcontracten voor dit jaar.

Ik geef een voorbeeld van een dergelijk deelcontract: deelcontract 27. Daarin zijn enkele deelprojecten gedefinieerd. Eén daarvan is het deelproject communicatie. De basisdienstverlening van dat deelproject omvat een lange lijst van elementen. Die geven heel specifiek weer wat we wensen en wat moet worden uitgevoerd. Het deelproject heeft ook een variabel budget voor extra taken ad hoc, bijvoorbeeld bij de organisatie van onze infotentoonstelling in het Felixarchief over de Oosterweelverbinding. Sinds juni hebben we al meer dan 25.000 bezoekers ontvangen. Die stand moet bemand zijn. Mensen die het dossier door en door kennen geven er uitleg. Dat zijn dus bijkomende taken die op voorhand minder goed kunnen worden ingeschat en waarvoor we een variabel budget inschrijven.

Wij leggen telkens voor elk van die taken vast welk niveau van expert en voor welk aantal uren gebudgetteerd mag worden. Dat maakt deel uit van de deelcontracten. In mijn presentatie toon ik u daarvan een voorbeeld. Op een volgende pagina ziet u een voorbeeld van hoe die prestaties wekelijks worden bijgehouden en opgevolgd.

Tot besluit, de organisatie van de externe dienstverlening verloopt conform de kaderovereenkomst tussen BAM en TV SAM. We hebben een gedetailleerde uitwerking van taken, planning en budget per deelcontract, coherent met het beleidsplan dat wij telkens ontwikkelen. Er is een transparante en verifieerbare opvolging van prestaties.

Ik heb op twee niveaus heel kort een overzicht gegeven van de contractuele relaties tussen BAM en zijn dienstverleners. Ik ben dieper ingegaan op de wijze

waarop BAM het onderdeel communicatie uitwerkt, intern en extern, en de wijze waarop via het raamcontract met TV SAM de externe dienstverlening communicatie wordt besteld.

2. *Toelichting door de heer Jan Bosschem, voorzitter van TV SAM*

De heer Jan Bosschem: Ik wil u in de eerste plaats danken voor de gelegenheid om – na alles wat er gezegd en geschreven is over de relatie tussen Groep C, TV SAM en BAM – enige duidelijkheid te geven.

De heer Van Rensbergen heeft dit daarnet uitgelegd. De tijdelijke handelsvennootschap TV SAM, toen nog in oprichting, heeft op 27 juni 2001 in het kader van de offerteprocedure tot aanduiding van een studieconsortium voor de ondersteuning van het realiseren van de Oosterweelverbinding en het hele Masterplan Antwerpen een overeenkomst afgesloten met Groep C, toen nog Slangen & Partners, met enkele doelstellingen. De doelstelling was om wederzijdse exclusiviteit te geven en om de overeenkomst onherroepelijk en bindend te maken zodra de opdracht door de Vlaamse Gemeenschap aan TV SAM gegund zou worden. Dat is ook gebeurd, en daardoor heeft deze overeenkomst een onherroepelijk en exclusief karakter gekregen.

Om dat te bewijzen, wil ik graag citeren uit deze overeenkomst. “Enerzijds garandeert de externe expert, in casu Groep C, dat in het kader van de uitvoering van de opdracht zoals beschreven in de preambule van deze overeenkomst de tijdelijke handelsvennootschap onvoorwaardelijk een beroep zal kunnen doen op de knowhow, de diensten en de ervaring in het domein van communicatieadvies & consultancy.”

Wat verder in dat artikel 2 staat: “Er zal in dit domein geen andere expert worden ingeschakeld zonder het akkoord van de in deze overeenkomst genoemde externe expert, in casu Groep C.” Nog verder in het artikel staat: “Deze overeenkomst tussen partijen is afdwingbaar.”

Om de band van deze overeenkomst van 27 juni 2001 met het kadercontract tussen TV SAM en BAM te onderstrepen, citeer ik uit artikel 5 van de overeenkomst tussen Groep C en TV SAM: “De verschillende taken dienen te worden gepresteerd aan een ereloon waarvan de modaliteiten worden vastgelegd in het bovengenoemde kadercontract.” Dat is het kadercontract dat gesloten zou worden tussen de

Vlaamse overheid en BAM. “De erelonen zullen hetzij globaal aan een vooraf vastgelegd bedrag, hetzij op afroep volgens de vooraf gestelde barema’s worden vastgelegd.”

Het artikel wijst heel duidelijk aan dat onze overeenkomst met Groep C een direct verband heeft met het af te sluiten kadercontract tussen de tijdelijke handelsvennootschap en de Vlaamse overheid. Die overeenkomst is trouwens nadien door BAM overgenomen. De overeenkomst van 27 juni 2001 waaruit ik citeer, was toegevoegd aan de offerte van TV SAM en werd na gunning door de Vlaamse Gemeenschap aan TV SAM een integraal deel van het kadercontract.

Zoals de heer Van Rensbergen al heeft toegelicht, heeft het Rekenhof op vraag van dit huis een onderzoek ingesteld naar de conformiteit met de wetgeving op de overheidsopdrachten van deze gang van zaken. Bij mijn weten heeft het dat ook als conform beschouwd.

Er werd geen andere schriftelijke overeenkomst afgesloten tussen TV SAM en Groep C, ondanks de intentie daartoe. De reden hiervan is vooral gekoppeld aan het ontstaan van een zeer uitgebreide systematiek en methodiek van deelcontracten die telkens worden afgesloten tussen BAM en TV SAM. De heer Van Rensbergen heeft het voorbeeld van deelcontract 27 getoond.

Ik herhaal: voor elke deelopdracht wordt, conform de voorwaarden van het kadercontract, duidelijk bepaald wat de diensten, de inzet, de inhoud en de prijs zijn die moeten worden geleverd. Hier ontstaat een zeer overzichtelijke en transparante werkwijze van de afspraken tussen BAM en TV SAM. Groep C heeft er zich, op basis van deze ontstane methodiek van deelcontracten, toe verbonden, ook uitgaande van de overeenkomsten die wij hadden met Groep C, deze deelcontracten loyaal uit te voeren. Deze prestaties werden correct geleverd, gefactureerd en betaald door BAM, waarna TV SAM overging tot de betaling van Groep C. De tarieven waaraan Groep C vandaag nog steeds werkt, zijn gelijk, mits indexatie, aan de tarieven van de in competitie verworven opdracht door TV SAM. Groep C ontvangt hiervan haar deel: TV SAM trekt daarvan de kosten af die ze heeft met betrekking tot penvoering, verzekering, verantwoordelijkheid en andere lasten.

De conclusie is dat er wel degelijk een contractuele band is tussen TV SAM en Groep C. Er zijn enerzijds de overeenkomsten van 27 juni en het kadercontract,

en anderzijds zijn er de deelcontracten, waarover een mondelinge afspraak bestaat tussen Groep C en TV SAM en waarvan de voorbije zeven jaren bewezen is dat ze zeer sterk zijn.

3. *Toelichting door de vertegenwoordigers van Groep C*

De heer Noël Slangen, gedelegeerd-bestuurder Groep C: Wij zijn heel blij dat wij vandaag voor het eerst, na alles wat in het verleden al ooit is gezegd, uitleg kunnen geven.

Ik heb twee mensen meegebracht die daadwerkelijk op het project werken. De heer Bart Derison is partner en mede-eigenaar van Groep C en is er al zoveel jaren bij, sinds het project werd opgestart. De heer Jan Withofs is de afgelopen periode projectleider van het project geweest. Ik geef het woord aan de heer Derison die een toelichting zal geven waarin een overzicht wordt gegeven van de verschillende projecten, de benadering en de werkwijze in verband met dit project.

De heer Bart Derison: Ik vertrek van de aanbesteding in 2001.

Er bestond het misverstand alsof er geen aanbesteding zou zijn geweest. In de voorbije uiteenzettingen is dat rechtgezet. In 2001 werd in het bestek, dat ik bij me heb, heel duidelijk de studieopdracht en het communicatiegedeelte van deze aanbesteding beschreven. Op pagina 4 van het bestek staat heel duidelijk wat moet worden opgeleverd door de opdrachtgever: het coördineren van de verschillende deelopdrachten, de risicoanalyse, het verzorgen van de interne en externe communicatie. De communicatie was een integraal onderdeel van de aanbesteding die was uitgeschreven in 2001.

Dat resulteerde, zoals de heer Bosschem terecht zei, in een vraag van TV SAM aan Groep C om in te schrijven in hun offerte, die ik ook bij me heb. Op pagina 59 van deze offerte staat heel duidelijk: "Slangen & Partners staat in voor communicatie naar het brede publiek en voor de organisatie van communicatiecampagnes." Slangen & Partners is nu Groep C. Groep C was dus integraal opgenomen in de offerte van TV SAM als onderaannemer.

Ten tijde van die competitie waren er negen kandidaten, met elk hun eigen communicatiepartners. Ook de andere consortia hadden communicatiepartners. Berenschot en IDEA Consult bijvoorbeeld zaten in

de andere consortia die de competitie niet hebben gewonnen.

Hoe zit het nu met de contractuele relatie? Ook daar zijn de nodige misverstanden geweest, die echter al zijn rechtgezet in de uiteenzettingen van de voorgaande sprekers. Het gaat niet om één enkel, maar om 29 contracten. Op 27 juni 2001 hebben TV SAM en Groep C een contract voor de levering van diensten gesloten. Hierin staat, zoals de heer Bosschem al heeft vermeld, dat deze overeenkomst de verwerving en de uitvoering van de opdracht behelst.

Eenmaal TV SAM de opdracht tot ons aller geluk had verworven, heeft dit contract tot het afsluiten van een kaderovereenkomst geleid. In die kaderovereenkomst is communicatie heel duidelijk in de verschillende pagina's opgenomen. Ik citeer pagina 4: "Het verzorgen van de interne en externe communicatie en rapportering is voorwerp van de samenwerking."

Het is belangrijk dat de communicatie reeds sinds het begin een integraal onderdeel van de kaderovereenkomst uitmaakt. Er is een wezenlijk verschil met de financiële en de juridische dienstverlening, die zich niet conformeerden aan de voorwaarden binnen het kadercontract van TV SAM met het Vlaamse Gewest en wat in het verleden ook aanleiding heeft gegeven tot een aparte marktbevraging. Dit verschilt wezenlijk met de situatie van Groep C, die zich integraal heeft geconformeerd aan de voorwaarden en aan de uurtarieven die TV SAM bij het Vlaamse Gewest had bedongen.

Nadien zijn maar liefst 27 deelcontracten afgesloten. In deze contracten worden alle met het communicatieproject verbonden prestaties duidelijk omschreven en worden alle betrokken mensen nominaal vermeld. Er staat duidelijk welke taken mensen als de heer Withofs, de heer Bessemans, de heer Slangen of de heer Derison zullen uitvoeren. Het gaat om een duidelijke voorspelling van de taken die tijdens de daaropvolgende drie maanden moesten worden uitgevoerd.

Er zijn dus 29 contracten met betrekking tot de communicatie. Dit wordt trouwens in een aantal brieven over dit onderwerp bevestigd. Ik citeer de brief van TV SAM aan de BAM van 29 oktober 2008: "Bij deze kunnen we u bevestigen dat we reeds sinds juni 2001 een overeenkomst hebben met Groep C wat de communicatie van het masterplan betreft. Zij zijn onderhevig aan de contractuele bepalingen van de

kaderovereenkomst”. Ik verwijs tevens naar de brief van BAM aan het Vlaams Parlement. In die brief staat duidelijk dat de manier waarop private partijen hun contractuele relaties beklinken een zaak van die private partijen is. Er is, met andere woorden, al sinds 2001 een overeenkomst en die overeenkomst is er nog steeds.

De audit van het Rekenhof is hier al ter sprake gekomen. Uit de audit van PricewaterhouseCoopers (PwC) blijkt dat er een heel duidelijke planningscyclus is.

Aangezien hierover misverstanden zouden kunnen bestaan, wil ik hier ook even naar feiten en cijfers verwijzen. Het gaat hier om de bedragen die BAM voor externe advieskosten heeft gebudgetteerd. Tussen haar oprichting en december 2007 heeft BAM het gros van de aan adviezen verbonden kosten aan studiediensten betaald. Financieel en juridisch advies vertegenwoordigen elk 6 percent van de totale advieskosten. Daarnaast is 4 percent aan communicatie besteed. Het gros, 84 percent, is naar studiediensten gegaan.

Het gaat hier onder meer om de insourcing van het personeel van Groep C. Dat betekent dat Groep C zich niet tot het verstrekken van adviezen beperkt. Groep C zorgt voor de dagdagelijkse ondersteuning van de mensen van de BAM, inclusief het bemannen van informatieve tentoonstellingen en dergelijke. Al deze taken zijn bedoeld om goede informatie over de zestien projecten van het masterplan te verspreiden. De Oosterweelverbinding vormt in feite slechts een fractie van al deze activiteiten.

Globaal genomen zal voor een zeven jaar durende werking 6 miljoen euro worden betaald. De betrokken periode loopt van november 2001 tot december 2008. Ik zal even de verdeling tussen de verschillende projecten toelichten. De grootste brok, 25 percent, betreft het masterplan en diverse projecten. Ongeveer 15 percent van de bestede aandacht en tijd is naar de tramprojecten gegaan. 15% is ook naar de Oosterweelverbinding gegaan. De heraanleg van de ringweg R1 behelst ongeveer 20 percent. Tussen november 2001 en december 2008 zullen in totaal 60.000 werkuren zijn gepresteerd.

Ik wil ook even de aandacht vestigen op een aantal belangrijke realisaties uit het verleden.

De communicatie over de heraanleg van de R1 is succesvol verlopen. Dit wordt in binnen- en buitenland erkend als een voorbeeld van een goede manier om

met hindercommunicatie om te gaan. Uit de evaluatie van de werken aan de R1 is gebleken dat er in 2001 en in 2002 veel angst was om deze werken aan te vatten. We hebben daarvoor een draagvlak gecreëerd. We hebben goed over de hinder gecommuniceerd. Het voorspelde verkeersinfarct is er niet gekomen.

Het Ring-Singelconcept is een ander voorbeeld. In het verleden moest iedereen die de Leien wilde oprijden een wirwar aan borden ontcijferen. Dankzij het door Groep C en het Vlaamse Gewest ontwikkelde Ring-Singelconcept werden de verkeersstromen in en rond Antwerpen op een goede manier begeleid.

Daarnaast is er de 72-urenregel. Die regel houdt in dat tussen het nemen en het uitvoeren van elke beslissing die een impact op de werf heeft minstens 72 uren moeten verstrijken. Op die manier is er steeds tijd om met alle betrokkenen te communiceren. Hierdoor hebben we een goede hindercommunicatie tot stand kunnen brengen.

Dat geldt ook voor de Noorderlaanbrug, die dit jaar het verkeersinfarct van Antwerpen had kunnen zijn. Het is een belangrijke invalsweg van Antwerpen. Door een goede en stelselmatige hindercommunicatie is dat niet gebeurd. Bovendien hebben we ook een draagvlak kunnen vinden met alle actoren die betrokken zijn bij dat project en die we hebben verenigd in een adviescel. Door die tijdige communicatie kon een verkeersinfarct worden vermeden.

Ik verwijs ook naar het concept van Park Linkeroever, waar een slibstort zou worden gerealiseerd. Naar aanleiding van de werken aan de Oosterweelverbinding hebben we daar het concept van een natuurpark mee kunnen ontwikkelen, dat is voorgesteld aan de verantwoordelijke ministers in de lokalen van BAM. Met de nodige participatie van bewoners en natuurgroepen konden deze plannen verder worden ontwikkeld.

Wanneer we zelf een evaluatie maken van ons werk van de voorbije jaren, dan kunnen we concluderen dat we op het vlak van hindercommunicatie goed werk hebben geleverd. Ik heb het dan vooral over de werken aan de ring rond Antwerpen en de Noorderlaanbrug, maar ook over kleinere tramprojecten zoals in Mortsel. Hindercommunicatie was een constante die heel goed heeft gewerkt en ervoor gezorgd heeft dat een verkeersinfarct zich in diverse projecten in Antwerpen niet heeft voorgedaan.

Wat de informatievergaring betreft, hebben 3,5 miljoen bezoekers onze website bezocht en hebben

tienduizenden mensen via de Mobiliteitsbus informatie gekregen. Verder zijn er 20.000 abonnees op digitale nieuwsletters. We hebben dus heel wat inspanningen gedaan om die informatie optimaal te verschaffen.

De draagvlakcreatie scoort minder goed dan onze twee andere doelstellingen. Dat minteken heeft te maken met het project van de Oosterweel, waar op het vlak van draagvlakcreatie nog een hele weg valt af te leggen.

Onze mensen hebben een uitgebreid takenpakket. Ook daar bestaan misschien misverstanden over. Zij stellen communicatieplannen en adviezen op, maar zij maken ook persteksten en mededelingen. Zo waren er in 2007 25 persteksten en persinitiatieven.

Wij houden ons ook bezig met projectmanagement van jaarverslagen. In 2007 hebben we meer dan 350 pers- en standpuntoverzichten gemaakt. We verzamelen en analyseren informatie bij de ingenieurs en vertalen die. We bereiden de antwoorden voor op vragen van burgers en instanties. In 2008 hebben onze mensen meer dan 40 informatiesessies en tentoonstellingen georganiseerd. We trainen en leiden het personeel van BAM op. We sturen de werfcommunicatoren aan en we volgen alle project- en werkgroepen op.

Ik illustreer dit even met de werken aan de Noorderlaanbrug. Voor deze specifieke case zijn alle actoren en risico's geanalyseerd. We weten dat er heel wat risico's zijn die ingenieurs minder communicatief kunnen inschatten. Onze mensen analyseren die en zetten ze om in communicatie- en actieplannen. We zijn er zelfs in geslaagd om een jaar voor de start van de werken de doelgroepcommunicatie te starten.

De werking binnen BAM vereist flexibiliteit. Onze medewerkers worden ingezet naargelang de behoefte. In juni werden voor infotentoonstellingen elf van onze medewerkers ingezet. Verder moet ook het verlof van BAM-personeel door onze medewerkers worden opgevangen en zijn er vier mensen in frontoffice, wat betekent dat zij aanwezig zijn en werken in de kantoren van BAM.

Wij werken niet forfaitair. Ook daar bestonden misverstanden over. Bij elk begin van het kwartaal wordt een forecast gemaakt die bij het deelcontract wordt gestopt. Daarin staan duidelijk de prioriteiten die wekelijks worden aangepast. Er is een exacte afrekening op uren. Ik heb een rapporteringssheet bij me die wekelijks wordt bekeken en waarop onze

medewerkers al hun uren en taken invullen. Er wordt nagegaan welke extra taken kunnen worden aangevat. Per kwartaal zijn er alle gedetailleerde activiteitenverslagen waarin al onze taken staan opgesomd. Er is een constante aansturing en controle van het BAM-management.

4. Toelichting door de heer Ignace Desomer, raadsheer bij het Rekenhof

De heer Ignace Desomer: Ik dank de voorzitter dat wij bij deze hoorzitting betrokken worden, al is het maar om akte te nemen van alle verklaringen en standpunten en om toe te lichten wat wij in het verleden hebben geschreven.

Ik stel vast, zoals iedereen, dat de commissieleden en de permensen heel veel vragen hebben naar aanleiding van recente ontwikkelingen en verklaringen in dit dossier. Het Rekenhof heeft vorige woensdagnamiddag de exacte omschrijving van deze hoorzitting vernomen. Het spreekt voor zich dat we op een week tijd geen audit hebben gedaan. Voor een audit is er uiteraard een gestructureerd onderzoek nodig, met grondige analyse van stukken en toetsing van feiten aan een normenkader en natuurlijk ook een tegenprekelijke procedure.

Maar ik kan vandaag wel toelichting geven bij de totstandkoming van de communicatieopdracht en de onderlinge relaties tussen de betrokkenen. Ik zal ook enkele aanbevelingen van het Rekenhof uit onze commentaren op de vorige voortgangsrapportages in herinnering brengen.

Sedert vorige week waren we bezig met de voorbereiding van de elfde voortgangsrapportage, die op 4 december 2008 voor dit parlement gepresenteerd zal worden en die het Rekenhof op dat ogenblik ook van de nodige commentaar en aanbevelingen zal voorzien.

Wat nu het onderdeel communicatieopdracht betreft, herinner ik eraan dat het Rekenhof op vraag van de toenmalige voorzitter van het Vlaams Parlement, de heer De Batselier, in 2005 een audit heeft uitgevoerd naar "de gevolgde aanbestedingsprocedure die geleid heeft tot de aanstelling van het communicatiebureau Groep C bij de BAM".

Het Rekenhof heeft toen de rechtmatigheid van die aanbestedingsprocedure onderzocht en heeft ook de correctheid van de facturatie mee onderzocht.

Dat betekent dat het Rekenhof in 2005 moest oordelen over de regelmatigheid in het kader van de overheidsopdrachtenwetgeving van de procedure die het Vlaamse Gewest heeft gevolgd die leidde tot de kaderovereenkomst met TV SAM. We weten allemaal dat in de initiële offerte van TV SAM onder meer Groep C, Stibbe en Deloitte als onderaannemers vermeld waren.

Doelmatigheidsaspecten, zoals de kwaliteit van de geleverde diensten, doeltreffendheid van de communicatie en de marktconformiteit van de betaalde vergoedingen, werden destijds dus niet onderzocht. Als het Rekenhof, op vraag van een of ander parlement, een verzoekonderzoek uitvoert, heeft het zich ook strikt aan de opgelegde scope te houden. In verband met de totstandkoming van de opdracht tot dienstverlening verwijs ik dan ook naar het auditverslag van het Rekenhof van 31 mei 2005.

Deze overheidsopdracht voor aanneming van diensten werd op Belgisch en Europees niveau aangekondigd. Omdat TV SAM klaarblijkelijk het meest beantwoordde aan de vier gunningscriteria en dus kennelijk de beste offerte had, werd onderhandeld over een kaderovereenkomst voor het geheel van de dienstverlening. De bevoegde minister en TV SAM hebben op 1 oktober 2001 de kaderovereenkomst ondertekend. Die kaderovereenkomst had een looptijd van tien jaar.

De dienstverlener moest volgens het bestek in zijn offerte de leden van het projectteam nominatim aanwijzen. TV SAM heeft als kandidaat voor de globale opdracht in zijn offerte van juli 2001 een onderdeel communicatie voorgesteld, waarbij het bureau Slangen & Partners met zijn Groep C zou optreden als onderaannemer van TV SAM.

Ter bevestiging van de beschikbaarheid heeft TV SAM bij zijn offerte een intentieovereenkomst gevoegd, waarbij Slangen & Partners beloofde zijn diensten ter beschikking te stellen van TV SAM als die de overheidsopdracht toegewezen zou krijgen. U weet dat de beschikbaarheid een van de gunningscriteria was.

Belangrijk om te vermelden is dat, wat de structuur van de dienstverlening betreft, de opdrachtgevende overheid bij de dienstverlener TV SAM, binnen de voorwaarden van de kaderovereenkomst, concrete deelopdrachten bestelt. Dat wil dan ook zeggen dat de opdrachtgever en de dienstverlener onderhande-

len binnen het raamcontract over de verder concreet uit te voeren taken, eventueel verschuldigde vergoedingen die niet opgenomen zijn in de kaderovereenkomst, overeen te komen prijzen en over de manier van uitvoering.

Ook belangrijk is dat de opdrachtgevende overheid, de BAM, het recht heeft om deelopdrachten niet toe te wijzen aan TV SAM en die eventueel aan een andere dienstverlener toe te kennen, zonder enig recht op schadevergoeding in hoofde van de opdrachtnemer TV SAM.

Ik zal niet meer ingaan op het aantal deelcontracten dat werd gesloten, enerzijds met het gewest en anderzijds met de BAM. In de kaderovereenkomst was afgesproken dat onder meer de prestaties in verband met communicatie worden aangerekend volgens richtprijzen van de ingenieursvereniging. In de opeenvolgende deelcontracten komen de opdrachtgever en de opdrachtnemer voor de communicatieprestaties een maximumbudget voor de betrokken periode overeen, op basis van de tarieven uit de kaderovereenkomst en een raming van de uren die nodig zijn voor de gewenste prestaties.

Tot en met het deelcontract 26 bedraagt de totale waarde van de dienstverlening ongeveer 112,7 miljoen euro, exclusief btw. Daarvan heeft het onderdeel communicatie een aandeel van bijna 6,5 miljoen euro, exclusief btw. In toepassing van de kaderovereenkomst en de opeenvolgende deelcontracten levert Groep C, als onderaannemer van TV SAM, communicatiediensten aan BAM. TV SAM factureert die communicatiediensten aan BAM. BAM betaalt aan TV SAM. Daar is ook een reden voor. TV SAM is als opdrachtgever immers verantwoordelijk voor de dienstverlening door de onderaannemer. BAM heeft als opdrachtgever enkel een contractuele relatie met TV SAM en niet met Groep C.

Het Rekenhof kent de onderlinge afspraken tussen TV SAM, als verantwoordelijke dienstverlener, en zijn onderaannemer, communicatiebureau Groep C, niet. Het gaat over afspraken tussen twee privéondernemingen waarbij de overheid geen rechtstreekse contracterende partij is.

Ik wil ook nog even wijzen op de auditmogelijkheid die de opdrachtgever heeft. BAM heeft als opdrachtgever, volgens de kaderovereenkomst, het recht controles uit te voeren op de aangerekende prijzen voor de dienstverlening en de geleverde prestaties. TV

SAM is, volgens de kaderovereenkomst, verplicht eenzelfde toezicht door de opdrachtgevende overheid mogelijk te maken bij de onderaannemers. BAM heeft in 2006 van die mogelijkheid gebruik gemaakt en een externe audit laten uitvoeren over de dienstverlening van TV SAM en zijn onderaannemer inzake communicatie. Daarop heeft BAM een beleidsplan voor de aanpak van de communicatie opgezet. Dat beleidsplan moet, als ik het goed heb, nog worden goedgekeurd door de raad van bestuur van BAM.

Ik wil ook wijzen op de keuzevrijheid van de opdrachtgever om de kaderovereenkomst uit te voeren. De beslissing van het Vlaamse Gewest om voor de begeleiding van het Masterplan Antwerpen een globale kaderovereenkomst te sluiten met een externe dienstverlener en de beslissing van BAM om via opeenvolgende deelcontracten telkens opnieuw binnen die kaderovereenkomsten communicatiediensten te blijven afnemen, terwijl andere onderdelen zoals de juridische en financiële dienstverlening inmiddels via overheidsopdrachten opnieuw zijn aanbesteed, is een opportuiniteitskeuze van de opdrachtgevende overheid waarover het Rekenhof zich niet mag en moet uitspreken. Het is de taak van de raad van bestuur om hierover te beslissen.

Voor het Rekenhof is het dan ook duidelijk dat de conclusie uit het auditverslag van 2005 geldig blijft, met name dat de onderhandelingsprocedure met voorafgaande bekendmaking, die aanleiding heeft gegeven tot het aanstellen TV SAM met zijn gekende onderaannemers, waaronder het communicatiebureau Groep C, rechtmatig was. We hebben alleen die rechtmatigheid onderzocht.

Ik verwijs ook nog naar een aanbeveling van het Rekenhof bij de achtste voortgangsrapportage, waarbij we gezegd hebben dat BAM de risico's verder moet blijven beheersen en haar afhankelijkheid van externe dienstverleners moet beperken en moet streven naar een actieve communicatie. Het lijkt me evident dat een actieve communicatie ook het maatschappelijk draagvlak kan bevorderen.

De kwaliteit, de doelmatigheid en de marktconformiteit van de geleverde diensten zijn door het Rekenhof hoe dan ook vrij moeilijk te beoordelen wegens een gebrek aan voldoende referentiegegevens. Het werd hier ook al gezegd dat PwC, net als het Rekenhof, geen zicht heeft op het historisch overzicht van de prestaties per resultaat door Groep C.

5. Toelichting door de heer David D'Hooghe, partner bij Stibbe

De heer David D'Hooghe: Ook ik dank u voor de mogelijkheid om een en ander toe te lichten. Ik ben hier als juridisch adviseur van BAM. Ik vermoed dat u van mij vooral zult willen vernemen of wat gezegd is, juridisch koosjer is.

Ik denk dat alle partijen een correcte voorstelling over de contracten hebben gegeven en dat er geen schending van de wetgeving op de overheidsopdrachten is geweest. Er was een marktbevraging in 2001, op basis van een Europese publicatie, met als voorwerp een ruim pakket dienstverlening en begeleiding bij het masterplan. Er zat ook een luik in over het verzorgen van interne en externe communicatie en rapportering en het ter beschikking stellen van experts communicatie. TV SAM heeft daarop ingeschreven en heeft Groep C voor het onderdeel communicatie naar voren geschoven. De opdracht werd gegund aan TV SAM waarmee dan een kadercontract werd afgesloten, dat een kader was voor de deelcontracten die vervolgens werden gesloten.

TV SAM heeft, zoals aangegeven in haar offerte, voor het luik communicatie gewerkt met Groep C. Vanuit overheidsopdrachtenwetgeving zie ik geen bezwaar tegen het feit dat het Vlaamse Gewest anno 2001 een ruim pakket dienstverlening aan één enkele dienstverlener heeft willen toevertrouwen, ook al was daarin begrepen dat die dienstverlener voor een aantal aspecten een beroep zou doen op onderaannemers. Er is dan ook geen bezwaar tegen het feit dat SAM bij de uitvoering van die dienstverleningsovereenkomst daadwerkelijk een aantal taken heeft toevertrouwd aan onderaannemers – aan Groep C wat de communicatie betreft.

II. Bespreking

1. Tussenkoms van de heer Jan Peumans

De heer Jan Peumans: Ik wil iedereen bedanken voor de al dan niet heldere uiteenzettingen die hier zopas zijn gehouden.

Meester D'Hooghe, ik wil vooreerst duidelijk maken dat wij nooit de opmerking hebben gemaakt dat de kaderovereenkomst tussen TV SAM en de Vlaamse

Regering niet goed zou zijn gebeurd. Het gaat mij over de onderaannemers. Ik kom daar straks op terug.

Mijnheer Van Rensbergen, er werd in een persmededeling beweerd dat wij nooit gevraagd hebben of die contracten al dan niet bestonden. Wij hebben dat wél heel duidelijk gevraagd. Ik heb uiteindelijk aan de voorzitter van het Vlaams Parlement gevraagd om andermaal een brief te sturen naar minister-president Kris Peeters, met het vriendelijke verzoek om antwoord te geven op een aantal vragen die in dit halfroond zijn gesteld. Voor sommige aspecten bleek dat erg moeilijk te zijn.

Op dinsdag 28 en woensdag 29 oktober verscheen in de pers het bericht dat de opgevraagde overeenkomst aan het Vlaams Parlement zou worden bezorgd. Uiteindelijk erkende BAM op 29 oktober in een brief dat dit contract niet bestaat. Dat stond in een uitgebreide brief van de heer Van Rensbergen, gericht aan de voorzitter van het Vlaams Parlement.

Wie is verantwoordelijk voor deze desinformatie? Op welke manier is dat in de krant terechtgekomen? Dat is blijkbaar vrijgegeven, ofwel door de BAM, ofwel door een van uw adviseurs. Is daar formeel op gereageerd?

Groep C stelde in een persbericht van 4 november dat alle consortia van technische studiebureaus een communicatiepartner in de arm namen bij de aanbesteding in 2001. Dat brengt mij bij de volgende vraag, die voor een deel ook gericht is aan het Rekenhof. Is Groep C ooit betrokken in een formeel georganiseerde rechtstreekse competitie met andere communicatiebureaus voor het leveren van diensten? Daar gaat natuurlijk de hele discussie over. Dit land is natuurlijk meerdere communicatiebureaus rijk.

Ik heb de offerte van TV SAM grondig nagekeken, en ik stel vast dat daar een onderaannemer in zit, namelijk Groep C. We hebben dat allemaal gezien. Men doet hier alsof we nu een heleboel informatie krijgen die we nooit eerder te zien hebben gekregen, maar dat klopt niet.

Mijnheer Bosschem, op welke manier hebt u Groep C aangesteld? Hebt u een marktbevraging gedaan om na te gaan of er nog andere bureaus zijn die dergelijke activiteiten aankunnen?

Meester D'Hooghe, is het niet correcter om te stellen, zoals toenmalig algemeen manager van de BAM, de

heer Bruno Accou zei bij de eerste hoorzitting over BAM in maart 2005, “dat het contract met Groep C voortvloeit uit de gunning van de opdrachten van het contract met TV SAM”?

In 2001 werden ook andere diensten via de weg van de onderaanneming geleverd door de TV SAM. Het betreft juridische – in dit geval door het kantoor Stibbe – en financiële diensten. Intussen werden in 2005 en 2008 beide vormen van dienstverlening rechtstreeks aanbesteed door BAM. Dat blijkt overigens uit de aankondiging van de overheidsopdrachten in het Bulletin der Aanbestedingen. Tussen haakjes, de corporate website van de BAM is op dat punt onvolledig, want die vermeldt enkel de aanbestedingen in 2005 en 2008. Maar dat is een klein detail.

Dat is goed bestuur, want rechtstreekse aansturing van de dienstverlener is hierdoor juridisch mogelijk, en de marktconformiteit wordt periodiek getoetst, wat een van de basisprincipes is van de overheidsopdrachtenreglementering.

Mijnheer Van Rensbergen, heeft het managementcomité van de BAM in het verleden overwogen of voorgesteld om communicatiediensten opnieuw aan te besteden, naar analogie van de juridische en financiële dienstverlening? Wat waren de eventuele motieven om niet tot een dergelijke marktbevraging over te gaan? Welk standpunt neemt het managementcomité van BAM in ten aanzien van de vraag om de communicatiediensten opnieuw op de markt te brengen? Intussen is een en ander natuurlijk geëvolueerd. Welk persoonlijk standpunt neemt de CEO (chief executive officer) van BAM daarover in?

Ik verwijs naar de notulen van de raad van bestuur van de BAM van 16 juni 2006. Daarin staat een mededeling in verband met de notulen van het auditcomité waarover ik duidelijkheid wens te krijgen. Hoe valt te verklaren dat er een voorstel uitging van het managementcomité om het hele verhaal van de communicatie in concurrentie te brengen? Blijkbaar werd voorgesteld om “op basis van de kaderovereenkomst van het Vlaamse Gewest een bestek op te maken en naar analogie met de ondersteuning op juridisch en financieel vlak, deze dienstverlening niet langer op basis van de kaderovereenkomst met TV SAM uit te besteden, en deze afzonderlijk op de markt te brengen.”

In de nota staat ook – en dat is gebaseerd op de audit van PwC – dat de communicatie rechtstreeks moest worden aangestuurd omdat er nog veel meer commu-

nicatie zou komen, de projecten in een stroomversnelling terechtkomen en het belang van een rechtstreekse aansturing dus overduidelijk was.

Ik heb nog een andere vraag voor de heer Van Rensbergen (de heer Karel Vinck, de nieuwe voorzitter van de BAM heeft ons persoonlijk meegedeeld dat hij jammer genoeg vandaag niet aanwezig kon zijn omdat hij beroepshalve in Azië moest zijn). Klopt het dat dit ook gebeurde op de raad van bestuur van BAM van 20 april 2007, maar dat het uiteindelijk niet doorging? Het voorstel om in aanbesteding te gaan is blijkbaar afgeblokt door sommige leden van de raad van bestuur van BAM in de zitting van 16 juni 2006.

Nog een vraag aan de heer Van Rensbergen. Is de vraag tot aanbesteding van de communicatiedienst al ooit het voorwerp van bespreking geweest binnen de raad van bestuur van de BAM, al dan niet op voorstel van het management? Wat is er beslist? En met welke motivering?

Dan komen we aan de brief van 29 oktober 2008 van BAM aan het Vlaams Parlement. Daarin wordt gesteld dat ze zich op juridisch vlak niet hoeven te bekommeren over hoe TV SAM zich contractueel in orde stelt met de onderaannemers. BAM benadrukt dat er geen rechtstreekse contractuele relatie bestaat met Groep C. Dat is een punt. We zullen later nog terugkomen op sommige opmerkingen van het Rekenhof, waarin onder meer wordt gesteld dat wel degelijk vragen kunnen worden gesteld aan de onderaannemers van TV SAM. Dat verslag van het Rekenhof dateert van 2005.

Ik heb nog een vraag voor de heer Van Rensbergen. Vinden BAM en uiteraard het Rekenhof dat onderaanneming de meest logische en juridisch de meest optimale vorm van samenwerking is met de dienstverlener die meer dan 6 miljoen euro opstrijkt over een periode van zes à zeven jaar? Het contract dateert van 2001, maar de activiteiten zijn begonnen in 2002. Wat beveelt het Rekenhof hierover aan? Staat deze vorm van contractmanagement model voor het beheer van miljardencontracten die mogelijkerwijze binnenkort worden afgesloten met het bouwconsortium Noriant?

Nog een vraag voor de heer Van Rensbergen. Hoogstens kan worden gesteld dat uit de intentieovereenkomst een mondelinge onderaannemersovereenkomst is voortgevloeid, die de modaliteiten vastlegde en wellicht bewezen wordt door de facturatie. Van wanneer

dateert deze mondelinge overeenkomst dan? Heeft de overeenkomst een vaste datum?

Een vraag voor de heer Jan Bosschem. Hoe valt te verklaren dat nooit een gevolg werd gegeven aan artikel 5 van de overeenkomst van 27 juni 2001 waarnaar u daarstraks verwees, en waarin duidelijk wordt bepaald dat nadat de toewijzing van het contract aan TV SAM gebeurd was, men dat vanaf dan in een overeenkomst zou gieten? Ik citeer nu artikel 5 van de intentieovereenkomst: “Pas indien de inschrijver met bovenvermelde opdracht gehonoreerd wordt, zullen de modaliteiten van de door de externe expert uit te voeren taken contractueel worden vastgelegd.” Ik wil dat contract graag zien. U zult waarschijnlijk verwijzen naar de deelcontracten. Ik zou graag het contract inzien dat u hebt afgesloten met alles wat daar relevant aan is.

Volgens het verslag van het Rekenhof op pagina 9 over de communicatieopdracht bij BAM, en dat ligt in het verlengde van dit punt, kunt u perfect controle uitoefenen, mijnheer Van Rensbergen, op de ‘gevoerde prestaties’.

In de Panoramareportage van 26 oktober 2008 verklaarde de heer Slangen dat BAM niet naar zijn adviezen luistert. In De Morgen van 28 oktober 2008 lekte een intern evaluatierapport uit van de hand van Jeroen Verhelst dat mede door de Groep C werd opgesteld en de schuld van de manke communicatie bijna volledig bij het management van BAM legt. De dienst communicatie wordt stiefmoederlijk behandeld door het management, klinkt het. Mijn vraag aan de heer Slangen is misschien wat achterhaald, maar ik stel ze voor de geschiedenis zodat ze in het verslag staat. Waarom blijft Groep C haar diensten aanbieden, nu al zes jaar lang voor 6 miljoen euro, als BAM ze systematisch zou negeren?

Nog een vraag voor de heer Slangen en de heer Van Rensbergen. Wie nam het initiatief om het interne evaluatierapport op te stellen? Is er opdracht toe gegeven vanuit de raad van bestuur of het managementcomité? Wie nam het initiatief om met dit rapport naar buiten te komen?

Nog een vraag voor de heer Van Rensbergen. Vindt u het normaal dat een opdrachtnemer tegen zijn opdrachtgever communiceert? Of verschuilt Groep C zich achter het feit dat strikt juridisch niet BAM maar TV SAM haar opdrachtgever is? Het is ook een vraag voor de heer Bosschem.

Ik wil even stilstaan bij de audit. Punt 1.10 op pagina 21 van de kaderovereenkomst gaat over de audit. Men kan te allen tijde een audit doen van de door de dienstverlener aangerekende prijzen voor de dienstverlening en de componenten van deze prijzen. Er staat: “ (...) de binnen het kader van de dienstverlening geleverde prestaties en gevoerde activiteiten van de dienstverlener, diens aangestelde of onderaannemers, en in het bijzonder of deze prestaties beantwoorden aan de voorschriften van het bestek.” Ook de onderaannemers worden dus expliciet vermeld in de kaderovereenkomst.

Welke audits zijn ter zake tot nu toe verricht, hetzij door de BAM, hetzij door TV SAM? Wat was het bestek?

Heeft TV SAM deze bepalingen opgenomen in de overeenkomst met Groep C? In de kaderovereenkomst staat dat u de bepalingen die ik net heb geciteerd, moet opnemen in een overeenkomst met Groep C. Zo ja, wanneer is dat gebeurd? Mag ik daar een afschrift van?

Welke prestaties werden geleverd door de heer Slangen zelf? Tegen welke prijs? Over welke periode? Ik heb aan minister Van Mechelen heel veel schriftelijke vragen moeten stellen om informatie naar boven te halen, waarvoor dank.

Mijnheer Derison, ik heb de moeite genomen om de verslagen van Groep C over de prestaties door te nemen. Ik wil daar graag inhoudelijk op ingaan. Men doet het zo voorkomen alsof wij niet weten wat u doet. Alleen kan ik het niet koppelen aan het feit dat men daar 900.000 euro ereloon voor ontvangt. De verklaringen in de pers lopen uiteen: de ene keer werken er permanent vier mensen aan, dan weer zijn het er acht. Dat forfaitaire bedrag bleef echter doorlopen. Ik zou graag meer weten over de beginperiode. Ik heb eens naar de facturatie gekeken. In de periode december 2001-oktober 2002 werd alleen al voor de heer Slangen voor een bedrag van 183.000 euro gedeclareerd. Welke prestaties werden daarvoor geleverd?

Mijnheer Bosschem, het staat in de offerte en ook in de kaderovereenkomst in bijlage B.6.2 van 20 juli 2001: “De heer Noël Slangen superviseert als consultancydirecteur de consultancyafdeling en adviseert vanuit deze functie zowel de federale als de Vlaamse Regering in hun communicatieprocessen.” Ik heb intussen een uitgebreide schriftelijke vraag gericht

aan alle ministers om te weten te komen over welke communicatieprocessen het gaat.

PwC heeft in opdracht van de raad van bestuur een audit van Groep C gedaan in 2006. De audit is in eerste instantie een ‘acompliance audit’ en doet geen uitspraken over bijvoorbeeld de opportuniteit van bepaalde dienstverlening, noch over de effectiviteit van de communicatieacties, of over de creatieve waarde van het verleende advies enzovoort. Het onderwerp van de audit is wel of de nodige systemen of procedures voorhanden zijn om te garanderen dat de geleverde communicatiedienstverlening op een kwaliteitsvolle manier tegemoetkomt aan de doelstellingen die de opdrachtgever vooropstelde, of er verbeteringen mogelijk zijn aan de processen van marktraadpleging, contracten opvolgen en rapporteren, om in de toekomst een betere kwaliteit-prijsborging te krijgen.

Welke adviezen waren dat? Hoe zat dat met de marktraadpleging? Daar wordt naar verwezen in de audit van PwC. Tussen haakjes, mijnheer de voorzitter, wij moeten die audit gaan raadplegen bij het Rekenhof want we kregen geen kopie. Dat is blijkbaar een staatsgeheim. Dat getuigt van weinig respect voor het controlerecht van het parlement. Mag ik ook weten welke contracten dat zijn?

Meester D’Hooghe, hoe kan de BAM juridisch haar belangen vrijwaren tegen deze opdrachtnemer in de huidige contractuele verhoudingen? Daar is commotie over. In de kaderovereenkomst staat dat de opdrachtgever te allen tijde elke opdracht gewoon kan stilleggen zonder enige vorm van schadevergoeding. Meester D’Hooghe, u bent een specialist in overheidsopdrachten. Hoe zit dat nu juist? Ik hoop dat u mij dat op een eenvoudige manier kunt uitleggen.

Op 6 november 2008 maakte het Canvasprogramma Terzake bekend dat Groep C de communicatie van Nederlandse en Belgische gemeenten verzorgt tegen de ingebruikname van de IJzeren Rijn. De mobiliteit in en om Antwerpen verbeteren via de realisatie van het masterplan was volgens mij de centrale maatschappelijke doelstelling van de BAM. Laat dit nu net ook het uitgangspunt van de Vlaamse Regering zijn om de IJzeren Rijn terug te activeren. Mijnheer Van Rensbergen, vindt de BAM het normaal dat de communicatiepartner conflicterende opdrachten aanneemt die haar maatschappelijke doelstellingen

doorkruisen? Meester D'Hooghe, stel dat Groep C morgen niet langer voor de BAM werkt, en aan de slag gaat voor het actiecomité Ademloos. Op welke contractuele afspraken kan de BAM zich dan beroepen om hiertegen op te treden? Misschien is dit een juridisch kluwen, het lijkt me de moeite waard om uit te zoeken.

In de studio van Terzake beschuldigde de heer Slangen Vlaams Parlements lid Peumans tot tweemaal toe van een correctioneel misdrijf. Ik heb daar met burgerlijke partijstelling klacht tegen ingediend. Ik til daar zeer zwaar aan. Ik wil hier openbaar aanklagen dat de heer Slangen in een uitzending van Terzake vertelt dat ik een examen zou hebben vervalst. Een partijgenoot van mij zou in de plaats van een andere kandidaat de voorkeur hebben gekregen. De heer Van Rensbergen heeft alle stukken bezorgd aan de betrokkene.

Wat blijkt? Bij de vijf of zes juryleden zijn er drie van Groep C. Nu begrijp ik waarom die erelonen zo hoog zijn. Waarom zijn drie mensen nodig om een communicatiespecialist aan te werven? Volgens mij is dat ook met één persoon perfect mogelijk. Bij die drie waren er twee vennoten: de heren Caron en Derison. Ik vind dat heel knap van mezelf, dat ik beide heren zou hebben moeten opbellen met de vraag om het examen te vervalsen.

Ondertussen wordt ook gezegd dat ik directeur ben bij De Lijn en dat ik in een belangenconflict betrokken ben omdat ik vragen stel over De Lijn. Dat zou er nog aan mankeren, dat ik als volksvertegenwoordiger geen vragen zou mogen stellen. Voor alle duidelijkheid, mijnheer de voorzitter: ik ben sinds 6 juli 2004 geen directeur meer bij De Lijn. Mijn functie als directeur Marketing en Communicatie bij De Lijn is intussen ingevuld door een zeer charmante jongedame.

Ik zie de heer Slangen veel op televisie. Nu zie ik hem in levenden lijve. Ik heb al die tijd dat ik bij De Lijn zat nooit met de heer Slangen samengewerkt. Dit schijnt de nieuwe strategie te zijn: mensen zwaar schofferen. Ik hoop, voorzitter, mijn gelijk dienaangaande te halen bij de rechtbank want ik til daar zeer zwaar aan.

Ik heb ook een vraag voor de heer Van Rensbergen. De reputatie van een lid van de raad van bestuur van BAM wordt hier beschadigd. In het persbericht van 4 november 2008 van Groep C worden opnieuw

dezelfde personen in een bijzonder kwaad daglicht gesteld. Groep C geeft niet de indruk hierop terug te komen, wel integendeel. Mijnheer Van Rensbergen, distantieert de BAM zich van de uitlatingen van de heer Slangen? Bent u bereid de integriteit van het bewuste lid van de raad van bestuur te bevestigen? Ik hoop dat u de volmacht hebt van uw raad van bestuur, maar ik vind het straf dat men in één adem mensen beticht van manipulatie van examens en ik weet niet wat nog allemaal.

Voorzitter, ik sluit voorlopig af. Deze vraagstelling gaat enkel over de communicatie. Wij hopen op een heel duidelijk en helder antwoord van de heren achter het spreekgestoelte.

2. *Tussenkoms van de heer Carl Decaluwe*

De heer Carl Decaluwe: Ik stel vast dat iedereen uiterst tevreden is naar het parlement te mogen komen. Men kan zich de vraag stellen waarom we zolang hebben moeten wachten op uitleg over een aantal aspecten. De mensen die hier toelichting hebben gegeven, hebben veel gezegd. Maar er is ook veel niet gezegd. Daarom is het belangrijk om eens zeer summier de tijdslijn van de totstandkoming van de contracten te doorlopen. Wij hebben na heel wat zoekwerk bij het Rekenhof interessante documentatie gevonden en we hebben die documentatie ook gelezen. Uit de bestekken en de offertes kun je het een en het ander filteren.

Op 15 december 2000 keurt de Vlaamse Regering het Masterplan Antwerpen goed. Daarin staat dat alle mogelijke maatregelen moeten worden genomen voor de realisatie, de financiering enzovoort. In maart 2001 is er een oproep tot kandidaatstelling betreffende het sluiten van een dienstverleningscontract rond het masterplan Antwerpen. Men kon tot 18 april 2001 aanvragen tot deelneming verkrijgen. De Vlaamse Regering keurt op 15 juni 2001 het bestek goed rond de dienstverleningsovereenkomst voor begeleiding, studies, masterplan enzovoort. Dat is in het kader van dit dossier de eerste belangrijke beslissing. Er is ook de selectie van de kandidaturen. De minister van Openbare Werken wordt gelast met de onderhandeling met de kandidaten en moet uiteindelijk een voorstel ter gunning aan de regering voorleggen.

In dit door de Vlaamse Regering op 15 juni 2001 goedgekeurde bestek staat in de paragrafen 1.1, 1.2

en 1.3 dat de opdrachtgever, de Vlaamse Regering, aan de toekomstige dienstverlener, dat is later TV SAM geworden, per deelproject deelopdrachten zal gunnen. Die deelopdrachten vallen onder de wet op de overheidsopdrachten van 1993. Dixit het bestek van de Vlaamse Regering.

Op 27 juni 2001 werd een overeenkomst getekend tussen TV SAM en Groep C van de heer Slangen. Daarin wordt vermeld dat nadat TV SAM zal zijn aangeduid, er een definitieve overeenkomst zal volgen. Die definitieve overeenkomst is er niet gekomen. Volgens de toelichting in de persberichten van de heer Slangen zou deze overeenkomst deel uitmaken van de kaderovereenkomst tussen TV SAM en het Vlaamse Gewest.

Mijnheer Slangen, een van uw medewerkers heeft daarnet zeer summier verwezen naar de kleine paragraaf in de kaderovereenkomst waarin dit inderdaad staat. Dat klopt. Maar het is belangrijk dat de hele problematiek van de uren, wat dit allemaal moet kosten, de forfaits enzovoort in de bijlagen wordt bekeken. Wij hebben honderden bladzijden bestek, offertes en bijlagen van de overeenkomst gelezen. Wij hebben vastgesteld dat ongeveer alles getekend is, behalve dat gedeelte. Alles is blad per blad geparafeerd, maar in het stuk dat wij van het Rekenhof hebben gekregen is het gedeelte over communicatie niet getekend. Ik maak die vaststelling. Ik zal daarover straks aan een aantal mensen de nodige uitleg vragen.

Er zijn dan onderhandelingen geweest, en uiteindelijk heeft de Vlaamse Regering in september 2001 gekozen voor TV SAM. Belangrijk is dat voorafgaand aan een dergelijk akkoord ook altijd een begrotingsakkoord moet worden gegeven. En wat schrijft minister Van Mechelen aan minister Stevaert? “Hierbij verleen ik mijn begrotingsakkoord aan hoger vermelde beslissing tot gunning van een studieopdracht aan de TV SAM op voorwaarde dat volgende voorwaarden worden nageleefd: de uitvoering van iedere deelopdracht zal het voorwerp uitmaken van een beslissing van de Vlaamse Regering nadat is aangetoond dat hiervoor de vereiste financiële middelen voorhanden zijn (...)” Verder staat er ook nog: “Gelet op de substantiële budgettaire weerslag lijkt het wenselijk dat de gunning van elke individuele opdracht in uitvoering van de voorliggende kaderovereenkomst zal mede ondertekend worden door de Vlaamse minister bevoegd voor Openbare Werken en de Vlaamse minister bevoegd voor Financiën en Begroting.” Daarnaast zijn er nog een aantal voorwaarden, maar

dit zijn de essentiële. Tijdens al mijn onderzoek heb ik hier niets van teruggevonden dat uitging van de Vlaamse Regering, laat staan dat er iets werd ondertekend. Het gaat om substantiële bedragen uit het luik ‘communicatie’, maar dit werd nooit naar voren gebracht, ondanks de opmerkingen en de bekommernis van minister Van Mechelen.

Uiteindelijk werd het dienstverleningscontract van de Vlaamse Regering en TV SAM getekend op 1 oktober 2001. Ik herhaal dat alles werd ondertekend, behalve de bijlagen over het luik ‘communicatie’ dat toevallig ook de problematiek van de uurlonen bevat. In de stukken die wij hebben gekregen, vinden we dit niet terug.

Daarna was er het decreet van 2002 over BAM, dat werd gepubliceerd in het staatsblad. Op 1 september 2003 was er de overdracht van de raamovereenkomst van TV SAM aan NV BAM. Deloitte en Stibbe werden toen opnieuw in de markt gezet, maar het luik ‘communicatie’ niet. De kaderovereenkomst tussen BAM en de Vlaamse Regering werd uiteindelijk op 27 juli 2007 ondertekend. Deze tijdslijn is belangrijk om het dossier goed te duiden.

Mijnheer Van Rensbergen, uit de e-mails van de heer Slangen aan u, naar aanleiding van een briefwisseling tussen u en het Vlaams Parlement op vraag van mevrouw Vanderpoorten, blijkt dat Groep C het volledig oneens is met uw visie op de problematiek van de deelcontracten. Ik citeer uit de mail van de heer Slangen: “In dat verband kwamen TV SAM en de Groep C overeen dat de Groep C zich aansloot bij de voorwaarden uit de kaderovereenkomst. Wij ontvangen dit schrijven van NV BAM. We moeten stellen dat we niet akkoord kunnen gaan met de conclusie die de heer Van Rensbergen trekt.” Blijkbaar is er een interpretatieprobleem bij BAM en Slangen over het luik ‘communicatie’.

Uw vertegenwoordiger had het daarnet over de marktbevraging. Die is blijkbaar gebeurd in 2001, ook voor het luik ‘communicatie’ – zo heb ik het toch gehoord. Waar is die marktbevraging? Als op voorhand wordt gezegd dat er een exclusiviteitscontract is met TV SAM en de groep van de heer Slangen, heeft TV SAM dan een marktbevraging gedaan bij al degenen die voor communicatie zouden kunnen instaan? Is dat gebeurd? Het is belangrijk om hierop een concreet antwoord te krijgen van TV SAM.

Als er een marktbevraging is geweest, want in het bestek van de Vlaamse Regering staat dat voor elk

deelcontract een marktbevraging moet gebeuren volgens de wet van 1993, was Groep C dan veel goedkoper? Ik heb de offerte gelezen, ook die van de tegenstanders, maar daarin merkt men op dat de concrete prijzen in hun totaliteit nog moeten worden uitgewerkt. Ik lees dit in de diverse offertes. Er wordt ook over gezegd dat dit zal worden opgevangen in een kaderovereenkomst en de bijlagen. Ik kreeg hier graag wat duidelijkheid over.

Mijnheer Van Rensbergen, NV BAM wist dat de kaderovereenkomst van het Vlaamse Gewest en TV SAM integraal zou worden overgenomen. Dat werd ook bevestigd in parlementaire vragen van april 2004. Ik wil de vraag van de heer Peumans herhalen: indien men voorstellen doet, waarom is dit dan niet doorgegaan? Wie in uw raad van bestuur heeft zich daartegen verzet? Ik kreeg graag namen. Of werd er elke keer unaniem beslist?

Ik vraag ook naar uw persoonlijke mening. Zou u het als CEO niet beter vinden dat het hele communicatienetwerk, wegens de transparantie en de controle door het Rekenhof, bij u zit, bij BAM, net zoals ook Stibbe en Deloitte onder BAM vallen? Misschien bent u voor dit antwoord niet gedekt door uw raad van bestuur, maar ik zou graag uw persoonlijke visie hierop willen kennen.

In de achtste voortgangsrapportage, in het verslag op pagina's 36 en 37, werd al gesteld dat men de communicatie steeds meer zelf zou doen en dat de communicatie via Groep C zou worden afgebouwd. Dit werd ook herhaald in de negende voortgangsrapportage. Uit de cijfers blijkt echter dat er niet veel beweegt. Hoe verklaart u dit? Werd uw eigen communicatiedienst ondertussen verder uitgebouwd? Zijn de middelen in de contracten gedaald? Dit is het moment om hier wat duidelijkheid over te krijgen.

Ik kom tot de vragen voor de mensen van TV SAM. In de intentieverklaring van Groep C staat dat, eenmaal dit binnengehaald was, er een externe expert zou worden aangeduid om de modaliteiten te bepalen. Men kan natuurlijk zeggen dat dit geen rol meer speelt omdat alles nu onder de kaderovereenkomst valt. Ik heb echter ook verwezen naar het onderdeel communicatie en, vooral, het budgettaire deel. Wat betekent dit in concreto ten opzichte van andere concurrenten als de Vlaamse Regering daarmee moet onderhandelen? Hoe staat het daarmee? Welke modaliteiten moeten na het afsluiten van die inten-

tieverklaring onderzocht worden door die externe expert?

TV SAM is een consortium van drie studiebureaus. Wie van die groep heeft de groep Slangen gecontacteerd? Waarom is er nooit een raadpleging geweest? Waarom werd er geen prijs gevraagd?

Uit e-mails die we van het Rekenhof hebben gekregen, blijkt dat de schotten en de afspraken tussen TV SAM en BAM in verband met de communicatie niet zo duidelijk waren. Er is zelfs een vraag van BAM aan TV SAM om een bepaalde communicatiefactuur toch te laten factureren bij SAM, terwijl ze oorspronkelijk door iemand in onderaannesteding bij BAM was gefactureerd. Ik verwijs naar de e-mail van de heer Leo Van der Vliet, manager bij BAM van 10 december 2004. Uit de vragen van de heer Peumans maak ik op dat er voor andere zaken wel aanbestedingen zijn geweest voor de communicatie. Hoe verklaart u dat voor het ene de markt niet bevroegd werd en voor kleine deelaspecten wel? Hoe zit dat juist in elkaar? Is er geen tegenspraak?

Ik heb ook enkele vragen voor de heer Slangen over Groep C. Hoe en door wie werd u gecontacteerd om de communicatie voor het masterplan te verzorgen? Vond u het zelf niet vreemd dat er geen marktbevraging is geweest? Blijkbaar hebt u contact gehad met het consortium en werd er een intentieverklaring getekend. Later werd die niet vertaald in een concreet contract maar werd ze ingevoegd in het kadercontract. Wie waren uw aandeelhouders van bij de start van het bedrijf en wat is de evolutie? De uurtarieven staan in de bijlage van de kaderovereenkomst. Uit de stukken die we hebben gekregen van het Rekenhof blijkt echter dat ze niet getekend zijn. Het is natuurlijk mogelijk dat er mondelinge afspraken werden gemaakt.

Welke rol heeft de heer Rudi Wouters gespeeld bij de totstandkoming van het contract tussen Groep C en TV SAM? Waren er in het kader van de onderhandelingen ook contacten met het kabinet? Het was de minister van Openbare Werken die, in opdracht van de Vlaamse Regering, toen de onderhandelingen moest voeren om de offertes te vergelijken. Zijn er tussen Groep C en het kabinet contacten geweest? Waarom heeft men geopteerd om alles in een kaderovereenkomst met het Vlaamse Gewest onder te brengen en niet, zoals het oorspronkelijk de bedoeling was, verder te gaan en die overeenkomst

te vertalen in een echt contract? Waarom wenste u niet rechtstreeks voor BAM te werken, zoals Deloitte en Stibbe? Waarom gaf u er de voorkeur aan om te blijven werken voor TV SAM? Volgens de mail bent u het blijkbaar volkomen oneens met de heer Van Rensbergen. Kunt u dat wat verduidelijken?

Als parlements lid kregen we regelmatig communiqués van Groep C. Daarnet werd een voortreffelijk overzicht gegeven over wat ondertussen is gedaan. In een persbericht van juni 2007 staat: “Naast de hindercommunicatie tijdens de wegenwerken is Groep C mee verantwoordelijk voor de communicatie en het overleg met de doelgroepen die betrokken zijn bij het Masterplan Mobiliteit Antwerpen.” We weten ook wat er ondertussen geworden is van die doelgroepen. Over welke doelgroepen had u het in het persbericht? Hoe staat het met het overleg met die doelgroepen?

Mijnheer Desomer, het Rekenhof is maar betrokken partij sinds begin 2005. Voordien was dat niet het geval, ondanks de vragen die we in het parlement hebben gesteld in de periode 2001-2004. Mijn partij zat toen in de oppositie. In de offerte die de Vlaamse Regering heeft goedgekeurd, staat uitdrukkelijk dat de deelcontracten gegund dienden te worden via de wet op de overheidsopdrachten. Ik verwijs naar de punten 1.1, 1.2 en 1.3. Wist het Rekenhof toen het dat onderzoek deed dat er een intentieverklaring was tussen de groep van de heer Slangen en TV SAM? Als men natuurlijk in de offerte zegt dat de deelaspecten via de wet op de overheidsopdrachten moeten worden gegund, dan is de vraag of een vooraf gesloten exclusiviteitscontract zonder dat de markt werd bevestigd dat principe niet schendt. Werd dit al dan niet onderzocht? Toch werd de offerte van TV SAM goedgekeurd.

Het zal het Rekenhof ook wel opgevallen zijn dat er voor de communicatie wel overheidsopdrachten werden gelanceerd via de Vlaamse Regering. Naast Groep C hebben onderaannemers diensten geleverd aan TV SAM op het vlak van de communicatie. Ik denk daarbij aan These Days, Aspekt Mobiel enzovoort. Bepaalde delen worden wel via de Vlaamse Regering aanbesteed en andere niet. Is dat niet vreemd? Hoe staat u daar tegenover? Het Rekenhof heeft niet onderzocht wat er na de gunning in de relatie tussen TV SAM en Groep C is gebeurd. Waarom niet?

Mijnheer Desomer, zou het niet beter zijn dat, zoals met Stibbe en Deloitte is gebeurd, de volledige communicatie onder BAM valt en dat op een transparante

manier de markt wordt geraadpleegd? Op pagina 23 van de eerste voortgangsrapportage wordt verwezen naar de uurtarieven. Ze staan in de kaderovereenkomst, maar niet in de basiskaderovereenkomst. Hoe verklaart u dat die niet getekend zijn? Uit de stukken die wij van het Rekenhof gekregen hebben, blijkt dat ze niet getekend zijn. Is dat u ook opgevallen? Wilt u dat eventueel nog nader bekijken?

Mijnheer D’Hooghe, we hebben in de pers gelezen dat Groep C stopt met de communicatie voor BAM. Tussen BAM en Groep C is er geen contract en dus geen juridische verbinding.

Mijnheer Slangen, ik kan me perfect voorstellen dat als men juridisch sterk staat en geen juridische fouten heeft gemaakt, men dan een dading vraagt aan TV SAM of BAM. Het gaat over een derde van de omzet van uw bedrijf. Dat is niet weinig. Er werken ook veel mensen. Ik kan me niet inbeelden dat nu wordt gezegd: gedaan met werken. Er zal waarschijnlijk wel een dading zijn. Ik kijk dan naar de mensen van TV SAM, die in feite contractant is. Mijnheer D’Hooghe, kan het juridisch dat daar zomaar van wordt afgestapt? Welke juridische weg moet ter zake worden afgelegd? Hoe verklaart u dat in bepaalde deelcontracten de communicatie wel in aanbesteding is gebeurd en in andere niet? Waarom is jullie contract verhuisd naar BAM en dat van Slangen niet? Bestaat daar een juridische verklaring voor? In de offerte staat dat de deelcontracten volgens de wet op de overheidsopdrachten moesten worden afgesloten. De Vlaamse Regering heeft die offerte goedgekeurd. Hoe kan het dan dat er een exclusiviteitscontract bestaat tussen TV SAM en een communicatiebureau, als TV SAM geen marktraadpleging heeft gedaan?

3. *Tussenkomen van de heer Sven Gatz*

De heer Sven Gatz: Na de heldere uiteenzetting van de deelnemers aan deze hoorzitting, heb ik nog maar drie vragen. Eigenlijk zijn er al twee beantwoord, maar sta me toe die vragen toe te lichten en te verklaren waarom ik ze niet stel. Sommigen onder ons zijn hier al veel langer mee bezig dan ik, maar ik heb dit lange weekend gebruikt om me wat in het dossier te verdiepen. Het waren aangename herfst dagen, moet ik zeggen.

Ik wil ingaan op de kern van de zaak. Eigenlijk gaat heel het debat over drie vragen. Is er marktconformiteit en heeft de concurrentie gespeeld bij de aan-

besteding van deze contracten? Is er dan ook een rechtsgeldig contract, en wat met alle elementen van het contractrecht ter zake? Zijn de gefactureerde bedragen correct? Dat is natuurlijk ook zeer belangrijk.

Als ik iedereen goed heb beluisterd – en de deelnemers mogen me tegenspreken, mocht ik het verkeerd hebben begrepen – is er marktconformiteit en heeft de concurrentie gespeeld. Er is een openbare aanbesteding geweest om heel het BAM-dossier juridisch toe te vertrouwen aan een partner. Ik maak dan even geen onderscheid tussen de tijd toen het Vlaamse Gewest nog rechtstreeks de zaak aanstuurde en de tijd van BAM. Dat is op zich niet zo belangrijk. Het is echter duidelijk dat de overheid, of dat nu het gewest of BAM was, op een bepaald ogenblik met een partner in zee moest gaan om het dossier te operationaliseren. Dat is gelukt: negen groepen hebben deelgenomen aan die openbare aanbesteding. Het was ook telkens duidelijk, toen nog rechtstreeks voor de overheid en later voor BAM, dat elk van die groepen ook een hele reeks dienstverleningsactiviteiten in zijn pakket had opgenomen, communicatie inbegrepen. Daarover gaat het eerste deel van dit debat. Men wist dus heel goed dat, als men in zee ging met een partner, en in dit geval was dat TV SAM, er een hele reeks dienstverleningsactiviteiten aan was gekoppeld. Het Rekenhof heeft nogmaals bevestigd dat dit een reglementaire manier van werken is geweest. Dat is marktconform gebeurd. Dat is vandaag nogmaals duidelijk gebleken.

Dan is er de vraag of er een contract is. Ik had die vraag eerst kunnen stellen, maar wou eerst ingaan op de kwestie van de marktconformiteit en de concurrentie voor het contract werd afgesloten. Er is een contract. Dat is vandaag ook gebleken. Het Rekenhof heeft dat bevestigd. De heer D'Hooghe heeft ook bevestigd dat ter zake juridisch alles in orde is. Er is een kaderovereenkomst, en die is ingevuld met tientallen deelcontracten. De werkwijze wat het contract betreft, is dus de juiste geweest. Die vraag moest ik dus niet meer stellen.

Ik wou het Rekenhof vragen of zijn bevindingen van het rapport van 2005 nog altijd gelden. Het heeft me echter het gras voor de voeten weggemaaid door te zeggen dat dit nog steeds zo is. Het heeft wel gezegd dat het niet de doelmatigheid en de marktconformiteit op zich heeft getoetst. Dat is in eerste instantie ook niet zijn taak, omdat het geen opportuiniteitsoordeel moet vellen, tenzij er sprake zou zijn van zeer gerichte onderzoeksvragen van ons.

Ik kom straks zeker nog terug op die doelmatigheid. Dat blijft immers een belangrijk element in heel deze discussie. Vandaag is echter gebleken dat de marktconformiteit van het contract en het contract zelf in orde zijn. We kunnen dat nogmaals herhalen, en sommigen kunnen beweren dat dit niet het geval is, maar vandaag hebben we een reeks sprekers die dat kunnen bevestigen.

Nog een vraag die restte, maar die ook al is beantwoord, is die naar de correctheid van de gefactureerde bedragen. Al enkele maanden circuleert het verhaal dat Groep C als onderaannemer forfaitair zou worden betaald. Uit de uiteenzetting van de heren van Groep C maak ik op dat ze regelmatig, om de drie maanden, bijeenkomen met TV SAM, om na te gaan welke diensten er worden verleend en hoeveel uren er worden aangerekend. Dat zou ook op weekbasis worden 'gefinetuned'. Daaruit blijkt dat ook op dat vlak sprake is van een normale dienstverlening, die ook wat de prijszetting betreft voldoet aan de gangbare normen van de Koninklijke Vlaamse Ingenieursvereniging en die voor soortgelijke consultancyopdrachten algemeen wordt aanvaard. Mij lijkt het dat ook wat dat betreft alles in orde is.

De laatste vraag betreft wat de mensen van Groep C zeer mooi en eufemistisch de 'draagvlakcreatie' hebben genoemd. Dat is de doelmatigheid waarover de vertegenwoordiger van het Rekenhof het had. Mijnheer Van Rensbergen, u staat algemeen bekend als een zeer voorzichtig man. Dat siert u. Voorzichtigheid is in eerste instantie een mooie deugd, maar het kan soms ook een handicap zijn. We hebben gezien dat de kosten van de juridische dienstverlening bij BAM die van de communicatiedienstverlening sterk overtreffen. In bepaalde periodes van het dossier, toen er sprake was van de zeer gevoelige vraag naar wie de aanbesteding zou gaan, was het nuttig om zeer discreet te communiceren. Zo werd voorkomen terecht te komen in een juridische procedureslag met andere kandidaten in de openbare aanbesteding. Op andere ogenblikken is er echter te weinig gecommuniceerd. Dat heeft te maken met de doelmatigheid van het overbrengen van de boodschap en het creëren van een maatschappelijk draagvlak. Mijnheer de voorzitter, daar zullen we het op 4 december nog wel over hebben. Dat is dan het ruimere debat. Mijnheer Van Rensbergen, u bent voorzitter van het managementcomité en CEO. U legt verantwoording af aan de raad van bestuur, maar u bent de centrale aanstuurder in heel dit dossier. Mijn vraag aan u is heel eenvoudig. De dienstverlening van het commu-

nicatiebureau is wel gebeurd, maar om een of andere reden hebt u daar als verantwoordelijke geen gebruik van willen maken. Als er daadwerkelijk te weinig is gecommuniceerd, als er in het verleden communicatieadviezen zijn geweest die u niet actief hebt willen gebruiken, erkent u dan dat u de eindverantwoordelijkheid draagt voor die ondercommunicatie? Daarop zou ik toch graag een eenvoudig antwoord krijgen.

4. *Tussenkoms van de heer Rudi Daems*

De heer Rudi Daems: Er zijn al heel wat vragen gesteld. Eerst wil ik een punt van orde aankaarten. Ook ik heb het voorbije weekend de tijd genomen om wat documenten door te nemen, maar jammer genoeg had ik nog niet het definitief goedgekeurde verslag van de voorbije twee voortgangsrapportages. Ik vind dat jammer en zou willen vragen voor 4 december de mogelijkheid te krijgen om ook die verslagen te kunnen lezen.

Dat zowel de minister-president als de heer Slangen het voorbije weekend voor de vlucht vooruit hebben gekozen, maakt de zaak iets minder complex. Dat betekent niet dat de zaak daarmee is afgelopen. Mijnheer Slangen, het is een logische beslissing geweest u terug te trekken als communicatieadviseur van BAM, gezien de situatie waarin we ons vandaag bevinden en ook gezien het feit dat u er twee petten op had.

Een aantal mensen hebben het al opgemerkt: het einde van de samenwerking is eigenlijk ingeleid door de brief die de heer Van Rensbergen op 29 oktober heeft gestuurd aan de voorzitter van het Vlaams Parlement. Ik vraag me af of daar niet reeds de onzichtbare hand van de heer Vinck een rol heeft gespeeld, maar als ik die brief lees, dan lijkt me daarmee het einde van die samenwerking ingezet. De heer Van Rensbergen zegt in die brief zeer duidelijk dat er geen rechtstreekse contractuele relatie is. Er is sprake van een onderaanneming tussen Groep C en TV SAM. Het is gebleven bij een intentieovereenkomst van 2001. Ik citeer een belangrijke passage uit die brief: “Hoewel partijen zich hiertoe verbonden in de intentieovereenkomst bij de best and final offer, is het tot op heden nooit tot een geldige schriftelijke overeenkomst gekomen die de samenwerkingsmodaliteiten van de onderaanneming TV SAM-Groep C vastlegt.” De heer Slangen ontkent dat en verwijst naar de kaderovereenkomst.

Mijnheer Van Rensbergen, wij hebben hier al sinds 2004 een debat over die contractuele relaties en over

de marktconformiteit. Waarom komt de informatie die u op 29 oktober 2008 hebt overgemaakt aan het Vlaams Parlement, er nu pas? Drie jaar lang hebben wij om een audit gevraagd. Dat gebeurde zelfs met gedeeltelijke steun van toen nog minister van Openbare Werken Kris Peeters, die ook in vraag stelde of dit wel marktconform was gebeurd. Uiteindelijk is er een audit gekomen van PricewaterhouseCoopers. Het rapport van PwC ligt er al sinds 2006. Ik begrijp dat met dat rapport, ondanks misschien uw pogingen, mijnheer Van Rensbergen, sindsdien wat betreft het onderdeel communicatie niet veel is gebeurd. Waarom bent u niet gevolgd door de leden van de raad van bestuur? Hoe moet ik het stilzitten op dat vlak begrijpen?

De heer Gatz zegt dat er voor hem een rechtsgeldig contract is. Dat zou ik genuanceerder willen benaderen, zeker wat betreft de deelcontracten. Het is iets te snel om daar op die manier over te oordelen. Ik heb een vraag aan het Rekenhof. Zoals gezegd heeft dit geen onderdeel uitgemaakt van het onderzoek van de procesaudit. Wat is uw standpunt ten aanzien van de communicatie van de heer Van Rensbergen en het zeer prompte antwoord van de heer Slangen? Het was de eerste keer in de drie tot vier jaar tijd dat ik de voortgangsrapportage volg dat de heer Slangen zo offensief en duidelijk in het debat is ingetreden. Wat is uw standpunt over de contractuele relatie op basis van de briefwisseling van de laatste weken?

Mijnheer Bosschem, er heeft blijkbaar een ontwerp van definitief contract gecirculeerd. Is dat zo? En zo ja, waarom is dat definitieve contract dan niet afgesloten? Zijn er juridische adviezen geweest van het advocatenkantoor Stibbe of anderen dat de kaderovereenkomst op zich voldoet om de samenwerking voort te zetten?

Het punt van draagvlak overstijgt het debat over het contract tussen Groep C en TV SAM. De heer Derison heeft er in zijn inleiding even naar verwezen: “Misschien heeft BAM of hebben wij als contractant gefaald op het vlak van draagvlak.” Een van de belangrijkste lessen die wij de laatste jaren in deze commissie hebben getrokken, voorzichtig gesteund door de heren van het Rekenhof, is dat er een falend draagvlak- en communicatiebeleid is gevoerd.

Mijnheer Slangen, tijdens de uitzending van Panorama hebt u zelf gezegd dat er enkele punten zijn die helaas niet door nv BAM zijn opgevolgd. Werden de adviezen die u gaf, systematisch in de prullenmand gegoooid? Zijn uw adviezen op enkele cruciale onder-

delen niet gevolgd, waardoor het draagvlak verder onderuit is gehaald?

Het debat in deze commissie en op 4 december moet gaan over meer dan enkel de contractuele relatie, en effectief ook over het echte knelpunt. Het Masterplan Antwerpen is naar de bodem gezonken. Sommige mensen hier aanwezig waren ook aanwezig in de Bourlaschouwburg. Daar is onder meer door Karel Vinck gezegd dat NV BAM zelf meer de communicatie in handen zal nemen. Zal dat de absolute garantie worden om het draagvlak voor het Masterplan Antwerpen te herstellen? Ik vrees ervoor. Ik denk dat de heer Vinck er niet in zal slagen om dat te doen.

5. *Tussenkoms van de heer Jan Penris*

De heer Jan Penris: Was ik een buitenstaander in dit dossier, dan zou ik me afvragen of we vandaag de vis aan het verdrinken zijn. Gelukkig ben ik geen buitenstaander, en ik heb al van dit debat genoten. En aan uw gelaatsuitdrukking te zien, hebt u er ook al van genoten, mijnheer de voorzitter. Er zijn pertinente vragen gesteld. Als we nu nog pertinente antwoorden krijgen, boeken we misschien resultaten.

De heer Slangen gaf aan dat de communicatie slechts 4 percent bedraagt van alle advieskosten. Als we het hele Oosterweelproject bekijken, zijn we bezig over een kleinigheidje. En inderdaad, straks zullen we het hebben over de financiering van het project. Dat debat is misschien ingrijpender, en binnen enkele weken debatteren we over de opportuniteit van het hele masterplan. Dat debat is nog ingrijpender. Dat lijkt allemaal belangrijker dan het debat over dit 'kleine' communicatiedossier. Hoewel, klein is relatief als we spreken over 6,5 miljoen euro exclusief btw. Dat zijn centen waarvoor wij als politici mee verantwoordelijk zijn, en dus moeten wij alle aspecten van het dossier mee bewaken.

De heren Peumans, Decaluwe en Daems hebben hun huiswerk grondig gedaan. Ik heb daar niet veel meer aan toe te voegen, op twee aspecten na. Eén, ik dacht dat we in het communicatiedossier de vraag naar de rechtmatigheid beantwoord hadden. Maar vandaag suggereren enkele vragen dat er misschien redenen zijn om dat opnieuw in vraag te stellen. Mijnheer Desomer, beschouwt u het rechtmatigheidsonderzoek in het communicatiedossier als afgerond, of bent u van mening dat u vandaag over nieuwe elementen beschikt?

Twee, we hebben nog nooit een antwoord gekregen op de opportuniteitsvraag. Dat komt vooral omdat het Rekenhof in alle eerlijkheid toegeeft niet over de nodige expertise te beschikken. Dat mogen we van het Rekenhof ook niet verwachten. Ik ben ook geen communicatiespecialist. De heren Peumans, Decaluwe en Daems zijn dat evenmin. Maar we moeten ons wel vragen durven stellen.

De groep van de heer Slangen heeft zichzelf geëvalueerd. Dat is een begin. Hij geeft zich voor de informatievergathering twee plussen, voor de hindercommunicatie drie plussen en voor de draagvlakcreatie een plusmin. Dat is interessant.

Ik moet toegeven dat Groep C wat betreft hindercommunicatie geen slecht werk levert. Is dat drie plussen waard? Dat weet ik niet. De verkeerschaos die we door de werken aan de Noorderlaan hadden verwacht, is uitgebleven. Dat heeft misschien deels te maken met de gevoerde communicatie.

Is de informatievergathering twee plussen waard? Er is informatie op de markt beschikbaar, maar ze is niet altijd even toegankelijk. Er wordt nogal eenzijdig gefocust op de regionale televisie, die niet altijd even aandachtig wordt bekeken. Ik ken mensen die niet weten dat het hier gaat om een viaduct en niet om een brug over de Schelde. Ik ken zelfs gezagsdragers die een jaar geleden niet wisten waarover het gaat, om de gezagsdragers in Merksem niet te noemen. Informatievergathering is er wel, maar bereikt ze via de juiste kanalen de juiste mensen? Ik heb tijdens de vorige voortgangsrapportage aan de heer Nick Orbaen gevraagd: "Doet u een beroep op de vrije radio's in de steden?" Daarop moest hij ontkennend antwoorden. Ik heb hem gezegd dat ik hem geen 'fee' zou aanrekenen, maar ik heb hem gevraagd het door te geven aan de communicatiespecialisten.

De draagvlakcreatie is rondt dramatisch. Als we hier op 4 december een actiegroep zullen ontvangen die 50.000 handtekeningen heeft verzameld tegen de Lange Wapper, dan is er iets grondig mis met het creëren van dat draagvlak. Als we de opportuniteitsvraag stellen, kunnen we mogelijk antwoorden ontvangen die zeggen: neen, deze groep heeft niet op de meest efficiënte en doelmatige manier gecommuniceerd, en mogelijk is de prijs die u daarvoor werd aangerekend, te hoog. Ik ben echter geen specialist, het Rekenhof is dat evenmin. Ik zou dus de toets aan een andere instelling willen overlaten. Ik heb een paar weken geleden de suggestie gedaan in de plenaire vergade-

ring om dat over te laten aan de Expertencommissie voor Overheidscommunicatie. Die heeft wel mensen in huis die ervaring en kennis ter zake hebben.

Mijn vraag aan de heer Slangen is: zou u bijvoorbeeld op vrijwillige basis de toets van deze commissie durven doorstaan? Als u recht in uw schoenen staat, denk ik dat dat geen enkel probleem is. Aan de heer Desomer zou ik willen vragen: kunt u die overheidscommissie, als u door ons gevraagd zou worden om een opportuniteitsonderzoek te verrichten, mee in uw werkzaamheden inschakelen? Is dat juridisch mogelijk en denkbaar?

Aan de jurist van dienst heb ik één vraag. De groep van de heer Slangen heeft te kennen gegeven de communicatieopdracht te willen neerleggen. Misschien geloven ze ook niet meer in de opportuniteit van het hele project. Wat zijn de juridische consequenties daarvan? Hoe kan zo'n samenwerking worden stopgezet? Heeft dat bepaalde pecuniaire gevolgen voor enerzijds de betrokken communicatiegroep of anderzijds, nog erger, TV SAM? De vraag is al gesteld door de heer Decaluwe, en dat moet volgens mij de belangrijkste vraag van vandaag zijn: hoe gaan we nu verder in de toekomst? Hoe gaan we in de toekomst, als het project behouden blijft, wat nog maar af te wachten is, verder communiceren? Is er een bereidheid om dat in eigen handen te nemen, en zo ja, op welke manier?

6. *Antwoorden van de heer Jan Van Rensbergen*

De heer Jan Van Rensbergen: Ik beantwoord de vragen in chronologische volgorde. Vul me alstublieft aan indien ik te weinig zou hebben genoteerd.

De eerste vraag van de heer Peumans betrof een element van desinformatie, dat eerst een persbericht was en dan weer niet. Wij hebben per mail op 10 oktober 2008 aan de bevoegde commissie van het Vlaams Parlement het volgende gemeld op een vraag die nog restte uit de voortgangsrapportages naar inzage in de contracten tussen BAM en zijn adviseurs: "Met Stibbe en Deloitte onderhoudt BAM een rechtstreekse contractuele relatie. Met Groep C heeft BAM geen rechtstreekse contractuele relatie. Groep C levert haar dienstverlening aan BAM via onderaanneming in het kader van de kaderovereenkomst en de deelcontracten tussen BAM en TV SAM." Zo hebben we geantwoord op 10 oktober. BAM en haar adviseurs beschouwen de contracten die ze hebben

gesloten in beginsel als vertrouwelijk, zeker de daarin bevatte prijsinformatie. Dergelijke prijsinformatie moet worden beschouwd als commerciële informatie die in beginsel niet kan worden vrijgegeven op risico van het schaden van de economische belangen van onze adviseurs. Dat is een belangrijk uitgangspunt. Desalniettemin hebben wij aan onze adviseurs gevraagd of ze in deze context alsnog toelating verschaffen om leden van het Vlaams Parlement inzage te verlenen in deze contracten. Daar hebben zij positief op geantwoord.

Wat betreft de contractuele relatie tussen TV SAM en Groep C, moesten wij ervan uitgaan dat er wel degelijk een onderaannemingscontract bestond. Dat heeft vooral te maken met de lezing van de overeenkomst die bij de BAFO was ingediend en waar er een exclusiviteit was afgesproken tussen TV SAM en Groep C. Tegelijkertijd was er een afspraak in opgenomen dat de praktische modaliteiten van de overeenkomst verder contractueel zouden worden bepaald. Vanuit de intentie om tot een overeenkomst te komen, moesten we ervan uitgaan dat een dergelijke overeenkomst bestond. Op een zeer uitdrukkelijke vraag om ook deze overeenkomst tussen twee private partijen te kunnen inzien, hebben we de vraag gesteld aan beide partijen. We hebben het antwoord gekregen zoals ik heb verduidelijkt in mijn schrijven aan het Vlaams Parlement.

Is dat desinformatie? Neen, we hebben heel bewust gekozen voor transparantie. We hebben er in de mate van het mogelijke telkens voor gezorgd dat de stukken beschikbaar en ter inzage waren. Met de mededeling inzake het mondeling akkoord tussen beide partijen is hier ook de transparantie gecreëerd die wij beoogden.

Een tweede vraag van de heer Peumans betrof een voorstel van het managementcomité van BAM in 2006 naar aanleiding van de audit van PricewaterhouseCoopers met betrekking tot het al dan niet heraanbesteden van het contract communicatie. Ik kan bevestigen dat het management op dat ogenblik een dergelijk voorstel heeft geformuleerd naar aanleiding van een managementreplik en aanbevelingen vanuit het management naar de raad van bestuur. De audit van PricewaterhouseCoopers zelf was heel wat breder dan dat. Ik heb in mijn uiteenzetting een aantal elementen opgesomd van bevindingen van de audit. Die hadden ook te maken met de interne werking van BAM. Het contractbeheer was onvoldoende uitgewerkt. Het had ook te maken met de

wijze waarop op dat moment, voor 2006, de afspraken golden, waarbij een forfaitaire regeling tot stand was gekomen in de vergoeding van de diensten van Groep C via de deelcontracten.

Een aantal elementen van de audit noopten ons hoe dan ook tot een aantal maatregelen. Die hadden in eerste instantie te maken met het verbeteren van de interne processen: het veel duidelijker afspreken op voorhand; het controleerbaar maken; het verbeteren van de rapportering; het krijgen van rapportering, gelinkt aan de prestaties op een eenduidige wijze; het herinschalen van de medewerkers van Groep C volgens de barema's van het KVIV; het eenduidig zijn welke experts volgens welke categorie moeten worden ingeschaald; het afstappen van het forfaitaire regime en het overgaan naar werken in regie, waarbij telkens de budgetten op voorhand worden afgesproken, met een gedetailleerde taakomschrijving en opvolging op weekbasis, zoals we hebben toegelicht in onze uiteenzetting. Dat waren allemaal gevolgen van de audit en van de aanbevelingen die het management aan de raad van bestuur heeft gedaan.

Op de vraag van andere leden van het parlement wat er is gebeurd met de audit, kan ik stellen dat die aspecten van verbetering van contractbeheer, namelijk het anders aansturen van onze communicatiedienstleverancier, het herinschalen en de inzet van de medewerkers, meteen werden doorgevoerd. We hebben meteen de onderhandelingen aangeknoopt om ervoor te zorgen dat vanaf deelcontract 18, dat loopt vanaf juli van hetzelfde jaar, die elementen werden uitgevoerd.

In onze managementreplik hadden we nog een vierde voorstel geformuleerd, met name te overwegen om tot een heraanbesteding over te gaan. U vraagt de motivatie van het managementcomité op dat ogenblik. We hebben toen gezegd dat we de uitvoering van de werken die omtrent hindercommunicatie zeer belangrijk zijn, dermate naderden dat het belang van de communicatie verder zal toenemen. Onze motivatie betrof ook de impact van de werken op de Antwerpse regio en het cruciale belang van communicatie om het mobiliteitssysteem intact te houden. Er is al enkele keren verwezen naar de positieve en goed lopende communicatie over de Noorderlaanbrug. Dat is echter maar een klein project ten aanzien van het Oosterweelproject, dat een veel grotere impact heeft en een veel langere duur kent. We hebben dus gewezen op het toenemende belang van de communicatie.

We hebben ook gewezen op mogelijke risico's. Die hebben zich tot op heden niet voorgedaan en mogelijke conflicten hebben we telkens kunnen oplossen binnen de raamovereenkomst. Toen wezen we ook op mogelijke risico's omwille van de juridische relaties tussen BAM, TV SAM en Groep C op het vlak van verantwoordelijkheid en contractopvolging.

Een derde element was ook het gevolg van de audit van PricewaterhouseCoopers, namelijk dat op dat moment omwille van het forfaitaire regime dat toen heerste, hoewel alles inzake prestaties heel goed werd bijgehouden, er onvoldoende informatie was om de marktconformiteit van de prestaties van de dienstverlening te toetsen.

Dat is een kort overzicht van de redenen waarom het management naar aanleiding van die audit heeft voorgesteld een aantal stappen te zetten. Deze stappen moesten tot een verbetering van de interne processen en tot een heronderhandeling van de overeenkomst met TV SAM en dus ook met Groep C leiden. Het was de bedoeling de aansturing en de inzet van mensen te verbeteren. Naast die drie aspecten, moest ook een heraanbesteding worden overwogen.

De raad van bestuur heeft de eerste drie voorstellen goedgekeurd. Na een intern debat heeft de raad van bestuur besloten dat een heraanbesteding op dat ogenblik niet aan de orde was. Het managementcomité en ikzelf hebben hiermee ingestemd. We waren immers niet uitgerust om een dergelijke taak over te nemen of om een dergelijke procedure op gang te brengen. We beschikten enkel over de expertise van onze woordvoerder. De raad van bestuur heeft het managementcomité dan de opdracht gegeven op basis van de evaluatie een plan van aanpak op te stellen. In dit plan moest worden opgenomen welke diensten we zelf intern zouden uitwerken en welke diensten extern zouden worden aanbesteed. Op basis van dit plan van aanpak kon dan later al dan niet tot een heraanbesteding worden overgegaan. Dat was de situatie in 2006.

Het gevolg dat aan het vierde element is gegeven, heb ik daarnet al geschetst. Het managementcomité heeft de eigen organisatie geëvalueerd. We hebben onze doelstellingen geactualiseerd. De fase die door BAM eind 2006 werd afgerond, bestond vooral uit studiewerk. We stonden voor de eerste werken van de uitvoering van het masterplan. Het lijkt me dan ook logisch dat de organisatie zich enkele vragen stelde. In de loop van het najaar van 2006 hebben we onder-

zocht of de organisatiedoelstellingen en -structuur nog adequaat waren. Dit heeft tot een bijsturing van de structuur en tot een actualisering van de doelstellingen geleid.

De raad van bestuur heeft dit alles in maart 2007 goedgekeurd. De reorganisatie omvat een duidelijke keuze voor een projectorganisatie met een aantal horizontale diensten. Een van die diensten is de communicatiedienst. Aan het hoofd van die dienst staat het hoofd Marketing en Communicatie. Die persoon rapporteert rechtstreeks aan mij. Verder is de interne staf aangevuld met een hoofd Pers en Public Relations, een assistent Marketing en Communicatie en vier werfcommunicatoren. Daarnaast worden een aantal diensten bij externe leveranciers afgenomen.

De raad van bestuur heeft deze structuur en deze doelstellingen in maart 2007 goedgekeurd. Op basis van die beslissing is het personeelskader verder ingevuld. Halverwege maart 2007 is het hoofd Marketing en Communicatie aangeworven. Een van haar eerste taken betrof de evaluatie van de interne werking op het vlak van communicatie, dit op uitdrukkelijke vraag van mijzelf.

Wat de communicatie in de loop van het jaar 2007 betreft, moeten we er geen doekjes om winden. Het betreft hier een zeer moeilijk jaar. Op tal van andere domeinen was het een schitterend jaar. We hebben tal van procedures doorlopen. We hebben alles met vlag en wimpel gewonnen. De start van de werken is feilloos verlopen. De voortgang van de uitvoering van het masterplan is zeer goed verlopen.

Wat de communicatie betreft, bevonden we ons met betrekking tot de Oosterweelverbinding in een catch 22-situatie. Er liepen allerlei juridische procedures bij burgerlijke rechtbanken en bij de Raad van State. Bovendien was er de audit van het Rekenhof. Tegelijkertijd zagen we ons geconfronteerd met derden die heel wat tijdens die procedures verkregen informatie verspreidden. Zolang die procedures nog liepen, konden we echter niet ten gronde reageren. Ondertussen beschikken we in verband met de meeste procedures over een uitspraak. Gezien de resultaten, bevinden we ons dan ook niet langer in dezelfde context.

Wat communicatie betreft, was 2007 een moeilijk jaar voor de BAM. Het is dan ook logisch dat we de situatie en de interne werking hebben geëvalueerd. Die evaluatie moest tot maatregelen en acties leiden. Eind 2007 is het beleidsplan Marketing en Commu-

nicatie tot stand gekomen. Begin 2008 is dit beleidsplan aan de raad van bestuur voorgelegd. Hoewel het naar aanleiding van halverwege dit jaar genomen beslissingen is bijgestuurd, wordt dit beleidsplan nog verder uitgevoerd.

Wat de uitvoering van de aanbevelingen in de audit van PwC betreft, heb ik al uitvoerig uitgelegd welke onmiddellijke effecten die audit op de aansturing en op de organisatie van de in uitvoering van de kaderovereenkomst verstrekte communicatiedienstverlening heeft gehad. Die audit heeft tegelijkertijd ook tot een heel verbeteringsproces met betrekking tot de organisatiestructuur, tot een actualisering van de doelstellingen en tot een duidelijke definitie van een eigen, voldoende sterk bezette communicatiedienst geleid. Die dienst moet, samen met de externe dienstverleners, het geheel der taken aankunnen.

Het managementcomité heeft een heraanbesteding voorgesteld. Ik heb uitgelegd waartoe dit voorstel heeft geleid. Wat het huidige standpunt van het managementcomité betreft, verwijs ik naar de volgende vergadering van de raad van bestuur van 21 november 2008. In het licht van de gebeurtenissen van de afgelopen dagen zoeken we een nieuw evenwicht tussen wat we intern willen doen en wat we willen uitbesteden. Het is de bedoeling het plan van aanpak opnieuw te actualiseren. Dit punt zal tijdens de vergadering van de raad van bestuur van 21 november 2008 worden besproken. We komen hier tijdens de eerstvolgende voortgangsrapportage op terug.

De heer Peumans heeft tevens een vraag over het model voor het miljardencontract met Noriant gesteld. Ik moet toegeven dat ik die vraag niet goed heb begrepen. De BAM opereert steeds conform alle wetgeving. We volgen de deontologische regels nauwgezet. We hebben in 2007, toch op andere vlakken dan de communicatie, aangetoond dat we met betrekking tot het contractuele kader nauwgezet werken.

De heer Peumans heeft naar de vergadering van de raad van bestuur van 20 april 2007 verwezen. Ik heb de notulen van die vergadering niet bij me. Ik zal dat moeten opzoeken.

De vraag wie de opdracht tot het opstellen van een intern evaluatierapport heeft gegeven, is ondertussen beantwoord. Ik heb het hoofd Marketing en Communicatie die opdracht gegeven. Alle actoren binnen de BAM zijn bevraagd. Het gaat dan onder meer om

de mensen die voor de communicatie instaan, om de projectleiders, om de verantwoordelijken voor de minderhindermaatregelen en om het management. Op die manier is een beleidsplan opgesteld. Dit plan is, nadat het door het managementcomité was goedgekeurd, begin 2008 aan de raad van bestuur voorgelegd.

In 2006 heeft PwC een audit uitgevoerd. Sindsdien is er met betrekking tot de communicatiedienstverlening geen audit meer geweest.

De heer Peumans heeft me ook naar mijn mening over conflicterende opdrachten gevraagd. In de eerste plaats gelden een aantal regels voor conflicterende handelingen. Ik zal dit met een voorbeeld toelichten. Eenmaal het bestek voor de Oosterweelverbinding op de markt was verschenen, mocht TV SAM logischerwijze niet participeren in de consortia die een voorstel zouden formuleren of die bij de procedure zouden worden betrokken. Hetzelfde geldt voor de Brabo-projecten. Indien de BAM zich zou laten adviseren door de mensen die in verband met eenzelfde aanbesteding ook aan een andere partij adviezen zouden verstrekken, zou er een mogelijk conflict zijn. Dat is echter nooit gebeurd. Alles is op voorhand duidelijk op elkaar afgestemd. We blijven de deontologische regels en de regels voor conflicthantering rigoureus volgen.

De heer Peumans heeft een vraag over de reputatie van een lid van de raad van bestuur gesteld. Ik moet me distantiëren van de bewering dat de BAM een wervingsexamen zou hebben gemanipuleerd. Dat klopt niet. De integriteit van het lid van de raad van bestuur kan hierdoor niet zijn aangetast.

De heer Jan Peumans: Mijnheer Van Rensbergen, heb ik me hierin gemengd? U hebt het enkel over het lid van de raad van bestuur.

De heer Jan Van Rensbergen: Neen.

De heer Jan Peumans: Mijnheer Slangen, u kunt dat duidelijk noteren. Het antwoord is neen.

De heer Jan Van Rensbergen: Een extern, door Jobpunt Vlaanderen aangesteld bureau heeft voor de wervingsprocedure ingestaan. Tijdens het examen heeft een jury drie kandidaten beoordeeld. Ik heb de betrokken stukken overhandigd aan het lid van de raad van bestuur dat hierom heeft verzocht.

Mijnheer Peumans, indien ik niet al uw vragen zou hebben beantwoord, dan kunt u me dat melden en kan ik er alsnog op ingaan.

Mijnheer Decaluwe, wat de conclusie betreft die de heer Slangen in twijfel trok in onze brief aan de voorzitter van het Vlaams Parlement, hebben we vastgesteld dat er geen geschreven onderaannemingsovereenkomst is tussen TV SAM en Groep C. Deze vaststelling is ons bevestigd. TV SAM heeft geschreven dat er werk was gemaakt van een conceptovereenkomst. Er was dus wel een eerste poging om uitvoering te geven aan de intentie uit de overeenkomst. Dat is niet gebeurd omdat beide partijen mondeling akkoord gingen dat de bepalingen van de kaderovereenkomst integraal van toepassing zijn.

Wij hebben niets te maken met de relatie tussen beide private partijen. Wij kijken vooral naar de naleving van de kaderovereenkomst. Indien daar haperingen zouden zijn, hebben wij TV SAM als aanspreekpunt. In dat geval moet TV SAM zelf de nodige maatregelen nemen en verdere stappen zetten ten aanzien van haar onderaannemers.

De vraag over de heraanbesteding heb ik al beantwoord. Dat was een gelijkaardige vraag als die van de heer Peumans.

De heer Carl Decaluwe: U gaat er nogal snel door, mijnheer Van Rensbergen. In de raad van bestuur is daarover gediscussieerd.

De heer Jan Van Rensbergen: Wij hebben in 2006 onze managementreplik gegeven waarin dat voorstel was opgenomen. Uiteraard is daarover beraadslaagd in de raad van bestuur.

De heer Carl Decaluwe: Wie was voor en wie was tegen? De leden van de raad van bestuur zijn politiek benoemd. Als er bepaalde antwoorden worden gegeven, dan kunnen we daar eventueel ministers over aanspreken. Ik kan me niet inbeelden dat men in zo'n gevoelig dossier te persoonlijke titel en zonder rugdekking stellingen inneemt. Vandaar mijn vraag: wie in de raad van bestuur was voor en wie tegen?

De heer Jan Van Rensbergen: De beraadslagingen binnen de raad van bestuur behoren tot de vertrouwelijkheid van een bestuurszitting. Ik nodig u uit de notulen van de raad van bestuur te lezen waar unaniem is beslist over de gevolgen die aan het advies van het management moesten worden gegeven.

Wat de eindverantwoordelijkheid van de communicatie betreft, heb ik geschetst wat mijn eigenlijke verantwoordelijkheid is. Als CEO ben ik verantwoordelijk voor de organisatie van het geheel van BAM, binnen het kader dat de raad van bestuur daartoe bepaalt.

Wat de communicatie betreft, heb ik uitvoering gegeven aan de resultaten van de audit van Price-waterhouseCoopers. Ik heb vanuit het management voorstellen geformuleerd over de wijze waarop daarmee moest worden omgesprongen. De raad heeft daarover beraadslaagd en een opdracht gegeven aan het management die wij hebben uitgevoerd. Een van die opdrachten was het herbekijken van de organisatie en het opmaken van een voorstel over het evenwicht tussen intern en extern. Dat is gebeurd.

Een volgende stap was de opmaak van een beleidsplan marketing en communicatie. Ook dat is gebeurd. Binnen het kader van de operationele doelstellingen die door de raad van bestuur zijn beslist en binnen het kader van een communicatieplan marketing en communicatie zijn deze zaken telkens uitgevoerd. Het is mijn verantwoordelijkheid ervoor te zorgen dat dit proces wordt uitgevoerd en dat er voorstellen worden geformuleerd die aan de raad van bestuur worden voorgelegd. Er moet een behoorlijke, correct gemotiveerde en transparante besluitvorming tot stand komen die nadien kan worden uitgevoerd.

De heer Carl Decaluwe: Mijnheer Van Rensbergen, uw antwoorden zijn ronduit ontgoochelend. In de parlementaire vraag uit 2004 van de heer André-Emiel Bogaert staat dat de kaderovereenkomst tussen TV SAM en het Vlaamse Gewest integraal wordt overgenomen door BAM. Waarom heeft de raad van bestuur het luik communicatie er dan uit gelaten? Daar moet toch een reden voor zijn. Daar is discussie over geweest. Wat waren de pro's en contra's? U hoeft zich niet te verstoppen achter het feit dat dit vertrouwelijk zou zijn. Ik ken de trucs over de notulen. Ik wil weten wie voor was en wie tegen. Men wist op voorhand dat het ging om een integrale overname. Een belangrijk luik wordt echter niet overgenomen.

Hoe evolueren de bestede communicatiemiddelen ten opzichte van de Groep Slangen in uw groep momenteel? U hebt maanden geleden al gezegd dat u aan het afbouwen was. Wanneer men afbouwt, dan betekent dit dat de middelen voor de deelcontracten van Groep C systematisch dalen en dat de geldbesteding voor communicatie moet stijgen.

De heer Jan Van Rensbergen: BAM heeft het raamcontract integraal overgenomen van het Vlaamse Gewest in 2003. Ook de financiële en juridische dienstverlening zat daarbij. In 2005 heeft de raad van bestuur beslist de juridische en financiële dienstverlening eruit te lichten en ze in een afzonderlijke procedure aan te besteden. De motivatie daarvoor heb ik net gegeven tijdens mijn presentatie. De omvang van deze dienstverlening was dermate geëvolueerd dat een heraanbesteding nodig was. Bovendien waren er te weinig referentieposten in het bestek om de juridische en financiële dienstverlening af te toetsen. Dat waren de motieven die in 2005 werden gegeven voor de heraanbesteding van de juridische en financiële dienstverlening. Het luik communicatie was wel degelijk uitvoerig omschreven in het bestek en nadien ook in de kaderovereenkomst. In 2005 was er geen aanleiding om ook dat luik in die aanbesteding op te nemen.

De heer Jan Peumans: Mijnheer Van Rensbergen, de kaderovereenkomst liet perfect toe om die in concurrentie te stellen. Ik heb hier een brief die gericht is aan de toenmalige minister van Openbare Werken, de heer Kris Peeters en die dateert van 17 november 2006, en die als bijlage is gevoegd bij de vijfde voortgangsrapportage, bladzijde 27, getekend door de heren Derison en Claes (van de Groep C). Ik citeer: "Wij willen eraan herinneren dat wij onderdeel zijn van de dienstverlening van TV SAM en dat de Groep C levert aan deze bedongen tarieven die lager zijn dan de normale Groep C-tarieven. Dit raamcontract heeft zijn overeengekomen looptijd, en permanent in heraanbesteding bepleit, is niet enkel incorrect maar is eveneens een aanval op onze goede werking."

Het feit dat men Stibbe en Deloitte in concurrentie heeft gesteld, betekent dus een aanval op hun goede werking.

U hebt aan de raad van bestuur willen voorstellen om de zaak in concurrentie te stellen. Dat is achter de schermen afgeblokt. Ik wil echter nog eens verwijzen naar de beslissing die de raad van bestuur van de nv BAM heeft genomen. Die zegt heel duidelijk: "(...) tegen het najaar een plan van aanpak uit te werken betreffende de organisatie van de communicatie van BAM met de afweging welke activiteiten BAM in eigen beheer zal uitvoeren en welke diensten uitbesteed worden. Op basis van dit plan kan de heraanbesteding van de dienstverlening inzake communicatie overwogen worden."

Ik vind dat heel merkwaardig. Als ik de eerste deelovereenkomsten van de heer Bosschem nakijk, was er toen al sprake van grote handboeken en communicatieplannen. Wat is er eigenlijk met die eerste plannen gedaan? Zijn die in de vuilbak gegooid? Voldeden die niet?

Heeft men achteraf, nadat men het plan van aanpak klaar had, in de raad van bestuur opnieuw gezegd dat men het in concurrentie zou stellen? Dat is het essentiële, zoals de vraag van de heer Decaluwe, maar, mijnheer de voorzitter, daar krijgen we tot nu toe geen antwoord op. Daarom moest ik even interveniëren.

De heer Jan Van Rensbergen: Mijnheer Decaluwe, ik was nog een antwoord aan het geven op het tweede gedeelte van uw vraag, over het effect op het budget en de uitbesteding. Inmiddels hebben we een jaarbudget ingeschreven van ongeveer 420.000 euro. We gaan ervan uit dat we die ondersteuning zeker nodig hebben. Daarbovenop is er nog 240.000 euro variabel ingeschreven, in functie van de werklust en de bijkomende vragen die ad hoc worden gesteld. Ik heb in mijn uiteenzetting verwezen naar het variabele budget. Bijvoorbeeld voor de tentoonstelling in het Felixarchief – die inmiddels al 25.000 bezoekers heeft gehad – moesten we een volledige bemanning organiseren.

In totaal is ongeveer 660.000 euro gebudgetteerd voor dit jaar. Dat is ongeveer twee derde van het budget dat de voorgaande jaren werd gespendeerd. Dus het heeft inderdaad al effect op de uitbesteding zelf.

Bij dezen, denk ik, heb ik het geheel van antwoorden gegeven.

7. *Antwoorden van de heer Jan Bosschem*

De heer Jan Bosschem: Er zijn een aantal vragen gesteld die specifiek aan TV SAM zijn gericht. Ik probeer ze even te resumeren, maar vervolledig mij als ik iets vergeten ben.

Men vraagt uitdrukkelijk, opnieuw, naar de conformiteit ten opzichte van de wetgeving op de overheidsopdrachten en of het onderdeel communicatie daar deel van uitmaakt. Ik kan niets anders dan ja antwoorden. Dat is door vele partijen al bevestigd.

Een subvraag die daaraan vasthangt, is: heeft SAM een marktbevraging gedaan, om uiteindelijk te kiezen

voor Groep C? Mijn antwoord daarop is ja. Maar opnieuw: niet formeel. U moet begrijpen hoe zoiets loopt. Er is een kandidatuurstelling en men moet een kandidaatsdossier indienen op zeer korte termijn. Dat doen alle studiebureaus, en ook mijn collega's. Men mag niet vergeten dat er negen dossiers zijn ingediend, dus de concurrentie heeft wel degelijk gespeeld. Men gaat kijken, wetend dat communicatie een verplicht onderdeel is van de offerte die men pas later moet neerleggen, om een communicatiebureau in dienst te nemen. Bij de kandidaatstelling is men ook verplicht om zijn troeven op tafel te leggen.

Wij hebben een aantal communicatiebureaus geraadpleegd, getelefoneerd. U weet dat er niet veel communicatiebureaus zijn in Vlaanderen die de ervaring hebben om dit soort projecten te begeleiden. Wij hebben niet lang gearzeld in 2001, toen we Noël Slangen bereid gevonden hebben om met ons samen te werken, om dat dan ook te doen. Dat is mijn antwoord over de marktbevraging.

Men heeft ook gevraagd naar de kwaliteitscontrole die SAM doet op Groep C. Die doen we inderdaad. De kwaliteitscontrole is een rechtstreeks gevolg van de kwaliteitscontrole die de BAM uitoefent op de dienstverlening van SAM, waar communicatie een onderdeel van is. Minstens vier keer per kwartaal hebben we een overleg, niet alleen met de BAM, maar ook met Groep C. Daar komen bijstellingen uit, die in volgende deelcontracten ook worden geformaliseerd. Doen we aan kwaliteitscontrole op Groep C? Mijn antwoord daarop is ja. De heer Van Rensbergen, de heer Slangen en ikzelf hebben op een aantal cruciale momenten gedebatteerd over hoe we een en ander in de toekomst zouden kunnen verbeteren.

Dan de fameuze vraag van de heer Peumans over de overeenkomst die niet bestaat. Ik heb in mijn inleiding gezegd dat er, naast de overeenkomst van 27 juni 2001, het kadercontract met de Vlaamse Gemeenschap, en de 27 deelcontracten, geen andere geschreven overeenkomst is tussen Groep C en SAM.

Ik begrijp uit de vraagstelling dat men dat onvoorzichtig vindt. U moet weten dat we hier in een privaatsamenwerking zitten, we ervaring hebben in de samenwerking met Groep C en de mondelinge afspraak die we gemaakt hebben met Groep C inhoudelijk gedragen wordt door de overeenkomsten die ik heb geciteerd, en daarin zijn de deelovereenkomsten toch wel de belangrijkste. Ik denk dat in deze vergadering regelmatig is getoond hoe gedetailleerd die zijn, ook met betrekking tot communicatie. De feiten

hebben bewezen dat Groep C zich de voorbije zeven jaar aan die mondelinge afspraak heeft gehouden. Ik heb het dan over de diensten die men in het kader van dit contract moest leveren. Ik zou durven zeggen: tussen private partijen is een mondelinge overeenkomst zeer rechtsgeldig, zeker als die ondersteund wordt door zeer gedocumenteerde, transparante deelcontracten, kadercontracten en een dragend contract tussen SAM en Groep C.

Mijnheer Daems, op uw vraag of er ooit een contract gecirculeerd heeft, is mijn antwoord ja. We hebben in het begin, vlak na de gunning van de opdracht, zulke overeenkomst geredigeerd. We hebben echter moeten vaststellen dat, door de evolutie van het project zelf, deze overeenkomsten snel achterhaald waren en we er verstandig aan deden om die gewoon te koppelen aan de deelovereenkomsten, die per kwartaal met de BAM onderhandeld werden. Dat is de reden waarom deze overeenkomst zonder voorwerp is, en ook niet meer dekte wat de afspraken moesten zijn. We oordeelden dat het de meest verstandige oplossing was om dat te koppelen aan de deelovereenkomsten.

De heer Carl Decaluwe: Mijnheer Bosschem, ik heb drie vragen gesteld, maar u fietst eromheen.

Wie van uw groep heeft Groep Slangen gecontacteerd? Als u zegt dat er in Vlaanderen maar een beperkt aantal communicatiebureaus is die dit doet, ben ik daarover verwonderd. De andere acht, of toch een aantal, hadden blijkbaar ook afspraken met communicatiebureaus. Dus er zijn blijkbaar voldoende bureaus. U hebt ze alleen telefonisch gecontacteerd. Misschien kunt u wat concreter zijn. Wie van de groep heeft de Groep Slangen gecontacteerd?

Ook over de afspraken tussen SAM en BAM heb ik verwezen naar facturatie via e-mail die blijkbaar misloopt. Hoe verklaart u dat bepaalde andere bureaus dan toch werden ingeschakeld via een openbare aanbesteding via het Ministerie van de Vlaamse Gemeenschap?

De heer Jan Bosschem: Sorry dat ik daarop niet heb geantwoord. Wie heeft Groep C gecontacteerd? We hebben binnen TV SAM een directiecomité dat bestaat uit mezelf als voorzitter en de afgevaardigde bestuurders van de twee andere partijen in de tijdelijke handelsvennootschap.

De heer Carl Decaluwe: Wie zijn dat?

De heer Jan Bosschem: Wij zijn Grontmij, ARCADIS en Technum. Dat zijn de drie studiebureaus die deel uitmaken van de tijdelijke handelsvennootschap.

De heer Carl Decaluwe: Wie zijn de personen?

De heer Jan Bosschem: Op het moment van de offerte was dat de heer Zwaenepoel van Technum, de heer Smans van ARCADIS en ikzelf voor Grontmij.

U vraagt wie toen Groep C heeft gecontacteerd. Ik denk dat ik dat was. Ik denk dat, want we hebben zoveel contacten gelegd in die periode. U mag niet vergeten dat we toen Stibbe en Deloitte en Groep C uiteindelijk hebben opgenomen in onze offerte. Dat heeft heel wat energie en tijd gevraagd. We hebben dat werk verdeeld onder elkaar en we hebben samen besproken dat inzake communicatie Groep C voor ons de meeste waarborgen verleende op het vlak van kwaliteit, ervaring, deskundigheid en referenties, wat niet onbelangrijk was bij de selectie van de kandidaatstelling.

De heer Jan Peumans: Welke andere bureaus hebt u allemaal gebeld, mijnheer Bosschem?

De heer Jan Bosschem: Dat weet ik nu niet meer.

De heer Jan Peumans: Dat weet u niet meer, maar ik heb een persmededeling gelezen van Groep C waarin staat dat die acht andere ook allemaal een communicatiebureau voorgesteld hebben. Ik heb het gunningsverslag nagekeken en voor één bureau was er de opmerking dat de communicatie op niets trok. Hoe linkt u het een met het ander?

Hebben de andere acht dan ook allemaal Groep C gevraagd? Ik zou dat graag willen weten. Of krijgen we daarop een antwoord van de vertegenwoordiger van de minister? Maar hoe hebt u de afweging gemaakt? Welke criteria hebt u gehanteerd? Wie waren de andere communicatiebureaus die u opgebeld hebt?

De heer Jan Bosschem: Mijnheer Peumans, u mag het me niet kwalijk nemen, maar deze feiten hebben zich zeven jaar geleden voorgedaan. Ik kan het dus niet accuraat zeggen. Ik zou de notities van onze vergaderingen moeten raadplegen. Ik weet het nu niet meer.

De heer Jan Peumans: Die notities kunnen we dus toevoegen aan het verslag?

De heer Jan Bosschem: Nee, dat kunt u niet. Ik zal de interne vergaderingen van TV SAM niet publiek maken. Ik ben daartoe niet verplicht.

Ik weet niet waarop u aanstuurt als u wilt weten welke bureaus we nog gecontacteerd hebben. U vraagt naar de criteria waarom we Groep C gekozen hebben. Ik heb u al gezegd dat er op dat moment weinig bureaus van de omvang, de ervaring en de deskundigheid van Groep C waren. De beste bureaus moesten snel worden vastgelegd om onze kansen voor het krijgen van deze opdracht te maximaliseren. Wij hebben in eer en geweten geoordeeld dat op dat ogenblik Deloitte, Groep C en Stibbe de beste onderaannemers waren die we konden inschakelen, wat we ook gedaan hebben, in alle openheid. Wij zijn niet verplicht om een officiële aanbesteding uit te schrijven voor de benoeming van onze onderaannemers. Daarvoor is er geen tijd, en we zijn daartoe ook niet verplicht.⁽¹⁾

De heer Carl Decaluwe: U moet nog antwoorden op mijn vraag.

De heer Jan Bosschem: U hebt het over schotten, e-mailverkeer en facturatie. U moet iets preciezer zijn, want ik weet daar niets over.

De heer Carl Decaluwe: Ik heb hier een factuur van These Days die aan TV SAM werd gefactureerd, want TV SAM heeft daarover een overheidsaanbesteding gedaan. Binnen BAM zegt men nu blijkbaar dat men het zelf gaat factureren. De factuur is gedateerd op 10 december 2004.

Hoe dicht zijn die schotten tussen TV SAM en BAM? Als men al facturen naar elkaar doorstuurt... De aanbesteding is gebeurd via de Vlaamse Gemeenschap.

De heer Jan Bosschem: Ik weet niet waarover u het precies hebt.

Wat vaak gebeurd is, is dat TV SAM een bestek heeft voorbereid op basis waarvan BAM dan een aanbesteding heeft georganiseerd. Dit zou daarvan een element kunnen zijn, waarbij dan per vergissing de factuur naar TV SAM is gestuurd.

De heer Carl Decaluwe: In parlementaire vragen wordt uitdrukkelijk gezegd dat de aanbesteding via TV SAM is gelopen.

De heer Jan Bosschem: Kunt u mij die stukken bezorgen zodat ik er een onderzoek naar kan doen?

De heer Carl Decaluwe: Ik zal ze u bezorgen.

In welke mate heeft de heer Rudi Wouters van ARCADIS – die u waarschijnlijk wel zeer goed kent – een rol gespeeld bij de contactname met Groep C?

De heer Jan Bosschem: Ik kan u zeggen dat de heer Rudi Wouters op geen enkel moment binnen TV SAM ook maar enige rol gespeeld heeft. Ik ken hem omdat hij een kaderlid is van ARCADIS. Rudi Wouters is nooit betrokken geweest bij vergaderingen van TV SAM. Hij heeft nooit meegewerkt aan de offerte van TV SAM. Dat kan ik heel duidelijk bevestigen. Het klopt niet wat u zegt.

De heer Carl Decaluwe: Ik vraag het maar. Ik beweer het niet.

8. Antwoorden van de heer Noël Slangen

De heer Noël Slangen: Ik zal de verschillende vragen even overlopen.

In Terzake konden we vorige week nog horen dat er geen contract zou bestaan en geen aanbesteding zou geweest zijn. Zowel het Rekenhof, Stibbe, BAM, PwC en TV SAM hebben dit heel duidelijk weerlegd. Ik wil dit toch even aanhalen, vooraleer ik op de punten en de komma's inga.

Het is inderdaad zo dat de relatie tussen TV SAM en Groep C een relatie is tussen privépartijen. Het is ook zo dat in de brief van BAM heel duidelijk wordt aangehaald dat een overheid noch gebonden is, noch betrokken moet zijn in een overeenkomst tussen privépartijen. Zoals sommigen onder u weten, volstaat bij privépartijen een afspraak of zelfs een wil, maar hier is het in feite meer.

Waar men eigenlijk naar verwijst, is dat in de overeenkomst voor het leveren van diensten – een overeenkomst die er wel degelijk is – in artikel 5 staat dat er nog een overeenkomst zou komen. Misschien is het interessant om eens te bekijken waarom die bijkomende overeenkomst er moest komen. Er staat letterlijk: “Op dit ogenblik worden zowel het te verwachten resultaat als de op te lossen problemen niet voldoende nauwkeurig omschreven in de oproep ter kandidaatstelling. Daarom kan niet precies worden aangegeven wat de onderzoeksmethodologie, de verschillende aspecten van de door te voeren studies en de omvang en beschikbaarheid van het aan te stellen onderzoeksteam, en dus bijgevolg de externe exper-

¹ Na interne bevraging en voor zover wij ons kunnen herinneren is de situatie als volgt.

In de offerte hebben we enkele namen overwogen:

- Anthonissen & associates - Jan Moorkensstraat 54 - 2600 Antwerpen. We hebben niet met hen gesproken in de offertefase;
- CIBE vzw - Gordunakaai 85 - 9000 Gent;
- Luc Janssen, Antwerpen;
- Groep C, Hasselt.

Met de laatste drie zijn er contacten geweest.

ten, moeten zijn.” Dan komt er dat de verschillende taken die moeten worden gepresteerd en de erelonen daarvan, in een bijkomende overeenkomst moeten worden vastgelegd.

Dat zijn toevallig alle dingen die omschreven staan in én de kaderovereenkomst én de deelcontracten. Want de deelcontracten geven in feite een antwoord op: wat is de inhoud van de te leveren diensten, tegen welke prijs en welke hoeveelheid? Wat in het contract staat – waarover er nog een overeenkomst moet komen – is exact wat gebeurt in de kaderovereenkomst en in de deelopovereenkomsten. Ik denk dat dat element toch wel tot uit den treuren is aangetoond. Het is trouwens nog niet zo lang geleden – op 1 oktober, dacht ik – dat verschillende leden van deze vergadering en mensen die hier niet zijn, in het Vlaams Parlement zeiden dat de overeenkomst rechtmatig was. Dat is nu wel duidelijk.

Ook de IJzeren Rijn is hier aangehaald. De IJzeren Rijn toont aan dat Groep C een zeer onafhankelijk bedrijf is. Ik heb op een bepaald ogenblik tegen ATV (regionale televisiezender provincie Antwerpen) gezegd dat ik persoonlijk een voorstander ben van de Oosterweelverbinding en dat ik denk dat het belangrijk is dat het masterplan wordt uitgevoerd, maar dat, mochten we niet voor BAM werken, het professioneel perfect mogelijk zou zijn dat wij voor Ademloos of StRaten-Generaal zouden werken. Wij zijn – net zoals dat ook bij advocaten het geval is – een onafhankelijk bedrijf dat werkt voor mensen met bepaalde doelstellingen. In het geval van de IJzeren Rijn gaat het over de omwonenden die zich zorgen maken over geluidslast en die heel concreet maatregelen vragen.

De heer Bart Derison: Er wordt toch wel verkeerdelijk verondersteld dat de drie Belgisch-Limburgse gemeenten en de vier Nederlands-Limburgse gemeenten de IJzeren Rijn wensen tegen te houden en dat dat dan in contradictie met het Masterplan Antwerpen zou zijn. U weet dat het niet aan deze zeven gemeenten is om een IJzeren Rijn tegen te houden. Het is trouwens een uitdrukkelijke afspraak tussen België en Nederland dat de IJzeren Rijn er komt. Wat deze zeven gemeenten wensen, is dat de nodige leefbaarheidsaspecten en milieuaspecten in rekening worden genomen als men een activering van de IJzeren Rijn zou doen. Dat is hun uitdrukkelijke doelstelling, die niet in contradictie is met de doelstelling van het masterplan.

Ik kan ook wat duiding geven over het tot stand komen van het contract en de contacten omdat

ik het dossier sinds 2001 heb opgevolgd. De heer Georges Diliën van Technum Limburg heeft de eerste contacten gelegd. We kenden hem omdat we de gemeenteraadverkiezingen voor CD&V in Houtalen-Helchteren hebben gedaan. Daarna zijn we gecontacteerd door TV SAM. Zo is het gegaan en is de offerte ingevuld.

De heer Noël Slangen: Wat het wel of niet volgen van advies betreft, is het zo dat in heel veel gevallen de adviezen wel gevolgd zijn.

Het is niet zo dat er bij draagvlak plusminus stond. Wat er eigenlijk stond was plus, voor de meerderheid van de projecten, bijvoorbeeld de tramprojecten, de Noorderlaanbrug enzovoort. Er staat inderdaad een min voor Oosterweel.

Ik wil even in herinnering brengen wat ik daarover heb gezegd in Panorama. Ik heb niet gezegd dat de BAM onze adviezen per definitie niet volgt. Onze lijn is altijd geweest dat wij communiceren. Het is evenwel het recht en de plicht van een manager om zo'n advies af te wegen tegen andere adviezen. Bij het Oosterweeldossier zat men inderdaad met juridische adviezen die ervoor waarschuwden dat, als men de maquette liet zien, het zou kunnen dat andere concurrenten dat zouden aangrijpen om de ongeldigheid van de procedure aan te tonen. Op dat ogenblik moet het management inderdaad kiezen tussen een communicatieadvies en een juridisch advies.

En indien het op juridisch vlak fout zou zijn gegaan, zou men hier vandaag wellicht vragen hoe het komt dat men de communicatieadviseurs heeft gevolgd en niet de juridische adviseurs. Men zit altijd met een afweging van die verschillende aspecten. Ook bij bijvoorbeeld crisiscommunicatie bij bedrijven zit men altijd met eenzelfde afweging tussen de juridische en de communicatieve aspecten. Het is niet aan ons, adviseurs, om die afweging te maken. Dat is het recht van de klant. En dat is wat we heel duidelijk in Panorama hebben gezegd.

9. Antwoorden van de heer Ignace Desomer

De heer Ignace Desomer: Mijnheer Peumans, u vroeg of Groep C ooit betrokken is geweest in een directe concurrentie. De concurrentie waarbij Groep C werd betrokken, is gebeurd naar aanleiding van de mededinging voor de kaderovereenkomst. Er waren negen verschillende kandidaten en communicatiespecialisten. Bij mijn weten is dat de enige mededinging waaraan Groep C werd onderworpen.

Hoe TV SAM haar onderaannemers heeft geselecteerd, is uiteindelijk een zaak van TV SAM, want het betreft hier geen overheidsopdracht. Ik heb vernomen dat er een mondelinge marktbevraging is geweest. Ik hoop dat dat effectief is gebeurd, maar dat is dan in elk geval een informele aangelegenheid geweest.

U vroeg ook of de onderaanneming een optimale vorm van samenwerking is, en wat het Rekenhof daarin aanbeveelt. Gelet op de aanbeveling die het Rekenhof destijds heeft gedaan aan BAM om haar afhankelijkheid van externe dienstverleners te beperken en te beheersen, lijkt het mij logischer, veiliger en beter dat BAM wat meer basisexpertise in huis zou hebben. Het gaat uiteindelijk om het erg belangrijke aspect van het uitbouwen van een maatschappelijk draagvlak, niet alleen voor de gevolgen van het project, maar ook voor het concept zelf.

Gelet op het feit dat de juridische en financiële dienstverlener rechtstreeks onder BAM werden geplaatst naar aanleiding van een heraanbesteding, kan men zeggen dat het logisch zou zijn om dat ook te doen voor Groep C. Maar nogmaals: dit is een opportuniteitskeuze, waarover wij geen voorkeur of afkeur moeten laten blijken.

Mijnheer Decaluwe, u hebt gezegd dat de regering de deelcontracten moet gunnen volgens overheidsopdrachten. De mededinging heeft gespeeld bij de totstandkoming van de kaderovereenkomst. De deelcontracten vereisen geen nieuwe mededinging meer.

U vroeg ook of wij kennis hadden van de intentieovereenkomst tussen SAM en Groep C op het ogenblik dat wij aan de controle begonnen. Die intentieovereenkomst is bij de offerte van SAM gevoegd. Dat was belangrijk omdat in het bestek en in de kaderovereenkomst stond dat de kandidaten absoluut moesten laten blijken dat zij de nodige expertise in huis hadden. Die intentieovereenkomst strekte ertoe om de exclusieve beschikbaarheid van die expertise te waarborgen.

U vroeg verder of de tarieven allemaal ondertekend waren. Ik heb daarvoor de heer Kris Neven, eerste auditeur bij mij geroepen, want ik kon mij dat niet herinneren. Ik heb vastgesteld dat die tarieven in de kaderovereenkomst geparafeerd zijn, maar niet in de offerte.

Het Rekenhof werd inderdaad pas laat betrokken bij de controle op de werkzaamheden van dat immense project. We werden er dan uiteindelijk toch bij

betrokken, onder meer met de steun van de voorzitter van deze commissie, op aandringen van de heer Peumans, en doordat we zelf hebben aangetoond dat wij, hoewel wij niet werden vermeld in het kaderdecreet, via een aantal artikelen van de financieringswet wel degelijk de bevoegdheid hadden om dat overheidsgeld te volgen.

Het is inderdaad zo, mijnheer Decaluwe, dat er wél concurrentie heeft gespeeld voor andere communicatieopdrachten. Voor de structurele renovatie van de Ring 1 is er een marktbevraging geweest.

U hebt ook gevraagd of Groep C er zomaar uit kan stappen. Er moet natuurlijk onderzocht worden of TV SAM daardoor enige schade lijdt. Men had immers de exclusiviteit nodig van deze competentie. Meer kan ik daar niet over zeggen.

Mijnheer Gatz, u vroeg of het contract marktconform was en of de concurrentie heeft gespeeld. De procedure van de kaderovereenkomst tussen de regering en TV SAM is niet alleen rechtmatig verlopen, maar er is ook concurrentie geweest in de aanloop naar die kaderovereenkomst.

Mijnheer Daems, u vroeg naar het standpunt van het Rekenhof inzake de contractuele relatie tussen BAM en Groep C. Het is heel duidelijk dat er geen directe contractuele relatie is.

Mijnheer Penris, u sprak onder meer over het draagvlak. U zei dat het Rekenhof niet echt over expertise beschikt om dat te gaan onderzoeken. U vraagt of wij, als het parlement ons als controleorgaan zou vragen om een opportuniteitsonderzoek te verrichten, dat zouden doen. Er is echter enige verwarring ontstaan tussen de begrippen opportuniteit en doelmatigheid. Het gaat over de doelmatigheid die we zouden moeten onderzoeken. Het Rekenhof heeft hier nog vorige maand, naar aanleiding van de evaluatie van tien jaar wetgeving op het doelmatigheidsonderzoek, gesteld dat wij veel doelmatigheidsonderzoeken publiceren. Gelet op het feit dat wij ervan kennis hebben genomen en vandaag hebben gehoord dat de audit van PwC geen aanleiding kon geven tot het onderzoeken van de doelmatigheid wegens gebrek aan relevante gegevens, denk ik dat dit voor het Rekenhof ook een groot probleem zou zijn. Dat moet worden onderzocht.

De heer Carl Decaluwe: U bevestigt mijn vaststelling. De kaderovereenkomst met addenda is getekend. Maar in de addenda wordt verwezen naar een lijst

van bijlagen die betrekking hebben op wat moet worden uitgevoerd. Voor mij is het merkwaardig dat de bijlagen niet zijn ondertekend. Dat betekent dat de kaderovereenkomst wel is getekend, maar dat er stukken kunnen worden uitgehaald, of bijgevoegd. Ik wil weten hoe het komt dat de bijlagen, die een essentieel onderdeel zijn van de kaderovereenkomst, niet zijn getekend. Men verwijst expliciet naar een groot aantal bijlagen. Alles is ongeveer getekend, maar het luik communicatie is niet getekend. Dat wordt ook bevestigd door de mensen van het Rekenhof. Mijn vraag is waarom. Het is een essentieel element. Er zitten hier ook topjuristen. Iets dat niet is getekend, bestaat niet.

Er is nog een tweede element. Als een offerte door de Vlaamse Regering wordt goedgekeurd, moeten alle deelcontracten voorafgaandelijk aan de Vlaamse Regering worden getoond. Dat is ook door minister Van Mechelen al gesteld. Dat is niet gebeurd. Er is ook gesteld dat de deelcontracten apart moeten worden gegund. Dat staat in de offerte. Dan stelt men vast dat men exclusiviteitcontracten toevoegt aan een offerte aan TV SAM. In andere offertes gaat men ervan uit dat dit later zal moeten worden geformaliseerd. Het financiële luik rond de communicatie in de offerte is onvoldoende of niet ingevuld, en in de intentieovereenkomst wordt gesteld dat de modaliteiten door een expert moeten worden bekeken. Dat is niet gebeurd.

Mijn vraag aan de heer Desomer is dan ook de volgende. Waarom heeft men dat niet gezien? Is dat een vergetelheid of bestaan er fotokopieën waarin de bijlagen wel zijn getekend? Het is van cruciaal belang. Het heeft ongeveer 6,5 miljoen euro gekost. Maar wat moest worden ondertekend – en dat is ons door het Rekenhof bevestigd – is niet ondertekend. De vraag is waarom.

De heer Jan Bosschem: Ik begrijp uw vraag in verband met de externe expert niet goed, mijnheer Decaluwe. Met de term externe expert in de overeenkomst, wordt de Groep C bedoeld. Het is trouwens geen intentieovereenkomst, maar een overeenkomst. Ik weet niet wat u bedoelt met externe expert. Ik lees: “...geldig vertegenwoordigd door, hierna externe expert genoemd.”

De heer Sven Gatz: Ik wil daar graag op ingaan. Ik heb mijn twijfels bij de pertinentie van de vraag over het feit dat de bijlagen niet zijn ondertekend. Ik verklaar me nader. Er is een kaderovereenkomst die is

getekend. Er zijn bijlagen. De 27 deelcontracten zijn toch een concrete uiting van de uitvoering van het contract? Dat moet als een juridisch geheel worden aanzien. Dat staat niet los van elkaar. Er mag gerust wat sfeerschepperij bij komen kijken, maar we hebben de mensen hier toch gehoord. Het contract is juridisch gesproken toch in orde? Of heb ik iemand helemaal verkeerd begrepen?

Ik vraag dat ook aan de mensen die hier rond de tafel zitten. Het contract is juridisch in orde. De marktconformiteit en de tarificatie van de dienstverlening zijn ook marktconform gebeurd. Het wordt nu een beetje een zaak tussen believers en non-believers en we kunnen nog urenlang blijven doordiscussiëren. Mocht ik het tegendeel hebben gehoord, zou ik u bijtreden, maar dat heb ik niet.

De heer Carl Decaluwe: In de bijlagen gaat het in feite om de inhoud. Als de bijlagen niet zijn ondertekend, kan men ze gemakkelijk wijzigen, aanvullen of er nieuwe tussensteken. De deelcontracten moesten volgens minister Van Mechelen naar de Vlaamse Regering gaan. Ze zijn er evenmin naartoe gegaan. De bijlagen die niet ondertekend zijn, kunnen dus naar believen uit de opbergmap gehaald worden of er weer worden ingestopt. De uurlozen zijn wel getekend. Ik beschuldig niemand, maar ik wil klaarheid. De mensen van het Rekenhof kunnen me er evenmin op antwoorden. Als men me een glasheldere juridische uitleg verschaft, ben ik tevreden. Ik heb nog niemand beschuldigd, maar het valt op. Alle andere deelcontracten van alle andere bijlagen zijn wel getekend. Mijn vraag is dan waarom.

De heer Jan Peumans: Het stuk dat we van het Rekenhof hebben gekregen en waarnaar de heer Decaluwe verwijst, dateert van 27 juni 2001 en behoort tot de overeenkomst voor het leveren van diensten. De heer Van Rensbergen stelt in zijn brief aan de voorzitter van dit parlement dat het alleen betrekking had op de onderhandelingsprocedure. Dat was ongeveer een maand geldig en daarna was het zonder voorwerp.

Ik weet niet of de heer Slangen de inhoud van de brief kent die de heer Van Rensbergen heeft gestuurd naar de voorzitter van dit parlement. Ik zal hem nog eens voorlezen. Op pagina 2 staat heel duidelijk het volgende over de precontractuele intentieovereenkomst: “Deze overeenkomst is tussen de partijen afdwingbaar. De definitieve exclusiviteitsovereenkomst die zal opgemaakt worden na gunning van de opdracht, en die alle modaliteiten met betrekking

tot de door de externe expert te leveren diensten zal omvatten, zal onder geen beding afbreuk kunnen doen aan de algemene verplichting van de expert om zijn volledige knowhow, diensten en ervaring in het domein van communicatie, advies en consultancy ter beschikking te stellen aan de TV in het kader van de toegewezen opdracht. In de overeenkomst van 27 juni 2001 tussen TV SAM en Groep C gaan de partijen voor de duur van de onderhandelingsprocedure (circa 1 maand) niet meer dan een engagement aan om exclusief te zullen samenwerken voor de uitvoering van het te gunnen kadercontract.” Waar blijft ingevolge artikel 5 de desbetreffende overeenkomst?

In zijn brief aan de voorzitter van het parlement zegt de heer Van Rensbergen dat er een contract is tussen twee partijen. Op pagina 9 van de audit die door het Rekenhof in 2005 werd uitgevoerd, staat heel duidelijk: “De kaderovereenkomst bepaalt ook dat de opdrachtgever een audit kan uitvoeren op de prestaties van het voorbije jaar.” Er werd dus een termijn vastgelegd van twaalf maanden. “Die controle kan betrekking hebben op de aangerekende prijzen, de geleverde prestaties volgens het bestek en de afgeleverde studierapporten. Toezicht is ook mogelijk bij de onderaannemers.” Mijnheer Van Rensbergen, ik kijk daarbij naar u, want u bent toch de opdrachtgever.

Volgens de kaderovereenkomst zijn de onderaannemers gebonden aan de wet op de overheidsopdrachten. De heer Decaluwe heeft er daarnet al op gewezen. In dat verband is punt 1.1 zeer duidelijk. Hoe werd dan een en ander gekoppeld aan de wet op de overheidsopdrachten?

10. Antwoorden van de heer David D’Hooghe

De heer David D’Hooghe: Ik zal in eerste instantie antwoorden op de vragen uit de eerste ronde. Ik zal beginnen met de vraag of het onderdeel communicatie als dusdanig afzonderlijk deel heeft uitgemaakt van een formele marktbevraging conform de wet op de overheidsopdrachten. Het antwoord daarop is neen. Moest dat? Het antwoord daarop is neen. Waarom niet? Omdat het onderdeel communicatie opgenomen was in de totale dienstverlening die verband hield met de begeleiding van het masterplan. Het contract houdende de totale dienstverlening was toegewezen aan TV SAM na een formele marktbevraging conform de wet op de overheidsopdrachten. Ik hoop dat dat duidelijk is. Ik heb dat ook tijdens

mijn eerste inbreng proberen duidelijk te maken. Vanuit die context zal ik dan ook de vragen beantwoorden.

Mijnheer Peumans, u vroeg of BAM zich teweer kan stellen tegen fouten in de communicatie. De eerste vraag is natuurlijk of er fouten in de juridische zin gebeurd zijn. Men kan niet tevreden zijn zonder dat dit wordt gekwalificeerd als contractuele wanprestatie, namelijk niet doen waartoe men zich contractueel verbonden heeft. Ik spreek me daar niet over uit. Ik neem aan dat er geen resultaatsverbintenis bestaat over het realiseren van het draagvlak.

Ik zal twee hypothesen bekijken. In de eerste is er geen contractuele fout, maar is men wel ontevreden. Dan kan men de kaderovereenkomst beëindigen. Ten aanzien van Groep C kan men niets doen. Men kan de kaderovereenkomst met TV SAM in haar geheel beëindigen. Men zou ook kunnen zeggen dat over bepaalde aspecten waarover men niet tevreden is, geen deelcontracten worden afgesloten. Zo zou men bijvoorbeeld kunnen zeggen dat communicatie niet meer opgenomen zou worden in de deelcontracten met TV SAM.

Indien er wel een contractuele wanprestatie zou zijn, dan kan men gebruik maken van het gebruikelijke arsenaal in de wetgeving betreffende de overheidsopdrachten. Die zijn ook opgenomen in de kaderovereenkomst waarnaar wordt verwezen: vergoeding voor de schade die door de fout is ontstaan, ontbinding van de overeenkomst, toepassing van boetes die zijn opgenomen in de wetgeving betreffende overheidsopdrachten, ambtshalve maatregelen in de zin van verbreking met behoud van de borgtocht, op kosten van de dienstverlener zelf doen wat niet correct werd uitgevoerd, het uitbesteden van wat in het deelcontract is opgenomen op kosten van de dienstverlener. Dat geldt ten aanzien van TV SAM en niet van Groep C, aangezien BAM daar vanuit juridisch standpunt niets mee te maken heeft.

De tweede vraag was of BAM kan optreden ingeval Groep C zou werken voor Ademloos. Contractueel kan BAM in elk geval niets ondernemen tegen Groep C. Er is immers geen contract met Groep C. Of dat dan aanleiding zou geven tot een buitencontractuele fout, is een andere zaak. Ik zou u dan kunnen onderhouden over de samenloop van contractuele en buitencontractuele aansprakelijkheid. Ik neem aan dat dat buiten dit debat valt. Wel is het zo dat, als men zich contractueel op iemand wil beroepen, men dat

zal moeten doen ten aanzien van TV SAM. In het contract met TV SAM zit een vertrouwelijkheidsclausule. Dat geldt ook voor de zogenaamde intentieovereenkomst – want het is toch iets meer dan dat – tussen TV SAM en Groep C. Daarnaast is er ook het beroepsgeheim. Ik neem aan dat BAM minstens rechten kan laten gelden ten aanzien van de vertrouwelijke behandeling van alles waarvan TV SAM en Groep C in de schoot van BAM kennis hebben gekregen.

Mijnheer Decaluwe, u vraagt of de deelcontracten in mededinging gesteld moeten worden. In het kadercontract staat dat de wet op de overheidsopdrachten van toepassing is op de deelcontracten. Er moet wel een onderscheid worden gemaakt tussen twee soorten bepalingen in de wetgeving. Er zijn bepalingen die betrekking hebben op de uitvoering van de overeenkomst en bepalingen die betrekking hebben op de gunning van overeenkomsten. Het is de logica van de raamovereenkomst die hier werd gesloten, dat er wordt gecontracteerd met TV SAM. Alle deelcontracten in het kader van die kaderovereenkomst worden dan ook gesloten met TV SAM. Het zou geen enkele zin hebben dat voor elk deelcontractje telkens opnieuw een marktbevraging conform de wet op de overheidsopdrachten zou moeten gebeuren. Daarvoor bestaat net het kadercontract. Daarbij is het niet van belang of het gaat om prestaties die door TV SAM zelf worden gedaan, dan wel om prestaties die TV SAM zal toevertrouwen aan derden. Dat hoort bij de interne keuken. Zolang het valt binnen de kaderovereenkomst, kan er een deelovereenkomst gesloten worden zonder dat daarvoor een formele marktbevraging conform de wetgeving op de overheidsopdrachten vereist is.

De bepalingen kunnen misschien verwarring creëren. In de context van de bevraging kan er echter geen discussie over bestaan. De bepalingen betreffende de uitvoering van de overeenkomst zijn van toepassing op alle deelcontracten. Het zal aan TV SAM zijn om erover te waken dat die bepalingen ook van toepassing zijn ten aanzien van de onderaannemers. Op basis van de wet op de overheidsopdrachten is TV SAM immers enkel aansprakelijk ten aanzien van BAM. Voor de deelcontracten is echter geen enkele juridische noodzaak om afzonderlijke mededingingsprocedures te organiseren.

De heer Jan Peumans: Mijnheer D'Hooghe, waarom staat dan in de kaderovereenkomst dat op deze opdrachten, en derhalve op deze overeenkomsten,

en op de overeenkomsten met betrekking tot de deelcontracten de wet 24 december 1983 van toepassing is? Er is een kaderovereenkomst getekend. In alle antwoorden die ik in de loop der tijden heb gekregen, staat elke keer dat deelopdrachten telkens goedgekeurd moeten worden door de raad van bestuur van BAM.

De heer David D'Hooghe: Dat is een andere zaak. De vraag waarop ik een antwoord geef, is of deelcontracten het voorwerp moeten uitmaken van een formele marktbevraging conform de wet op de overheidsopdrachten. Het antwoord daarop is neen.

De heer Jan Peumans: Wat is dan de betekenis van die zin?

De heer David D'Hooghe: Alle bepalingen betreffende de uitvoering – de ambtshalve maatregelen, de algemene aannemingsvoorwaarden, een aantal bepalingen in de wet die betrekking hebben op de contracten in uitvoering – zijn van toepassing.

De heer Jan Peumans: Maar er zijn toch ongeveer 30 contracten getekend! Wat is dan de betekenis van de zin met betrekking tot de deelopdrachten? Dat de kaderovereenkomst marktgetoetst is, is duidelijk. Maar waarom staat dat er dan in?

De heer David D'Hooghe: Op al die deelcontracten is de wetgeving op de overheidscontracten, en met name alle bepalingen in de wet, in de KB's, in de algemene aannemingsvoorwaarden die betrekking hebben op de uitvoering van contracten, van toepassing. Dat geldt zowel voor de kaderovereenkomst als voor alle deelcontracten die worden afgesloten. Dat is de betekenis van die verklaring.

De heer Carl Decaluwe: In het bestek staat duidelijk dat de opdrachtgever – de Vlaamse Regering – aan de toekomstige dienstverlener – TV SAM – per deelproject deelopdrachten zal gunnen. En die verschillende opdrachten vallen onder de wet op de overheidsopdrachten.

De heer David D'Hooghe: Het heeft geen enkele zin een dergelijk contract te sluiten voor tien jaar als de deelcontracten dan telkens conform de wet op de overheidsopdrachten moeten worden afgesloten.

De heer Carl Decaluwe: Hoe verklaart u dan de brief van minister Van Mechelen aan de heer Stevaert? Daarin staat dat alle verschillende deelcontracten

voorafgaandelijk aan de beslissing van de Vlaamse Regering moeten worden voorgelegd omdat de nodige middelen moeten worden vrijgemaakt.

De heer David D'Hooghe: Dat is iets anders. Ik wil daar wel iets over zeggen. Het gaat dan niet over de vraag of de wet op de overheidsopdrachten geëerbiedigd wordt. Daar gaat het over de vraag hoe men budgettair omgaat met die deelcontracten.

De heer Carl Decaluwe: Dat is allemaal niet gebeurd. Die deelcontracten en al die bijlagen zijn niet getekend. Dat is toch vreemd.

De heer David D'Hooghe: Ik spreek me niet uit over hoe de zaken concreet zijn verlopen met de contracten in de periode voor BAM. Ik ken die trouwens niet. Nadat de overdracht is gebeurd aan BAM, en dat is nu toch al een tijdje, heeft de Vlaamse Regering niets meer te maken met het goedkeuren van deelcontracten. De beslissing die u aanhaalt, betreft sowieso niet de rechtsgeldigheid van de verbintenissen die het Vlaamse Gewest heeft aangegaan, hooguit de interne werking. Ik weet niet of wat dat betreft bepaalde afspraken of bepaalde vragen niet zijn gehonoreerd. Daarover spreek ik me niet uit, maar die overeenkomsten zijn wel rechtsgeldig tot stand gekomen.

In de marge van die vraag wil ik er nog op wijzen dat het normaal is dat een privéonderneming, wanneer ze haar onderaannemer kiest, geen formele marktbevraging doet. Dat is een standaardpraktijk. Daar is inderdaad geen tijd voor. Het is ook normaal dat men de markt verkent en diegene kiest waarvan men denkt dat hij de beste prijs-kwaliteitsverhouding zal geven, zowel voor de gunning als voor de uitvoering.

Zowel de heer Decaluwe als de heer Penris heeft de vraag gesteld naar de juridische gevolgen van de beëindiging van de werkzaamheden door Groep C. Het is nog niet duidelijk welke vorm die beëindiging zal krijgen. Ik neem aan dat wordt gezinspeeld op wat de jongste dagen door de media ter kennis is gebracht, maar mij is geen formele briefwisseling ter zake bekend. De juridische analyse hier is andermaal dat BAM daar eigenlijk niets mee te maken heeft. BAM heeft immers een contract met TV SAM. Er is een deelcontract lopende. Ik heb begrepen dat het loopt tot eind december. Als Groep C in onderaanneming van TV SAM blijft werken tot eind december, is er wat dat deelcontract betreft geen probleem. Is dat niet het geval, dan zal TV SAM moeten bekijken hoe ze dat kan opvangen. Voor na december, voor 2009,

zal er een nieuw deelcontract moeten worden afgesloten. Het zal op de eerste plaats aan BAM toekomen te bepalen in welke mate er nog onderdelen qua communicatie aan TV SAM worden toevertrouwd, of die communicatie deels of helemaal zal worden aanbesteed. Ik heb begrepen dat BAM daarover reflecteert.

De heer Decaluwe vroeg naar mijn standpunt over het feit dat het juridische en het financiële in 2005 in aanbesteding zijn gesteld, en de communicatie niet. Vanuit juridisch oogpunt zijn de beide mogelijk. Het was mogelijk om het juridische, het financiële en de communicatie in onderaanneming te blijven doen. Het was mogelijk om ook de communicatie aan te besteden. Zoals al eerder werd gezegd, is dat een beleidsafweging. Wie bouwheer is, kan kiezen voor een algemene aanneming, waarbij hij alle ellende van het contractbeheer met de onderaannemers en het ervoor zorgen dat dingen op tijd gebeuren bij de hoofdaannemer legt. Hij kan zelf kiezen voor die ellende en zelf al die onderaannemers coördineren. Dat is een beleidsbeslissing.

11. Bijkomende vragen en antwoorden

De heer Rudi Daems: Ik wil even ingaan op dat laatste. Mijnheer Van Rensbergen, u hebt gezegd dat, op voorstel van het managementcomité, een heraanbesteding is heroverwogen, ook voor communicatie. Als ik u goed heb begrepen, is de raad van bestuur daar, omwille van de eventuele risico's, omwille van de juridische relatie, niet op ingegaan. Welke overwegingen hebben ter zake eventueel een rol gespeeld?

De heer Joris Vandenbroucke: De heer Desomer heeft gezegd dat het beter was geweest dat BAM enkele basiscompetenties qua communicatie zou insourcen, in plaats van ze uit te besteden aan Groep C. Ondertussen is dat wel gebeurd. Nu heeft BAM al sinds jaar en dag een eigen communicatiedienst en een diensthoofd Communicatie. We weten dat Price-waterhouseCoopers de dienstverlening van Groep C al eens tegen het licht heeft gehouden. Mijnheer Van Rensbergen, hebt u ook al de prestaties van uw eigen communicatiedienst op de ene of andere wijze geëvalueerd? Wat was de uitkomst daarvan?

Ik stel die vraag om de volgende reden. Bij de voorlaatste opvolgingsrapportage heb ik aan de heer Nick Orbaen gevraagd waarom BAM op een bepaald ogenblik afwezig is gebleven op een debat in De

Zevende Dag over de Oosterweelverbinding, meer bepaald over de uitstoot van fijn stof en dergelijke meer. Dokter Goethals is daar komen uitleggen waarom de Oosterweelverbinding tot een toename van fijn stof leidt, terwijl in een door de overheid gevalideerd Milieueffectenrapport (MER) het omgekeerde staat. Het was perfect mogelijk iemand van BAM daarheen te sturen om dat te komen verklaren. De heer Orbaen heeft me echter geantwoord dat zij het niet opportuun vonden in debat te gaan met mensen van de vzw Ademloos. Ik vond dat een zeer teleurstellende houding voor iemand die verantwoordelijk is voor de externe communicatie. Is er ter zake ook een advies geweest van Groep C? De basisvraag is echter hoe u de prestaties van uw eigen communicatiedienst evalueert.

De heer Carl Decaluwe: Ik dank de heren die hebben geprobeerd te antwoorden op de diverse vragen. We hebben als parlementslid een aantal stukken gekregen. Een aantal mensen hier vergeten wat de taak is van een parlementslid. Een parlementslid moet controleren. Het gaat hier immers over het besteden van miljoenen euro's belastinggeld. Een parlementslid mag daar alles over vragen. Dan is het aan u om een juridische verklaring en dergelijke te geven. Als er iets aan de hand is, heeft een parlementslid de verdomde plicht om te vragen wat er aan de hand is, zelfs als er sprake is van een negatieve perceptie.

Van de stukken die wij hebben gekregen, zijn een aantal bijlagen niet ondertekend. Hoe komt dat? De heer D'Hooghe stelt dat dit vóór de BAM-periode is gebeurd. Dat klopt. We hebben het over het ogenblik van het afsluiten van de kaderovereenkomst en over het bekijken van de definitieve overeenkomst met BAM. Ik zou daar toch eens een antwoord op willen hebben, temeer daar minister Van Mechelen die brief heeft gestuurd waarin hij stelt dat de respectievelijke deelcontracten nooit zijn voorgelegd aan de regering. Daar moet uitsluitel over worden gegeven. Als er een uitleg voor is, is dat goed voor mij, maar dat lijkt me belangrijk.

De heer Van Rensbergen heeft daarnet gesteld dat de reden dat er een marktbevraging is gebeurd voor het juridische en het financiële, deels van financiële aard was. Dit begon immers op te lopen. We zien echter dat het bedrag ook opliep wat de communicatie betreft. In de rekeningen 2006-2007 zie ik dat de bedragen besteed voor het financiële advies, het communicatieadvies en het juridische advies van dezelfde grootteorde zijn. Dat gaat van 1,5 tot een kleine 2 miljoen euro voor de respectievelijke dienstverleners.

Mijnheer Van Rensbergen, uw motivering overtuigt me niet.

Mijnheer Slangen, op de zeven à acht vragen die ik u heb gesteld, is er van een achterbank één sneer gekomen naar CD&V, maar voor de rest bent u erin geslaagd veel te praten en op geen enkele vraag te antwoorden. Misschien moet ik nogmaals mijn vragen in detail stellen. Misschien bent u vergeten ze op te schrijven. Ik zou echter een concreet antwoord willen hebben op die vragen. Ik zal ze herhalen. De uren tarieven staan in de kaderovereenkomst, maar in de stukken die we hebben gekregen, zien we dat de bijlagen wat de uitwerking betreft, niet werden ondertekend. Hoe komt dat? Vond u het niet vreemd dat er geen marktbevraging is verricht door TV SAM? Ik hoor nu dat er sprake was van iets mondelings, maar het antwoord van TV SAM overtuigt me helemaal niet. Men herinnert zich niet wie men heeft gebeld. Dat is cruciaal in deze zaak. Ik weet dat het vervelend is voor een aantal leden, maar ik vind het toch wel vreemd.

Wie waren de aandeelhouders bij de start van uw bedrijf? Welke rol heeft de heer Rudi Wouters gespeeld bij de totstandkoming? Zijn er contacten geweest met het kabinet? Waarom heeft men ervoor gekozen om alles in een kaderovereenkomst onder te brengen en niet om een contract te maken? De heer Daems heeft gezegd dat er blijkbaar bijna een contract was. Waarom wilt u niet zoals Deloitte en Stibbe voor BAM werken? U bent het volkomen oneens met de heer Van Rensbergen, althans als we de e-mails bekijken en de briefwisseling tussen de heer Van Rensbergen en de voorzitter van dit parlement. U bent het totaal oneens met de conclusie. Op een aantal onduidelijkheden na is zagezegd alles perfect in orde volgens u, en toch stopt u ermee. Ik begrijp dat niet goed.

De heer Jan Peumans: Als verslaggever doe ik elke keer een check-up om te kijken welke vragen beantwoord zijn en welke niet.

Mijnheer Van Rensbergen, in juni 2006 is beslist om de aanbesteding niet te doen. Ik ben benieuwd wie het geheim ooit zal onthullen waarom niet. Nochtans kwam dat heel duidelijk naar voren uit de audit.

Uit de audit kwamen overigens nog straffe zaken naar voren, zoals de aanbeveling aan TV SAM en Groep C om “de wijze van rapporteren van alle prestaties van Groep C te verbeteren en in relatie te

brengen met de geleverde resultaten”. Dat staat er zo heel diplomatisch in. Verder staat ook: “Het aansturen van Groep C verbeteren met betrekking tot de inzet en de kwalificaties van medewerkers van Groep C.” De audit was niet mis te verstaan. Ik denk dat de conclusie van de audit was om dit in concurrentie te stellen. Volgens de heer Bosschem zijn er echter niet veel communicatiebureaus die dit soort activiteiten aankunnen. Daar heb ik eerlijk gezegd mijn twijfels bij.

Mijnheer Van Rensbergen, kunt u mij uitleggen hoe het komt dat constant tussen 850.000 en 900.000 euro gedeclareerd werd aan erelonen? Al schommelt het wat, het kan ook eens 870.000 euro geweest zijn, toch ligt het bedrag altijd in de buurt van 900.000 euro. De teller staat nu al op 6,5 miljoen.

Ik geef een voorbeeld: het jaar 2007. Ik heb daarover aanvullende informatie gevraagd en ik heb die ook gekregen. U zegt dat 2007 een moeilijk jaar was. Dat klopt inderdaad. Het budget was begroot op 3.124.000 euro. Uiteindelijk is 1.800.000 euro reëel uitgegeven. Als je maar de helft uitgeeft aan communicatieopdrachten, waarom wordt dan toch altijd hetzelfde bedrag gedeclareerd aan erelonen? Mijnheer Bosschem, dat is ook een belangrijke vraag voor u.

In 2007 wordt bijna 900.000 euro uitgegeven aan consultancy. 350.000 euro gaat naar ATV, 120.000 euro naar werfcommunicatoren, 96.000 euro naar websites en 40.000 euro wordt uitgegeven aan een jaarverslag. Wat is de relatie tussen die 900.000 euro en de bedragen die ik net heb opgenoemd? Daarop kunt u waarschijnlijk vandaag niet antwoorden. Ik zou graag een keer het overzicht krijgen vanaf het eerste jaar dat men met deelcontracten begonnen is. Ik heb zelfs een jaar gezien dat er 150.000 euro naar de website ging. Er wordt dus 6 miljoen Belgische frank betaald om een website te ontwikkelen.

Ik blijf zitten op mijn honger bij de vraag over de onderaanneming. Hoe komt het dat de opdrachtgever nooit die audit heeft gepleegd? Mijnheer Bosschem, de heer Desomer maakt als raadsheer van het Rekenhof een zeer terechte opmerking: “Ik hoop dat er een mondelinge marktbevraging is gebeurd.” Wie heeft men geraadpleegd in dat verband? Welke communicatiebureaus waren dat? Mijnheer Slangen, welke andere communicatiebureaus hadden bij de acht andere tijdelijke vennootschappen prijs ingediend? Ik weet dat één er geen had, dus het gaat nog om zeven. Er is een tegenstelling tussen de uitspraak

van de heer Bosschem dat er weinig communicatiebureaus waren en een persmededeling van de heer Slangen dat die acht andere vennootschappen ook een communicatiebureau hadden voorgedragen.

Mijnheer Bosschem, u zegt dat u kwaliteitscontrole hebt gedaan. Mag ik van u alle rapporten hebben? U zegt dat u daarover op cruciale ogenblikken hebt gedebatteerd met de mensen van NV BAM. Daarvan wil ik graag een afschrift hebben, want doordat het met NV BAM was, is dat een openbaar stuk. Welke ervaring had u tevoren met Groep C? U hebt daarstraks gezegd: “Wij hadden al ervaring met Groep C.” Wanneer, waar en hoe had u die?

Wat is er juist in de mondelinge overeenkomst afgesproken? En wat was de inhoud van de ontwerpovereenkomst, zoals de heer Daems vraagt? U zegt dat u weinig tijd had. De intentieovereenkomst is getekend op 27 juni 2001 en de kaderovereenkomst op 1 november 2001. Daar zit een zestal maanden tussen. U moet toegeven dat u de mogelijkheid had om meer te doen.

De heer Jan Van Rensbergen: Mijnheer Daems, het is logisch voor elke organisatie die streeft naar kwaliteit in zijn activiteiten en dienstverlening, zoals BAM, om zelf te evalueren op regelmatige tijdstippen, kritisch te zijn en te verbeteren. 2007 was een moeilijk jaar op het vlak van communicatie. Ik heb de opdracht gegeven om een interne evaluatie te doen. Dat is ook gebeurd. Er is de insteek gevraagd van de mensen communicatie, maar ook van andere groepen in mijn organisatie. De evaluatie heeft geleid tot een beleidsplan dat begin dit jaar aan onze raad van bestuur is voorgelegd. Daarin staan vijf krachtlijnen: de positie van BAM, interne communicatie, interne organisatie, projectcommunicatie en actormanagement. Uiteraard worden de eigen diensten geëvalueerd, om lessen te leren.

Mijnheer Vandenbroucke, u verwijst naar De Zevende Dag. Ik heb vorige keer al geantwoord dat toen we bij de uitnodiging van De Zevende Dag te horen kregen dat dokter Goethals de gesprekspartner zou zijn, we binnen BAM besloten hebben dat het beter was om een expert met een expert samen te zetten, nog liever een arts met een arts. Dat was het uitgangspunt van het advies dat ik kreeg van mijn communicatiedienst. Tegelijk hebben we vanuit BAM aangeboden om Nick Orbaen mee te laten gaan om procesmatig te duiden. Maar als je een inhoudelijk debat voert, zet je best experts bij elkaar. Dan pas

krijg je een debat dat gestaafd is door expertise. Als je bovendien een arts aan de tafel hebt, die zich steunt op zijn medische kennis, dan is het veel beter dat je daar een arts aan toevoegt.

De laatste dag voor de uitzending zelf, kregen we te horen dat we, ondanks ons aandringen, maar één persoon mochten afvaardigen. In overleg met de heer Orbaen heb ik besloten ervoor te opteren om de expert te laten gaan, namelijk Luc Int Panis van VITO (Vlaamse Instelling voor Technologisch Onderzoek), die het debat heeft gevoerd. Naar mijn mening was het een boeiend gesprek tussen die twee experten.

Er was een vraag over de motieven om niet heraan te besteden. Ik heb dat daarnet al uitgelegd. Ons advies was, nadat we onze eigen interne processen hadden verbeterd en we de werking met Groep C via de raamovereenkomst en de deelcontracten beter hadden aangestuurd, met een betere inschaling enzovoort, we dan ook een heraanbesteding konden overwegen, gelet op de motieven die ik zonet heb geschetst. Waarom de raad van bestuur daar niet op is ingegaan, heb ik ook al uitgelegd. De raad van bestuur heeft ons opdracht gegeven om eerst en vooral een plan van aanpak uit te werken waarin duidelijk werd welk evenwicht we nastreven tussen welke dingen we zelf gaan doen en welke we zouden uitbesteden. Ik heb verder toegelicht welk proces we daartoe hebben gevolgd en waar we daarin nu staan. Onze raad van bestuur van 21 november zal zich over deze zaak opnieuw beraden, gelet op de recente feiten. Er is wel degelijk een aanpak geweest. Die heeft zelfs meteen de maand na de resultaten van de audit en de besluitvorming op de raad van bestuur zijn gevolg gehad op het eerstvolgend deelcontract met TV SAM. Dat is meteen heronderhandeld om de andere aansturing en andere wijze van werken meteen in te voeren en om af te stappen van het forfaitair regime dat tot dan gold.

Mijnheer Peumans u vraagt een reeks cijfergegevens. Sta me toe u die te bezorgen.

De heer Jan Bosschem: Mijnheer Peumans, ik heb daarjuist geantwoord dat ik niet meer weet wie we juist hebben gecontacteerd in die periode. Ik heb u ook gezegd dat we de taken hebben verdeeld. Ik niet alleen heb bureaus daarover gecontacteerd. We hebben een afweging gemaakt. Ik denk dat juist omwille van het feit dat we Groep C als communicatiespecialisten hebben meegenomen, samen met de

andere adviseurs, onze punten bij de evaluatie van de verschillende offertes beter waren dan die van de concurrenten. Dat zou wel eens kunnen. U mag niet vergeten dat zeven jaar geleden het absoluut nog niet de gewoonte was om communicatieadviezen te laten geven bij het realiseren van infrastructuurwerken. Groep C had een behoorlijke staat van dienst in dit soort van communicatie. Het leek ons echt wel de beste oplossing om contact op te nemen met Groep C. Wij hebben dat in ieder geval zo beoordeeld, en die beslissing heeft ook geleid tot het winnen van de offerte. Ik voel me daar nog altijd zeer gelukkig bij.

De heer Jan Peumans: Dat uw offerte heeft gewonnen, had daar niets mee te maken, mijnheer Bosschem. U was duurder, maar uw lastenboek voldeed aan een aantal andere dingen. Ik betwist die niet want ik heb het gunningsverslag gelezen. De gunning had niet te maken met de communicatie.

De heer Jan Bosschem: Als u de gunningsverslagen hebt gelezen, dan weet u waarschijnlijk ook wie de andere communicatiebedrijven waren.

De heer Jan Peumans: Neen, dat is het probleem, die staan er namelijk niet in. Is het juist wat de heer Slangen zegt dat de acht andere kandidaten ook allemaal een communicatiebureau hadden? U hebt in het kader van de wet op de overheidsopdrachten het recht om de offertes van de anderen in te zien.

De heer Jan Bosschem: Dat hebben we niet gedaan als winnaars. Ik ga ervan uit dat de anderen ook een communicatiebureau hadden, tenzij u in de gunningsverslagen leest dat dat niet zo was.

De heer Jan Peumans: Die acht anderen hebben allemaal een communicatiebureau gevonden. U zei in uw inleiding nochtans dat het probleem was dat er niet veel communicatiebureaus waren. De vraag is of Groep C niet in het verhaal is ingeschoven. Is dat niet het uitgangspunt?

De heer Jan Bosschem: Absoluut niet.

De heer Jan Peumans: U hebt dus echt een afweging gemaakt.

De heer Jan Bosschem: Wij hebben een afweging gemaakt. Vraag aan de hele wereld uit onze omgeving wie op dat ogenblik het beste bureau was om in deze opdracht mee te nemen, en je komt uit bij Groep C. Onze snelheid heeft ons dat voordeel geboden. U zegt wel dat er tussen 27 juni en 1 oktober 2001 toch

veel tijd ligt? U vergeet dat in die tussenperiode de offerte is neergelegd met de keuze voor Groep C, dat er onderhandelingen hebben plaatsgevonden met de Vlaamse overheid en dat de ondertekening van de raamovereenkomst inderdaad later is gebeurd. Dat is de reden waarom ik zeg dat we niet veel tijd hadden maar dat schijnbaar tussen deze twee data wel wat tijd ligt.

De heer Noël Slangen: Ik zal op alle vragen antwoorden en zal er daarom vrij snel doorheen gaan.

De BAM-brief waarop werd gealludeerd, bevat – zoals vandaag gebleken is – geen feitelijke onjuistheden. Wij waren alleen bezorgd dat de formulering van die brief aanleiding kon geven tot misbruik en foute interpretatie. Bijvoorbeeld de foute interpretatie dat er geen contract zou zijn. Die foute interpretatie is bijvoorbeeld gebruikt in Terzake. Dat is door verschillende leden van het parlement op de televisie gebracht. Men kan zich dan nog wel vastklampen aan een aantal punten en komma's, maar onze stelling dat er wel degelijk een contractuele band was en wel degelijk een aanbesteding, is vandaag bevestigd door zowel BAM, het Rekenhof, TV SAM, Stibbe en in het verleden door de rapporten van PwC en het Rekenhof.

Het is inderdaad het recht, om niet te zeggen de plicht, van het parlement om te controleren. Wat betreft de persoonlijke aanvallen, moet ik daar, gezien de functies waarvoor ik heb gekozen, tegen kunnen. Ik vind wel dat de mensen van Groep C die dagelijks het beste van zichzelf hebben gegeven, veel onrecht is aangedaan. Ik ben blij dat dat vandaag is rechtgezet.

Mijnheer Decaluwe, wat de heer Derison daarnet zei, is absoluut geen sneer naar CD&V. Ik denk net dat het een compliment is voor die man dat hij aan ons heeft gedacht en met ons heeft gewerkt. Ik wil er even de nadruk op leggen dat de mensen van Groep C zeer veel en zeer goed hebben samengewerkt met mensen van uw partij. Ik herinner me trouwens dat wij in uw eigen stad samen met de heer de Bethune de city marketing hebben gedaan en dat dat een zeer goede samenwerking was. Ik denk niet dat alles politiek mag worden geïnterpreteerd. Ik wil nogmaals de nadruk leggen op de onafhankelijkheid van de mensen van Groep C, die zich helemaal niet gebonden hoeven te voelen door de engagementskeuzes die ik ooit zelf heb gemaakt.

Wat de bijlagen betreft waarover sprake: ik ken ze eerlijk gezegd niet. Wel heb ik de kaderovereenkomst.

Ik veronderstel dat die bijlagen moeten aansluiten op die kaderovereenkomst. In de kaderovereenkomst staat heel duidelijk: de bevordering van het maatschappelijk draagvlak en het verzorgen van de interne en externe communicatie en rapportering. Dat staat op pagina 4 van een 36 pagina's tellende kaderovereenkomst, als zeer expliciete dienstverlening. Zo kom ik ook bij de negen concurrenten. Van de andere bureaus ken ik de voorstellen niet, maar mochten ze geen communicatiepartners hebben genomen, dan zouden ze waarschijnlijk heel weinig kans hebben gehad om te winnen. Dat zou per definitie hebben betekend dat zij tegen de aanbesteding zouden zijn ingegaan. Het kan natuurlijk zijn dat sommige van die bureaus gezegd hebben dat ze het zelf zouden doen en dat ze zelf genoeg van communicatie kenden. Dat kan, net zoals men ervoor kan kiezen om bepaalde technieken zelf te doen. Ik denk dat hier meermaals is aangehaald dat dat niet per se tot een versterking van een dossier zorgt.

Waarom wel de aanbesteding van de financiële en de juridische dienstverlening? Ik heb net geciteerd uit de kaderovereenkomst. Daar staat in: het verzorgen van de interne en externe communicatie en rapportering. Ik wil erop drukken dat de financiële en de juridische dienstverlening daar niet in staat. Dat wil zeggen dat men wel verwachtte dat die in regie kon worden aangeboden maar niet dat dat een essentieel onderdeel van de aanbesteding was. Wij, groep C, zijn de enigen geweest die zich hebben geconfirmeerd aan de tarieven die uit de concurrentie zijn gekomen. Wij hebben als enigen gezegd: dit is het contract dat we volgen. Dat is trouwens de reden waarom er met de twee andere partners wel een bijkomende overeenkomst is gemaakt en niet met Groep C, omdat we ons volledig hebben ingeschreven in die tarieven, die inderdaad op sommige vlakken lager zijn dan de tarieven die Groep C soms toepast.

Er is me tevens gevraagd wie nu en in het verleden de aandeelhouders van Groep C zijn en waren. Hoewel een parlement of eender wie daar in principe geen zaken mee heeft, zal ik deze vraag toch beantwoorden. Iedere snippet wordt immers gebruikt om als-nog gelijk te krijgen.

In de periode waarin dit contract is afgesloten, waren mijn echtgenote en ikzelf de enige aandeelhouders. Tegenwoordig zijn er verschillende aandeelhouders. Al deze aandeelhouders zijn werkende partners van Groep C. In dit verband is tevens naar de heer Wouters, de echtgenoot van mevrouw Lieten, verwezen. Ik weet dat de heer Wouters tijdens de reeds

vermelde periode een aantal bakkerijen had. Hij had in de verste verte niets met de wereld van de studiediensten te maken.

We hebben tijdens de periode van de aanbesteding nooit met kabinetten samengewerkt. Ik moet eerlijk toegeven dat we het onderaannemingscontract met TV SAM vooral hebben afgesloten omdat we goede ervaringen hadden met de mensen die het ons hebben gevraagd. We wisten in feite niet exact waarover het ging. We wisten enkel dat ze onze expertise nodig hadden. De volledige invulling is pas nadien tot stand gekomen.

Hoewel vandaag duidelijk is gemaakt dat een aantal zaken succesvol zijn verlopen en dat de contractuele band duidelijk kan worden aangetoond, lijkt de situatie me duidelijk. Groep C heeft de afgelopen jaren ongeveer 600 projecten uitgevoerd. Normaal gezien werkt een adviseur in de coulissen. We moeten de klanten de volledige ruimte bieden om beslissingen te nemen en om de eigen doelstellingen na te streven. We zijn daar meestal in geslaagd. Omwille van de redenen die ik daarnet al heb aangehaald, is dat in verband met BAM onmogelijk geworden. We hebben deze opdracht, die perfect bij onze expertise aansloot, graag uitgevoerd. Het is in dit klimaat echter onmogelijk nog behoorlijk, professioneel werk te leveren.

De heer Carl Decaluwe: Zal er een dading komen?

De heer Ignace Desomer: Om misverstanden te vermijden in verband met die al dan niet ondertekening van stukken, zouden we de stukken eigenlijk eens naast elkaar moeten leggen. Ik heb hier de kaderovereenkomst en de bijlage met de ingenieurstarieven. Beide stukken zijn getekend. De bijlage over communicatie bij de offerte is niet getekend. De bijlage bij de kaderovereenkomst is wel getekend.

De heer Carl Decaluwe: Op pagina 18 wordt naar een aantal bijlagen verwezen. De stukken die ik van het Rekenhof heb ontvangen, zijn niet getekend. De offerte is ook niet getekend.

De heer Ignace Desomer: Ik zal ervoor zorgen dat we hier op 4 december 2008 duidelijkheid over kunnen scheppen.

De heer Jan Peumans: Mijnheer Desomer, ik heb nog een vraag over de concurrentie die er eigenlijk nooit is geweest. Over welke bureaus gaat het eigenlijk?

We zouden dit ook aan de minister kunnen vragen. Ik kan in het gunningsverslag niet terugvinden om welke negen bureaus het gaat. De andere stukken mag ik niet inzien.

U hebt daarnet ook verklaard dat u hoopt dat er een mondelinge marktbevraging is geweest. Ik onderschrijf die bezorgdheid. Ik hoop dat het Rekenhof hier voldoende uitsluitsel over kan bieden. Het Rekenhof is gemachtigd dit verder uit te zoeken. Ik wil weten in welke mate er een concurrentiële relatie met andere bureaus is geweest.

Mijnheer Bosschem, ik heb geen antwoord op mijn vraag over de kwaliteitscontrole en over uw ervaringen met Groep C gekregen. Ik blijf die vraag herhalen. U zult ze misschien schriftelijk beantwoorden. U hebt dat hier, tijdens een hoorzitting, beweerd. Het lijkt me dan ook logisch dat u ons laat weten wat die kwaliteitscontrole net inhield en wat de resultaten ervan waren.

FINANCIËLE ASPECTEN VERGADERING VAN 19 NOVEMBER 2008

III. Toelichtingen door de gehoorde instanties en personen

1. Toelichting door de Beheersmaatschappij Antwerpen Mobiel (BAM)

De heer Jan Van Rensbergen, algemeen manager BAM: We zouden willen beginnen met een aantal verduidelijkingen over de cijfergegevens die recent in de media zijn verschenen, zodat we goed weten waarover we het hebben. Het grootste deel van de uiteenzetting zal wel degelijk gaan over de financiële markten. De heer Ivan Costermans zal een heldere toelichting geven over de internationale situatie op dat vlak. Het is zeer belangrijk dat we dat goed vatten om te begrijpen wat de mogelijke implicaties kunnen zijn en wat de status is op het vlak van de financiering van het masterplan.

De heer Ivan Costermans, financieel manager BAM: Ik zal starten met verduidelijking te geven over een aantal cijfergegevens die recent in de pers zijn verschenen en die voor enige verwarring hebben gezorgd. Het ging over gegevens die afkomstig waren uit onze notificatie, gericht aan de Europese Commissie. We

hebben daarin uitgelegd hoe wij de realisatie van het gehele masterplan op basis van de tolinkomsten zien en waarom wij denken dat ze conform de Europese richtlijn ter zake gebeurt. U weet dat de Europese Tolrichtlijn bepaalde beperkingen oplegt over de mate waarin tol kan worden geïnd: er moet een verband zijn met de gerelateerde infrastructuurkosten. Ook over de aanwending van de opbrengsten bestaan er richtlijnen.

In de tabel stond een totaalbedrag van 3,055 miljard euro, en niet 3,5 miljard euro, zoals in sommige pers-artikels vermeld stond. Dat bedrag slaat niet louter op de kostprijs van de Oosterweelverbinding, maar op meer projecten. Eigenlijk ging het om een van twee tabellen in die nota.

In de presentatie die u gekregen hebt, ziet u de samenstelling van de eerste tabel, met een eerste groep van projecten: de Oosterweelverbinding en een aantal andere kosten en masterplanprojecten waarvoor we bij de Europese Commissie kunnen argumenteren dat er een oorzakelijk verband is met de Oosterweelverbinding.

Als we kijken naar de opdeling die destijds door de Vlaamse Regering werd opgemaakt bij het creëren van het masterplan, dan vinden we de bruggen over het Albertkanaal als een apart project terug. In deze tabel vindt u een aantal bruggen terug als gerelateerd aan de Oosterweelverbinding. Bepaalde bruggen moeten aangepast worden om de Oosterweelverbinding te realiseren. We hebben die projecten die we rechtstreeks in verband kunnen brengen met de verbinding, allemaal samengebracht. We kunnen dan argumenteren dat ze rechtstreeks uit die tolinkomsten wedersamengesteld mogen en kunnen worden.

Daarnaast is er een tweede groep van projecten in een andere tabel, waar die rechtstreekse, oorzakelijke band niet bestaat. Zo is er de Van Cauwelaertsluis, die niet ligt in het geografisch gebied waar de Oosterweelverbinding komt. We kunnen dus niet argumenteren dat er een oorzakelijk verband is. Daar gebruiken we andere argumenten. We stellen dat de Tolrichtlijn toelaat om de rechtstreekse investeringskosten uit de tolinning te recupereren, om de financieringskosten te recupereren en dat ze ook toelaat om, als onderdeel van die financieringskosten, een rendement, een vergoeding voor het ingeschakelde eigen vermogen te realiseren. We stellen dat de overige projecten in de andere tabel, zoals de Van Cauwelaertsluis, gerealiseerd worden uit het rendement

dat BAM en zijn aandeelhouder halen op het eigen vermogen, dat werd ingezet voor de Oosterweelverbinding. Dat verklaart de indeling in projecten. Ik neem aan dat dat nieuw is voor veel mensen. Ze is niet dezelfde als die die we tot nu toe hebben gehanteerd.

Het belangrijkste onderwerp vandaag is de impact van de internationale kredietcrisis op de financiering van het masterplan. Ik heb getracht op twee slides een korte samenvatting te geven van het verloop van die kredietcrisis en te schetsen in welke mate ze een impact heeft op de wijze waarop en voorwaarden waaraan banken op dit moment nog bereid zijn krediet te verstrekken. De afgelopen tien jaar, en in Amerika al wat langer, zijn heel wat banken, en dan voornamelijk de zogenaamde ‘investment banks’, gestart met het structureren van professionele bancaire producten – obligaties, de zogenaamde ‘mortgage-backed’ securities en de daarvan afgeleide ‘collateralized debt obligations’ (CDO’s). Dat zijn eigenlijk interbancaire producten die gebaseerd zijn op onderliggende pakketten van hypotheekleningen. Vooral in Amerika werden die leningen verleend, niet op basis van de capaciteit van een ontleners om zijn leningen terug te betalen, maar op basis van de waarde van de hypotheecaire waarborg, van het onderliggend vastgoed.

Wat is er dan gebeurd? De rentes zijn gestegen, en aangezien heel wat van die leningen variabele leningen waren, werd vastgesteld dat heel veel ontleners plotseling in betalingsproblemen zaten. Banken zijn dan begonnen met het uitwinnen van de waarborgen. Het spreekt voor zich dat, als men tegelijkertijd honderdduizenden huizen en eigendommen op de markt moet brengen om ze eigenlijk gedwongen te verkopen, dat een enorm neerwaartse druk creëert op de prijzen.

Dat is ook gebeurd. De impact op de financiële producten die daarmee gecreëerd werden, is dat de kredietwaardigheid van die producten onderuit is gegaan. Die kredietwaardigheid was niet gestoeld op de terugbetalingscapaciteit van de ontleners, maar vooral op de waarde van het onderliggend vastgoed. Een waardedaling daar, tast rechtstreeks de kredietwaardigheid van die producten aan.

Vandaar de enorme ‘downgrading’, veel ratingverlagingen. Dat op zich leidt er dan weer toe dat heel wat institutionele investeerders in veel gevallen zelfs verplicht zijn om tot de verkoop van dergelijke effecten

over te gaan. Bijvoorbeeld veel pensioenfondsen kunnen enkel in de klasse met de hoogste rating van obligaties beleggen. Als er dan een downgrading volgt, leidt dat eigenlijk automatisch tot een verkoop.

Bijkomende verkopen zorgen voor een bijkomende neerwaartse druk op de prijzen. Vervolgens is er nog de boekhoudkundige problematiek van de internationale boekhoudregels, die verplichten om al die producten te waarderen aan de marktwaaarde. Als men dan in een markt zit met vooral veel verkopen en een neerwaartse druk, heeft dat ook heel wat boekhoudkundige verliezen tot gevolg.

Met al die verliezen die omwille van de boekhoudkundige problematiek geboekt moesten worden, hebben heel wat financiële instellingen gemerkt dat hun kapitaalbasis bijzonder zwaar werd aangetast. Kwartaal na kwartaal – dat zijn ook de typische berichten die in de pers kwamen over de kredietcrisis – waren er belangrijke afschrijvingen, het opeten van het kapitaal.

Banken moeten tegenover hun activa ook een deel kapitaal aanhouden, de zogenaamde ‘capital adequacy directives’. De voorbije jaren hebben banken gezocht naar structuren om activa buiten balans te plaatsen en buiten balans financieringsvehikels op te richten die zij niet moesten opnemen in de eigen boeken en waartegen ze dus niet in dezelfde mate kapitaal moesten stellen. Daar is helaas gebleken dat het eigenlijk voor een deel een fictie bleek en dat veel financiële instellingen zich, onder andere om reputationele redenen, verplicht zagen om dergelijke vehikels opnieuw te gaan consolideren. Belangrijke bedragen kwamen bijkomend in de boeken van de bank terecht, waar opnieuw kapitaal tegenover moest staan. Dat is een bijkomende reden waarom de kapitaalbasis van de meeste banken zwaar onderuit is gegaan.

Ook de onzekerheid tussen de marktpartijen onderling over wie nu juist welke posities aanhield en wie welke verliezen zou leiden, heeft geleid tot een aanzienlijke terughoudendheid tussen de banken onderling om elkaar kredieten te verstrekken. De interbankenmarkt ligt nog steeds zo goed als stil.

Dat heeft dan weer geleid, naast het probleem van solvabiliteit, tot een liquiditeitsprobleem. Banken zijn voor hun dagelijkse operaties enorm afhankelijk van de werking van die interbankenmarkt. Als die plotseling opdroogt, kunnen banken op heel korte ter-

mijn serieus in de problemen komen. Dat heeft onder andere geleid tot het faillissement van Lehman.

Dat was eigenlijk het begin van een echt structurele crisis. Daar is de tot dan toe theoretische vrees van een aantal marktpartijen bewaarheid geworden, namelijk dat banken en grote financiële instellingen failliet kunnen gaan en dat men ze failliet laat gaan. Dat heeft gezorgd voor een verder opdrogen van de interbancaire liquiditeit.

Als we dan kijken naar wat de impact is op de mate waarin en de wijze waarop banken nog krediet willen verstrekken, stellen we allereerst vast dat bepaalde financieringsinstrumenten en markten niet meer werken of er gewoon niet meer zijn. Een mooi voorbeeld daarvan is de markt van de zogenaamde ‘monoline wrapped bonds’, obligaties verzekerd door de zogenaamde kredietverzekeraars, waar de befaamde Dexia-dochter FSA een voorbeeld van was. Andere spelers in die markt zijn FGIC, CIFG, MBIA, Ambac en andere. Die hebben allemaal heel zware klappen gekregen in die kredietcrisis. Die markt bestaat gewoonweg niet meer. Die bron van financieringsinstrumenten is gewoon weggevallen.

Een ander belangrijk element is een zeer doorgedreven risicoaversie. Wat zich meteen vertaalt in hogere marges. De kostprijs van financiering is in belangrijke mate gestegen, enerzijds omdat banken veel meer dan pakweg twee jaar geleden een prijs gaan aanrekenen voor het dragen van risico's. In die zin kunnen we spreken van een correctie, want men zou kunnen stellen dat de voorwaarden die twee jaar geleden golden, eigenlijk te optimistisch waren en niet correct waren.

Een belangrijk tweede element is dat de banken een eigen financieringskost hebben die zwaar is gestegen. Zij gaan uiteraard die gestegen financieringskost ook aan hun klanten doorrekenen.

Een ander element zijn de kortere looptijden. Banken zijn onzeker over hun eigen financiering, vooral ook op langere termijn en gaan dus ook terughoudender zijn in het verstrekken van financiering op langere termijn. Een ander element zijn de kleinere tickets. Dat wil zeggen dat banken, als ze een financiering verstrekken, liever kleinere bedragen aanhouden dan grotere. Voor een grote projectfinanciering zoals die van het masterplan, zouden we in de markt enkele jaren geleden hebben vastgesteld dat er partijen tot 150 of 200 miljoen euro per instelling zouden kunnen financieren. Op dit moment is dat teruggevallen tot

40 à 50 miljoen euro. Dat betekent dat er veel meer partijen dan voorheen bij elkaar moeten worden gebracht om dat bedrag bij elkaar te krijgen.

Onze aanbestedingsprocedure werd drie à vier jaar geleden in totaal andere marktomstandigheden ingesteld. Het was een model dat ervan uitging dat een beperkt aantal banken de volledige financiering ten aanzien van BAM zou onderschrijven. Zij zouden dan andere banken zoeken voor die verdere syndicatie in de markt. Dat veronderstelt een minimum aan vertrouwen tussen de banken onderling en dat is waar het momenteel aan ontbreekt. Het syndicatieproces is serieus verstoord geraakt.

De structuur van het masterplan is destijds ingegeven vanuit de eenheid en ondeelbaarheid van dat plan. Dat blijft ook zo. Het is een geheel van projecten. Het is een multimodale aanpak van een verkeersproblematiek waarbij BAM optreedt als coördinator. Alle projecten moesten grotendeels worden gefinancierd vanuit tolinkomsten uit de Liefkenshoek tunnel en de Oosterweelverbinding. Ook dat blijft vandaag zo.

Destijds hebben we die eenheid en ondeelbaarheid van het masterplan in totaal andere marktomstandigheden bovendien op een technische manier vertaald ten aanzien van de banken door van de banken te eisen dat ze het masterplan in zijn geheel zouden financieren. Wat de projectfinanciering betreft, willen banken één project financieren. Dat project genereert dan de cashflow die de schulden moet terugbetalen. Alle bijkomende projecten zijn voor de bank veeleer een last dan een lust.

De eenheid van het masterplan blijft te allen tijde bewaard en bewaakt. Tegelijkertijd zijn bijkomende randvoorwaarden en doelstellingen geformuleerd. Zo moest de volledige financiering ESR-neutraal zijn (ESR: Europees Systeem van Nationale en Regionale Rekeningen). Er moest ook worden gezocht naar een fiscale optimalisatie, met name het recht op btw-aftrek. Het gaat uiteindelijk over 21 percent op de investeringskost. Verder moest er conformiteit zijn met de regelgeving ter zake zoals de Tolrichtlijn, de wetgeving op de overheidsopdrachten en andere fiscale boekhoudkundige regelgeving waaraan BAM als vennootschap moet voldoen. Dat heeft geleid tot een complexe financiële structuur.

Er zijn een aantal elementen die binnen de huidige kredietcrisis een aandachtspunt vormen. Een daarvan is de omvang van de financiering. Omwille van de kleinere tickets moeten we veel meer banken bij

elkaar brengen dan oorspronkelijk voorzien. Een ander element is de 'ringfencing'. Banken willen één project zien en afgeschermd worden van andere activiteiten en operationele risico's die de ontleners kan aangaan. Een volgend element is de juridische complexiteit. We moeten dan ook vereenvoudigen waar mogelijk. Tot slot moeten we er ons bewust van zijn dat de lopende aanbestedingsprocedure jaren geleden is ingesteld, in totaal andere marktomstandigheden, en dat die procedure misschien niet de gewenste resultaten zal opleveren.

Hoe moet het nu verder? De kredietcrisis is vooral de laatste weken en maanden in de pers aan bod gekomen terwijl die eigenlijk al wat langer aan de gang is, meer bepaald sinds de zomer van 2007. We hebben daar tijdens vorige voortgangsrapportages al op gealludeerd. BAM gaat al langer na hoe ze met die kredietcrisis moet omgaan.

De huidige financieringsstructuur bevat een financiering op twee niveaus, een kleiner stuk op het niveau van de aannemer en een groter stuk op het niveau van BAM zelf. We hebben in het verleden al stappen gezet om die twee financieringsniveaus in elkaar te schuiven. We willen ervoor zorgen dat die twee delen van de financiering bij eenzelfde groep van banken worden afgenomen. Dat was een eerste stap die we het afgelopen jaar hebben gezet voor een meer marktconforme en eenvoudigere structuur.

Het doel is om een verder aangepast financieringsvoorstel voor te leggen aan de banken. Daarbij is het de bedoeling om op een zo marktconform mogelijke wijze een financiering te vinden voor het geheel van het masterplan. Daarbij willen we ook de randvoorwaarden en bijkomende doelstellingen maximaal trachten in te vullen.

Ik geef een aantal voorbeelden. Eén: financieringsstructuren met een herfinanciering. Dat is een piste die we tot nu toe bewust niet hebben bewandeld, maar het lijkt me iets waar we op dit moment toch nog eens over moeten nadenken. We gaan in de komende twee maanden geen nieuwe financiering aan – dat zal ten vroegste eind 2009 zijn –, maar we zijn er ons wel ten volle van bewust dat de voorwaarden waartegen dat zal gebeuren, niet meer de aantrekkelijke voorwaarden zullen zijn van twee, drie jaar geleden. Dat zal een dure financiering worden.

Zo'n herfinancieringsmodel, waarbij je na afwerking van de bouwwerken opnieuw de markt bevraagt en

kijkt of je niet kunt herfinancieren, heeft als bedoeling te kunnen profiteren van een genormaliseerde markt, over vier à vijf jaar, en om dan opnieuw meer redelijke financieringsvoorwaarden te kunnen verkrijgen.

Dergelijke herfinancieringsstructuren laten ook toe om de banken kortere looptijden voor te stellen – lange looptijden liggen in deze marktomstandigheden sowieso moeilijk – wat dan weer meer partijen de mogelijkheid biedt om mee te participeren in die financiering. Dat is meteen een mogelijk antwoord op de vraag of we niet veel meer partijen nodig hebben om het totale bedrag bij elkaar te krijgen.

Twee: verdere ringfencing, bijvoorbeeld rond het project Singel en Stedelijke Ringweg in fase 2 van het masterplan. Vanaf 2011 krijgen we van het Vlaamse Gewest de zogenaamde beheersvergoeding. Dat is dus een bijkomende bron van inkomsten. Destijds zou de financieringsstructuur één grote financieringsstructuur zijn geweest waarbij we alle inkomsten – de tolinkomsten én de beheersvergoeding – in één grote pot aan de banken zouden voorstellen. Nu hebben we echter beslist om dat te heroverwegen en te bekijken of we die beheersvergoeding eventueel kunnen omvormen tot een soort beschikbaarheidsvergoeding, zodat we rond het project Singel een afzonderlijk project met een afzonderlijke inkomstenstroom kunnen genereren. Dat is enerzijds veel meer marktconform en verhoogt anderzijds de slaagkansen van de realisatie van die projecten.

We zijn op dit moment nog wel meerdere pistes aan het bekijken, maar daar kan ik nu nog niet op vooruitlopen. Daar spelen nog heel wat aandachtspunten mee, zoals het fiscale aspect, de ESR-neutraliteit enzovoort. We willen daar niet over één nacht ijs gaan. We hebben wel al een proces vastgelegd met besluitvorming op het niveau van de raad van bestuur en ten aanzien van de Vlaamse Regering. Het is de bedoeling dat we tegen februari 2009, als ook de resultaten van de alternatievenstudie bekend raken, een werkbaar voorstel klaar hebben.

2. Toelichting door de heer Guido Vandervorst, managing partner Deloitte Enterprise Risk Services

De heer Guido Vandervorst, Deloitte: Ik ga een korte uiteenzetting geven over de mogelijke impact van de huidige situatie op de financiële markten op BAM in zijn geheel en de doelstellingen die ze nastreeft.

Iedere grote projectfinanciering is uniek. BAM is in dat opzicht niet anders: het is een belangrijk, groot, uniek en uitdagend project. Dat hangt samen met de elementen die de heer Costermans al heeft aangehaald: het masterplan, de idee van eenheid en ondeelbaarheid, de grootte van de te financieren bedragen, waarmee BAM tot de grootste projectfinancieringen in Europa behoort, en de specifieke vereisten waaraan gelijktijdig moet worden voldaan: ESR-neutraliteit, maximale recupereerbaarheid van btw, conformiteit met de EU-Tolrichtlijn, aantrekkelijke financieringsvoorwaarden en nog een aantal andere punten.

In deze context hebben wij, samen met BAM en haar juridische raadgever Stibbe, een structuur uitgewerkt die in principe marktconform was, gegeven deze voorwaarden. Intussen is er evenwel sprake geweest van een belangrijke evolutie op de financiële markten, die enkele maanden geleden haar hoogtepunt heeft bereikt en die tot een grote crisis op die financiële markten heeft geleid. Vandaag is het zeer moeilijk om heel precies de exacte impact van de crisis weer te geven, maar ik zal u toch een aantal elementen aanreiken die een invloed gaan hebben en waar we in de toekomst rekening mee moeten gaan houden voor de verdere afhandeling van het dossier.

Banken zijn in eerste instantie geconfronteerd met grote problemen aan de kapitaalsbasis, wat een hogere financieringskost met zich meebrengt. De hogere marges hebben immers een kostenverhogend effect. Het is op dit moment zeer moeilijk te voorspellen wanneer het herstel van de financiële markten zich precies zal voordoen.

Voorts zijn de banken meer risico-avers geworden. Dat zou kunnen resulteren in vragen om staatswaarborgen en dergelijke.

Het is ook al aangehaald dat gegeven de grootte van de bedragen we meer banken nodig hebben om de financiering rond te krijgen. Bepaalde financieringsvormen zijn niet langer beschikbaar, denk aan obligatieleningen. Er zijn ook kortere financieringsperiodes, terwijl we met een langlopend project te maken hebben. Dat betekent dat we naar herfinancieringsmechanismen moeten zoeken, terwijl dat in de originele opzet niet aangewezen was. Er is een voorkeur voor een zo standaard mogelijke benadering inzake publiek-private samenwerkingen. Dat gezegd zijnde is elke pps uniek. Er is een nog groter belang van de deelname van de Europese Investeringsbank in de totale financiering.

In deze context zijn we samen met BAM en Stibbe op zoek naar oplossingen om de doelstellingen van het project te realiseren. Ik sluit af met een positieve noot. Deze maand is een belangrijke projectfinanciering pps afgerond: de Liefkenshoekspoorverbinding van Infrabel, die de linker- en de rechteroever verbindt. Dat is gebeurd voor een aanzienlijk bedrag en ondanks de moeilijke financiële situatie. Dat is hoopvol bij het zoeken naar oplossingen voor de uitdagingen waarmee de financiële crisis ons confronteert.

3. *Toelichting door de heer Ignace Desomer, raadsheer bij het Rekenhof*

De heer Ignace Desomer, raadsheer van het Rekenhof: Uit de uiteenzetting van BAM en Deloitte vernemen we dat BAM op strategisch vlak rekening houdt met de gevolgen van de wereldwijde financiële crisis en de invloed ervan op de internationale kredietmarkten. BAM zal met een beslissing wachten tot de financiële wereld is gestabiliseerd. Dat lijkt in de gegeven omstandigheden logisch.

Trouwens, BAM kan een tijdje wachten. De Vlaamse Regering heeft hoe dan ook een nieuw tracéonderzoek besteld. Conclusies worden ten vroegste in februari 2009 verwacht. Het nieuwe tracéonderzoek en de financiële crisis samen maken het onmogelijk om over te gaan tot de verhoopte contractsluiting voor het Oosterweelproject. BAM maakt van die periode gebruik om met een nog beter voorbereid dossier naar de banken te stappen. We kunnen alleen maar hopen dat de financiële crisis in de loop van 2009 achter de rug zal zijn.

BAM is door dit noodzakelijke uitstel niet meer verplicht een quasi onmogelijke of ongunstige financiering aan te gaan in die moeilijke omstandigheden. In de negende voortgangsrapportage heeft BAM al gewezen op de verstoring van de internationale kredietmarkten door de kredietcrisis in Amerika.

In afwachting van een verhoopte stabilisering wil ik uw aandacht vestigen op enkele punten en vragen die opnieuw door BAM zouden moeten worden beantwoord of in overweging worden genomen. Het gaat om aandachtspunten en vragen, want gelet op het feit dat wij geen tegensprekelijke procedure konden hebben, kan ik dat moeilijk als kritiek op BAM formuleren. Ik geef enkele bedenkingen bij de financiering van het masterplan, bij de mogelijkheid om al dan niet nog gunstige financieringsvoorwaarden te kunnen bedingen en bij de vraag of er maximaal voordeel gehaald zal kunnen worden uit de mededin-

gingsprocedure, gelet op het feit dat de procedure van financiering herbekeken wordt met misschien minder mogelijkheden tot concurrentie. Tot slot zeg ik iets over de start van de werkzaamheden.

Wat de financiering betreft, wijs ik op de hoge kostprijs van het Oosterweelproject zelf, het bouwwerk dus. Tijdens de voorbereiding werd het project steeds ruimer afgebakend en werd een programma van strenge eisen vooropgesteld. De kostprijs zal mogelijk nog stijgen ten gevolge van de algemene prijsevolutie. We hebben eerder al gewezen op de fenomenale stijging van de staalprijs. Die is nu misschien gezakt, maar het is misschien een jobbeweging. Het maximumbedrag van de Vlaamse Regering slaat enkel op de kost van 'design' en 'build'. De kosten van de financiering, het onderhoud en de prijsevolutie van de overgedragen risico's van de opdrachtnemer waren niet in het maximumbedrag opgenomen en komen er dus nog bovenop.

Ik verwijs ook naar de structuur van het project. Het is een DBfM-formule: met een kleine 'f' wegens de 20 percent prefinanciering door Noriant, iets wat niet zo dikwijls voorkomt in de pps-wereld. Ook is er de gekozen risicoverdeling waarbij de bankiers van BAM worden geconfronteerd met het trafiekrisico van de tolinkomsten. En er zijn ook nog de andere masterplanprojecten die BAM in dezelfde financieringsprocedure wil opnemen. Dit maakt van het geheel een vrij atypisch en complex pps-project. De financiering van dit grote en complexe project dat bovendien – dit is cruciaal – afhankelijk is van toekomstige tolinkomsten, wordt geen gemakkelijke opgave.

Ik wil even stilstaan bij de vraag of er nog redelijke financieringsvoorwaarden kunnen worden bedongen. Ik wees u in de eerste plaats op de kostprijs van het bouwwerk, van het project zelf, maar daarnaast is er uiteraard ook de kostprijs van de financiering. Welke rentevoeten zullen de banken eisen? Ik moet erop wijzen dat BAM destijds – misschien gebeurde dit juist voor de tijd van de heer Van Rensbergen of erna, ik weet het niet – bepaalde indekkingsproducten heeft gekocht om rentestijgingen te kunnen opvangen. Het zijn een soort swaps of opties die een vaste rentevoet moeten garanderen.

Ik wijs ook op de waarborgen die BAM of de Vlaamse overheid aan de banken moet geven. Zijn de geraamde tolinkomsten voldoende? Hoe de hele onderneming ook wordt gefinancierd, het geleende bedrag moet hoe dan ook worden terugbetaald.

Ik verwijs ook naar een aanbeveling van het Rekenhof bij de derde voortgangsrapportage waarin werd gesteld dat de financiële haalbaarheid van de planning altijd moet worden getoetst aan de trafiekprognoses. De trafiek is een sleutelement: het is de basis voor de toelinkomsten waarmee de lening moet worden afbetaald.

Zal een gedeeltelijke of een volledige gewestwaarborg nodig zijn? In artikel 18 van het oprichtingsdecreet van de BAM wordt daarin voorzien, en in het bestek van de financiering is nu al in een gedeeltelijke gewestwaarborg voorzien. Ik verwijs naar de zogenaamde 'tranche C'.

De vraag is ook of er voor de financiering voldoende mededinging mogelijk zal zijn. Ik verwijs opnieuw naar de omvang van de financiering: het gaat over meer dan 2 miljard euro voor minstens 25 à 30 jaar. Mijn voorgangers hebben er hier ook op gewezen dat dit wel eens te groot zou kunnen zijn voor één bank, en dat blijkt nu ook uit de feiten. De banken zullen zich waarschijnlijk moeten groeperen in een consortium, waardoor de kans bestaat dat er minder mededinging mogelijk is. Het is ook de vraag of er, indien de financieringsprocedure moet worden herzien, door de kredietcrisis en de vertrouwenscrisis tussen de banken onderling, en door hun liquiditeits- en solvabiliteitsproblemen, voldoende kandidaat-bankiers zullen zijn om deel te nemen aan de aanbestedingsprocedure. Hopelijk zal dat wel het geval zijn. In de lopende procedure van BAM waren er na de 'first offer' nog twee kandidaat-bankconsortia die een BAFO kunnen indienen. Ik heb begrepen dat dat waarschijnlijk zal worden uitgebreid.

Ik ben ervan overtuigd dat BAM koortsachtig zoekt naar een oplossing. We kunnen in zulke omstandigheden moeilijk van een meevaller spreken, maar het feit dat men nu iets meer tijd heeft, zal misschien de kans bieden om een heel grondig en goed voorbereid dossier af te leveren.

Tot besluit wil ik nog graag de volgende aanbevelingen doen ten aanzien van BAM.

Monitor in elk geval heel goed de evoluties op de financiële markt, de algemene prijsevolutie en de resultaten van de alternatievenstudie inzake het tracé, om uiteindelijk een duidelijk zicht te krijgen op wat er nu bij een eventueel licht aangepast tracé moet worden gefinancierd. De monitoring is belangrijk.

Ik raad ook aan om een grondige risicoanalyse te maken met aandacht voor onder meer de financierbaarheid, de validiteit van de trafiekprognoses, de ESR-neutraliteit en de voorliggende planning van de werken. Het zou misschien wijs en voorzichtig zijn indien inzake de ESR-neutraliteit BAM het advies zou vragen van het Instituut voor Nationale Rekeningen.

Ik zou ook zeggen: selecteer in functie van de marktomstandigheden, de risico's en de mogelijkheden, de best passende financieringsformule. Daarbij zal moeten blijken of de uitgangspunten van het masterplan inderdaad nog kunnen worden gehandhaafd en of de lopende aanbestedingsprocedures wel degelijk rechtsgeldig kunnen worden voortgezet.

Ik zou ook aanraden om er nu via de gewijzigde omstandigheden en met de verhoogde beschikbare tijd voor te zorgen dat alle vergunningen tijdig worden afgeleverd en dat alle protocollen tussen de betrokken publieke partners ook tijdig worden gesloten. Het is immers geen onschuldige zaak indien de vergunningen er niet tijdig zijn en de protocollen niet worden gesloten, want daardoor schuift de planning op en kost het ook heel veel geld. Ik wil er ook op wijzen dat dit niet geldt voor BAM alleen: het is een aandachtspunt dat ook geldt voor de andere publieke overheden.

Ten slotte wil ik nog iets zeggen over de eventuele uiteindelijke invloed van dit alles op de Vlaamse begroting. Die zal natuurlijk afhangen van de gekozen financieringsformule, de huidige of een nieuwe, van de bedongen financieringsvoorwaarden en van de marktomstandigheden en of er voldoende concurrentie zal zijn tussen de banken zodat de kostprijs gedrukt kan worden.

Het Rekenhof kan uiteindelijk alleen maar stellen dat de begrotingsautoriteit van dit parlement moet worden gerespecteerd en dat het parlement ook tijdig en transparant moet worden geïnformeerd.

IV. Bespreking

1. *Tussenkoms van de heer Jan Penris*

De heer Jan Penris: Ik wil eerst en vooral de heer Costermans bedanken voor de boeiende les financiële

economie. Het was glashelder. Ik beschik nu weer over informatie die ik op mijn beurt elders ga etaleren. Ik zal het auteursrecht respecteren en vermelden dat ik de informatie van u heb gekregen, mijnheer Costermans. Ik waardeer ook de andere uiteenzettingen. Van de heer Desomer zijn we dat gewoon. Het was mooi van de mensen van Deloitte dat ze zo optimistisch blijven. Daar wil ik mee beginnen.

Ik had minister Van Mechelen ook al over dit verhaal willen interpellieren. Ik heb begrepen dat we die interpellatie aanhouden en we hem alsnog ter verantwoording kunnen roepen daarover. Hij was immers niet zo optimistisch. Hij heeft een aantal weken geleden in Trends laten optekenen: krediet Oosterweelverbinding onmogelijk. Dat is een heel ander verhaal dan wat u komt te vertellen, want u gelooft er nog wel in, zij het dat het moeilijk zal worden, maar het is niet onmogelijk zoals de minister stelt.

Wat ik heb weerhouden uit de cijfers die u ons vandaag presenteert, is dat de kosten voor het Oosterweelproduct hoger liggen dan de 1,85 miljard waarvan wij in het verleden altijd zijn uitgegaan. Minister Van Mechelen had ons al psychologisch voorbereid: houd er rekening mee dat het wel eens rond 2 miljard zou kunnen liggen. Vandaag zegt u ons dat het wellicht 2 miljard en 520.000 euro zal bedragen. Dat gaat zoals de mensen van het Rekenhof zeggen, zijn invloed hebben op het hele financieringsverhaal langs de tolkant. Want in de optiek van 1,85 miljard euro, hadden we bepaalde tolbedragen vooropgesteld die volgens mij psychologisch gesproken al heel hoog lagen. Ik vrees dat ze nu nog hoger zullen liggen want men kan maar twee dingen doen: ofwel betaalt men langer af ofwel moeten de tolnkosten verhogen. Men zal misschien trafiek kunnen aantrekken, maar ik vrees dat u de tolbedragen zult moeten optrekken. Daarover had ik graag duidelijkheid gehad. Is dat zo? In welke orde van grootte moeten we nu denken om uw verhaal financierbaar te houden?

2. *Tussenkoms van de heer Bart Martens*

De heer Bart Martens: Vooreerst ook mijn dank aan de sprekers. Mijn eerste vraag gaat over de vergelijking met de pps omtrent de Liefkenshoekspoortunnel. Hoe komt het dat het in deze tijden van financiële crisis daar wel is gelukt, terwijl in het kader van het masterplan het volgens het oude regime niet meer zou lukken en men nieuwe denksporen aan het aftas-

ten is om te komen tot een financiering? Ik herinner me de woorden van minister-president Peeters na het bekendmaken van de pps voor de Liefkenshoekspoortunnel, zeggende dat al die ongelovige thomassen die denken dat het voor het Masterplan Antwerpen en de Oosterweelverbinding niet zou lukken, nu maar moeten zwijgen. Maar nu hoor ik duidelijk ook van de mensen van de BAM en van minister Van Mechelen dat er wel degelijk een probleem is. Wat is het verschil tussen beide constructies? Hoe komt het dat het voor de Liefkenshoekspoortunnel wel lukt in deze tijden terwijl het voor het masterplan volgens de huidige mechanismen niet zou lukken?

Verder is er het aspect van de timing. We moeten dat contract uiteraard vandaag niet rond krijgen, dat moet pas gesloten worden na afloop van die nieuwe studie over de verschillende tracés, die is besteld, veronderstel ik. Ik had graag van de mensen van de BAM gehoord wat dat betekent voor de timing. Wanneer zou een contract ten vroegste gesloten kunnen worden: in het scenario dat gekozen wordt voor de Lange Wapperconstructie of in het scenario dat gekozen zou worden voor een alternatieve tunnelconstructie? Ik kan me best indenken dat, als we nog een jaar de tijd hebben, tegen dan het stof wat is gaan liggen en de financiële markten enigszins zijn gestabiliseerd. Wat kan dat onafhankelijke onderzoek over de tracés, dat nu is besteld, betekenen voor de timing? Wanneer kan een contract ten vroegste worden gesloten?

We zitten niet alleen met een financiële crisis maar als afgeleide daarvan ook met een economische crisis die ook op andere aspecten van het verhaal ingrijpt: de prijzen van de 'commodity's', staal en beton, zijn in vrije val, zo lijkt het wel. Tot voor kort bleven die alleen maar stijgen, wat trouwens voor een groot stuk het opkrikken, of zo je wil het springen, van de 'price cap' verklaarde. Wat is de invloed van dat fenomeen op de totale financierbaarheid van het project?

De impact op de reële economie zal alleszins ook een invloed kunnen hebben op de trafiekontwikkeling. Vandaag staat er een opiniestuk in De Tijd waarin een aantal docenten en hoogleraren zeggen dat er zich een nieuwe logistiek aandient en dat het concept van Europese distributiecentra van waaruit ondernemingen vanuit een centrale plaats heel het continent met de vrachtwagen bedienden, achterhaald is. We gaan naar een concept van meerdere regionale distributiecentra die via satellieten de goederen naar het achterland zouden gaan verdelen.

Ik kan me voorstellen dat dit ook aanzienlijke gevolgen kan hebben voor de trafiekontwikkeling. Dat is toch een risico dat zou moeten worden gedragen door de groep die uiteindelijk wordt aangesteld. Dat heeft natuurlijk belangrijke gevolgen voor de tolnkomsten, veel meer nog dan de price cap van 1,85 of 2 miljard euro. Die trafiekontwikkeling zal veel sterker ingrijpen op de uiteindelijke inkomsten. Wat is de invloed van die andere factoren op de financierbaarheid van het geheel?

Dan is er het aspect van de 'ring fencing'. Ik heb begrepen dat er een aantal deelprojecten uit de constructie zullen worden gehaald. Die zou men willen realiseren met een afzonderlijke financiering. Er werd daarbij verwezen naar het project van de Stedelijke Ringweg en de groene Singel. Heb ik het goed begrepen dat een van de suggesties van BAM is de financiering van die deelprojecten te realiseren zoals vandaag de openbaarvervoerprojecten worden gefinancierd, met aparte pps-constructies? Bij de openbaarvervoerprojecten is dat dan LijnInvest, samen met BAM enzovoort. Er wordt dan een beschikbaarheidsvergoeding betaald. Is het de bedoeling de Stedelijke Ringweg en de groene Singel dan op een vergelijkbare basis te financieren, of heb ik dat verkeerd begrepen?

Een aantal sprekers, waaronder de heer Vandervorst en de mensen van het Rekenhof, hebben gewezen op de gewestwaarborgen. Het oprichtingsdecreet van BAM bevat al heel wat waarborgen in die zin. In het decreet stond dat BAM niet valt onder de faillissementswetgeving. In de kaderovereenkomst tussen het Vlaamse Gewest en BAM staat dat het gewest BAM hoe dan ook niet zal vereffenen en dat, mocht dat wel gebeuren, het gewest de schulden overneemt. Ik vraag me dan af aan welke gewestwaarborgen er dan nog wordt gedacht, boven op die waarin al is voorzien in het oprichtingsdecreet en de kaderovereenkomst. Welke gevolgen heeft dat alles voor de ESR-neutraliteit? Die vraag hebben ook de mensen van het Rekenhof zich gesteld. Als extra waarbomen zouden betekenen dat er geen enkel risico meer rust op de uitvoeringsconstructie, dan bestaat het risico dat we de schulden die heel die keet opstapelt, zullen moeten toevoegen aan onze begroting, en dan zitten we echt wel in de rats. Ik ben niet zo budgettair orthodox dat ik vind dat de Vlaamse Regering schuldenvrij moet zijn. Een investeringsregering kan wel degelijk schulden opbouwen, als die bedoeld zijn voor echte investeringen die op termijn renderen en niet dienen om lopende kosten te betalen. De volledige schuld van

een dergelijke constructie gaan toevoegen aan onze begroting, lijkt me echter uitgesloten. Aan de mensen van BAM wil ik dus vragen of zij de suggestie van het Rekenhof willen volgen om ter zake ook het advies van het Instituut voor de Nationale Rekeningen te vragen.

3. *Tussenkoms van de heer Rudi Daems*

De heer Rudi Daems: Ik wil beginnen met datgene waarmee de hoorzitting is begonnen, namelijk de toelichting van de heer Costermans over de financiering en het bedrag van 3 miljard euro. De heer Penris stelde zonet vast dat er sprake is van 2,5 miljard euro. Minister Van Mechelen heeft dat bedrag van 2,5 miljard euro voor de zomer nog te gek voor woorden genoemd. Volgens de heer Costermans is dat het bedrag voor de naakte Oosterweelverbinding. Hij heeft vervolgens de toelichting gegeven die ook is gegeven aan de Europese Commissie over wat de 'Oosterweel link projects' worden genoemd. Hij heeft verwezen naar de tabel, die zonet is geprojecteerd, en die BAM heeft overgemaakt aan Europa, in het kader van haar tolnotificatie.

Ik vind dat er in dat lijstje dingen staan, zoals de Stedelijke Ringweg en de aansluiting met E313 en E34, die eigenlijk tot het Oosterweelproject behoren. Ik bouw toch ook geen huis zonder een stuk grond en zonder een oprit aan te leggen. Voor mij is die 2,5 miljard euro al lang achterhaald en zal de verwezenlijking van de Oosterweelverbinding, zoals die zich nu voordoet, inderdaad meer dan 3 miljard euro kosten. Dan vraag ik me af wat dan nog de betekenis is van dat zogenaamde plafond van 1,85 miljard euro.

Ik heb dezelfde vraag als de heer Penris over de tol. In 2005 lag die vast op 2,44 euro voor een personenwagen en op 15,85 euro voor een lichte vracht. Voor een zwaardere vracht was er sprake van een vork van 15 tot 19 euro. Wat zijn de implicaties van de aanzienlijk gestegen kostprijs op die toltarieven?

Ik wil opnieuw terugkomen op de notificatie van BAM ten aanzien van de Europese Commissie van april van dit jaar. Dat is de bundel die we via het Rekenhof hebben ontvangen, waarvoor dank. Twee elementen zijn daarin van belang. Ten eerste: wat denkt de Europese Commissie over de cofinanciering van flankerende projecten naast de Oosterweelverbinding? Kunnen daarvoor tolopbrengsten worden ingezet? De Europese Tolrichtlijn is wat dat betreft niet

zo eenduidig. Ik weet niet of de Europese Commissie ondertussen al een antwoord heeft gegeven. Met andere woorden, is er 'compliance' mogelijk voor een aantal flankerende projecten die zijn opgenomen in het Masterplan Antwerpen?

Een andere vraag, die opnieuw aan bod zal komen als het alternatievenonderzoek eventueel uitkomt bij het tracé van stRaten-generaal, gaat over de mogelijkheid tol te heffen aan de Kennedytunnel. Mijn interpretatie over de Europese Tolrichtlijn is dat niets een tol op de Kennedytunnel in de weg zou mogen staan, en zelfs dat het bedrag dat daarvoor wordt gevraagd, even hoog kan zijn als dat voor de tol op de Oosterweelverbinding. De heer Costermans heeft er ook de klemtoon op gelegd dat de Kennedytunnel dan als een één en ondeelbaar integraal project van het Oosterweelproject wordt gepresenteerd. Wat is uw standpunt ten aanzien van deze zienswijze? Is er al enige duidelijkheid over de houding van Europese Commissie ter zake?

Een aantal weken geleden zei minister Van Mechelen dat de banken niet meer bereid zijn om zomaar 2 miljard op tafel te leggen om dit masterplan te financieren of er garant voor te staan. Dat was geen 'slip of the tongue'. Als ik goed begrepen heb wat de heer Costermans heeft gezegd, dan is de financiering, en wat mij betreft ook de integrale visie achter het masterplan, op sterven na dood. Als men kiest voor bijvoorbeeld ring fencing, wat ik de verdere saucissonering zou noemen, dan kan men zich net zo goed afvragen of men het masterplan niet beter opdoekt en terug van nul begint om de verschillende deelprojecten te financieren. Wat is eigenlijk de meerwaarde van de hele pps-constructie voor dit masterplan?

Ik zal afsluiten met vier concrete vragen. Welke garanties kan BAM nog bieden voor de zogenaamde 'een en ondeelbaarheid' van het hele project? Wat zijn de eventuele consequenties ten aanzien van de gunningsprocedure indien men zou opteren voor een nieuwe financieringsconstructie voor de Oosterweelverbinding? Wat zijn de consequenties voor de financieringsconstructie indien men in het alternatievenonderzoek tot de conclusie komt dat de keuze voor een tunnel beter is dan het bestaande tracé voor de Oosterweelverbinding? In het kader van het economisch herstelprogramma heeft de Vlaamse Regering vorige week beslist dat er een oplossing moet worden gezocht voor de hogere kredietkost van pps-projecten. We hebben daarnet gehoord dat het gewest al waarborgen stelt voor het project. Wat zijn dan de

bijkomende garanties die de Vlaamse Regering overweegt om oplossingen te vinden voor de hogere kredietkost van deze pps-projecten?

4. *Tussenkoms van de heer Carl Decaluwe*

De heer Carl Decaluwe: De uitspraken van minister Van Mechelen hebben geleid tot deze hoorzitting. De uitspraken waren correct. Wel was de timing bijzonder slecht. Ik deel de analyse van de heer Daems. Ik heb het gevoel dat de Lange Wapper op het einde van het verhaal een en ondeelbaar is.

Bij de vorige voortgangsrapportage heb ik een aantal vragen gesteld aan minister Van Mechelen. Ik heb er toen geen antwoord op gekregen. Ik verwijs naar die fameuze cap van 1,85 miljard euro. In de Panorama-reportage bleek dat de heer Vinck noch minister Van Mechelen weet hadden van dat bedrag van 3,05 miljard euro uit de briefwisseling met de Europese Commissie. Daarnet werd hier een indeling gegeven. Heeft Europa die indeling al aanvaard?

Een volgende vraag zou ik willen stellen aan de drie verschillende vertegenwoordigers. Over die cap van 1,85 miljard bestaat er enige verwarring. Men denkt dat het werk op zich niet meer dan 1,85 miljard mag kosten. Dat klopt niet. De cijfers dateren van 2006. De vraag is wel hoe de indexering gebeurt. Vorige keer werd gezegd dat de staalprijzen stijgen. Dat is juist. Ondertussen zitten we wel in een totaal andere situatie. Welke formule wordt gebruikt om dat bedrag te indexeren? Bestaat die formule al? Wanneer wordt die vrijgegeven? Dat is belangrijk voor de parlementaire controle. Nadat alles loopt, dan zou men kunnen zeggen dat er nog een formule moet worden uitgedokterd. Ik ben van mening dat men nu al een formule moet hebben om die cap te indexeren. Vandaar mijn vraag aan de drie sprekers, ook misschien op basis van andere constructies, hoe de indexformule in elkaar zit. Ik vind dat een cruciaal gegeven, ook naar geloofwaardigheid en transparantie.

Men heeft hier constant gepraat over de financiering. Er zijn nog twee instellingen in de running naar aanleiding van de Europees gestelde vraag. Ik dacht dat het onder meer Fortis en Dexia waren, maar ik ben daar niet helemaal zeker van. Als de minister, terecht, zegt dat men moet uitbreiden naar andere instellingen, betekent dat dat de oefening helemaal opnieuw moet beginnen? Of kan men in de loop van de procedure nog andere instellingen betrekken? Ik denk

dat dat een niet onbelangrijke vraag is. Dat betekent in feite het heropstarten van het zoeken naar financiers.

Er werd nog niet gepraat over het verzekeringsaspect. Ik denk dat die sector even labiel is als de banksector zelf. Hoe zit het daarmee? Ik denk dat dat allemaal parallel afgesloten zal moeten worden. Komt er een nieuwe procedure? Zal die op een of andere manier voor vertraging zorgen?

Men heeft al alle elementen vermeld, zoals de bouwvergunning. Een klein detail vergeet men waarschijnlijk. Het is een politiek element, maar ik zou toch aanraden aan de heren van de BAM, vooraleer men contracten afsluit – en daar zullen volgens mij de bankiers absolute duidelijkheid over vragen – rekening te houden met een mogelijk referendum in Antwerpen. Stel dat men 50.000 handtekeningen haalt en een referendum organiseert en de uitslag is totaal anders dan een studie, die eventueel een aantal elementen in het midden laat. Als een referendum volledig tegenvalt, kan ik me niet voorstellen dat men vanuit politieke hoek zegt gewoon voort te doen, alsof er niets is gebeurd. Ik denk dat men dan politiek ook in de problemen komt, en dan gaan de bankiers ook duidelijkheid willen vooraleer men een definitieve beslissing neemt. Ik zou naar timing en risico ook een referendum in februari-maart-april 2009 mee in het overzicht opnemen, want het zou misschien wel eens anders kunnen uitdraaien.

Ik heb nog een vraag specifiek voor het Rekenhof. De swaps werden al een paar keer vermeld. Ik denk dat het op dat moment verstandig was, maar ondertussen is de rente wel aan het zakken. De risicopremies en financieringskosten stijgen misschien, maar de rente is nu gedaald. Het ziet ernaar uit dat die nog zal zakken.

Hoe zit het met de swaps? Waren dat voor een deel verloren kosten? Op welke manier moeten we dat nu interpreteren als men zich indekt tegen rentestijgingen, maar de rente daalt? Hoe moet ik dat begrijpen? Wat was de exacte kostprijs van deze swapoperatie?

5. *Tussenkomen van de heer Jan Peumans*

De heer Jan Peumans: Ondanks het feit dat we hier een extra hoorzitting organiseren, deel ik de mening van mijn collega's niet. Het verhaal van de heer Costermans was, zoals de heer Penris zei, een les over

de financiële crisis. Mijnheer Vandervorst, u bent eigenlijk gewoon komen zeggen wat de heer Costermans heeft gezegd. Voor een adviseur van dat niveau, met dergelijke erelonen, – ik weet niet wat uw optreden vandaag kost – had ik toch een ander verhaal mogen verwachten. Sorry, maar dat was uiteindelijk de bedoeling van deze bijeenkomst.

Dat betekent eigenlijk, mijnheer de voorzitter, dat we de interpellaties die we hebben ingediend, moeten handhaven. Het was een besluit van het Uitgebreid Bureau – ik was daar niet gelukkig mee, maar ik heb me erbij neergelegd – dat we twee hoorzittingen zouden houden en duidelijkheid zouden krijgen.

Ik hoor hier een groot pessimisme over de pps-constructies. De beleidsbrief publiek-private samenwerking van de minister-president straalt volop optimisme uit en ziet de problemen niet die hier naar voren worden gebracht. Ik geef een voorbeeld over de scholenbouw, op bladzijde 8 van de beleidsbrief: “Op 1 augustus 2008 hebben drie consortia een best and final offer ingediend, zodat thans de laatste rechte lijn voor de keuze van de financiële partner voor de pps is ingezet.” Ik denk dat dat een heel duidelijke zin is.

Bij het besluit van zijn beleidsbrief schrijft de minister-president: “Publiek-private samenwerking vergt een partnerschap tussen de overheid en het bedrijfsleven. Deze partnerschappen verschillen fundamenteel van klassieke overheidsprojecten en maken thans projecten mogelijk die anders niet onmiddellijk gerealiseerd zouden kunnen worden.” Ik ga deze schitterende literatuur niet verder voorlezen. Hij zegt ook: “De pps-projecten en niet het minst de DBFM-projecten geven aanleiding tot forse investeringen en langetermijnverbintenissen.”

Het pessimisme dat u tentoonspreidt, is volledig in tegenspraak met de beleidsbrief van de minister. Dus misschien moet ik toch eerst de regering ondervragen, om te weten hoe en wat.

Mijn vragen hebben misschien een beetje een andere inhoud. U weet dat de Vlaamse Regering op 2 maart 2007 een beslissing heeft genomen. Dat was een vrij belangrijke beslissing, omdat toen ook onder meer de kaderovereenkomst werd goedgekeurd. Onderdeel B gaat over de mogelijke aanpassing van de kaderovereenkomst die we hier destijds, met dank aan bureau Stibbe voor de toelichting, hebben besproken. De kaderovereenkomst werd getekend op 27 juli 2007. Dat is toch een vrij belangrijk document, waar ik

vandaag niets over heb gehoord. Hoe zit het nu met de kaderovereenkomst tussen het Vlaamse Gewest en de BAM?

Welke gevolgen heeft het verhaal zoals dat tot nu toe is verteld? U hebt het gehad over de eenheid en ondeelbaarheid van het masterplan, over één centrale coördinator met name BAM en één financieringsbron met name de tolinkomsten. Welnu, de tramprojecten worden helemaal niet met de tolinkomsten betaald, want in de beslissing van de regering van 2 maart 2007 is er sprake van een beschikbaarheidsvergoeding. Minister Van Brempt heeft een heel verstandige beslissing genomen toen ze de tramprojecten eruit trok om ze via een ander systeem te financieren. Worden die beschikbaarheidsvergoedingen betaald met de tolinkomsten? Het antwoord is wellicht negatief.

Welke lessen heeft men getrokken uit het pseudo-pps-verhaal over de Liefkenshoektunnel? De Vlaamse overheid heeft daar destijds 2 miljard euro euro cash voor uitgetrokken. Men heeft dat in een zogenaamde 'lease-in-lease-outformule' gestopt. Ook daar schijnen zich echter problemen voor te doen met de Amerikaanse verzekeraars. Het gaat dus niet alleen over de banken maar ook over de verzekeraars.

De kaderovereenkomst is niet bepalend voor de financiering van alle projecten. Vanaf 2011 beschikt u over een kapitaal van 822 miljoen euro waarmee u nu al een aantal zaken betaalt. Tot nu toe is er vanuit de privésector nog niets ingebracht. Alles wat er tot nu toe is gebeurd, is gefinancierd met gemeenschapsgeld. Wat is dan eigenlijk de meerwaarde van die pps-constructie? Alle heil werd verwacht van de privésector. Wat blijft daar nu nog van over?

Onder punt 9.1 van de kaderovereenkomst staat dat openbaarvervoerprojecten afzonderlijk worden gefinancierd. Onder punt 10.3.1 staat dat BAM niet gehouden is tot verdere financiële engagements. Dat heeft te maken met de financiële constructie die mij in het licht van de huidige discussie niet echt duidelijk is. In de kaderovereenkomst 9.1.2.1 staat: "In de mate de uitzonderlijke kostprijs van een van de andere projecten de financiële aannames zoals terug te vinden in de bijlage voor het verkeerinfrastructuurproject in kwestie zou overschrijden, zullen BAM en de betrokken partners-begunstigden dienaangaande overleg voeren." Wat is de betekenis daarvan?

In de kaderovereenkomst is er sprake van eventuele meerkosten. Men spreekt zelfs over minderkosten.

Dat is de grap van de week. Hoe verhoudt het financiële verhaal zich tot die kaderovereenkomst?

U hebt het over de herkomst van de financiële middelen. Onder punt 19.1 van de kaderovereenkomst zie ik echter dat de herkomst van de financiële middelen gaat over het eigen vermogen van meer dan 822 miljoen euro, de werkingstoelage die u vanaf 2011 krijgt, de tolinkomsten van de Liefkenshoektunnel, retributies en vergoedingen en nog een aantal andere inkomsten. U hebt zelfs de mogelijkheid van schenken of legaten. Ik weet niet of u die al hebt ontvangen. Wat is nu eigenlijk de exacte kostprijs van alle aspecten van de Oosterweelverbinding?

Mijnheer Van Rensbergen, in de Trends van een aantal jaren geleden was uw voorganger, de heer Accou, stellig overtuigd dat alles dik in orde was en dat de projecten heel snel van start zouden gaan. Ik zou graag een duidelijke oplijsting krijgen van de exacte kostprijs van de Oosterweelverbinding. Daar zitten natuurlijk ook andere projecten in, zoals de managementkosten, de studiekosten enzovoort.

Ik geef één voorbeeld. De erelonen die tot nu toe zijn betaald aan TV SAM, bedragen op dit moment zo'n 100 miljoen euro. Ongeveer 60 miljoen euro daarvan is aangewend voor de Oosterweelverbinding. Dat is logisch, maar of dat bedrag zo hoog moet zijn, dat is een andere vraag. Ik zou graag de prijzen anno 2008 kennen. Als u die niet hebt, stel ik voor dat we nog eens een duidelijk overzicht krijgen van de kostprijs van alle projecten, zoals het Rekenhof dat destijds heeft gedaan. U zou daarbij heel duidelijk moeten noteren of het om prijzen van 2000, van 2006 of van 2008 gaat. Want u moet toch toegeven dat het op den duur een beetje ingewikkeld wordt.

Ik kom tot het aspect van de financiële markt. Minister Van Mechelen had het bij het rechte eind toen hij zei dat men het heel moeilijk zou krijgen op de financiële markt. Daar staan echter uitspraken van minister Vandenbroucke tegenover. Die stelde naar aanleiding van een actuele vraag dat het geen problemen zou geven om een miljard euro te investeren in scholenbouw. Hij verwees naar de waarborg van de Vlaamse overheid en naar de waarborg in het kader van de financiële bijdragen door de respectievelijke inrichtende machten van de scholen.

Ik merk tussen haakjes op dat de Gemeentelijke Holding op dit moment ook in de problemen zit in verband met de participatie in Dexia. De Gemeentelijke Holding zou samen met Cofinimmo investeren in dat grote project rond scholenbouw.

Ik heb dan ook vragen bij het bevragen van de kapitaalmarkt en de relatie daarbij tussen de Oosterweelverbinding en een aantal andere investeringsprojecten. We spreken hier immers ook over Onderwijs, Sport, Welzijn, de missing links enzovoort. Welke consequenties heeft dat? In februari 2009 gaan we uitsluitend krijgen. Wordt dat daarin meegenomen? Hoe verhoudt het ene zich tot het andere?

In de laatste nota van de Vlaamse Regering van 2 maart 2007 stelt men dat de Oosterweelverbinding 1,850 miljard euro kost. Op 30 oktober 2008 doet BAM een persmededeling, waarin ze zegt dat de Oosterweelverbinding 3 miljard euro kost. Er komen immers een heleboel factoren bij, die eigenlijk allemaal gekoppeld zijn aan de Oosterweelverbinding. Alles wat u op Linkeroever doet, is allemaal gelieerd aan die Oosterweelverbinding. Ik kan de persmededeling van BAM van 30 oktober 2008 echter niet meer terugvinden. Die staat niet op de website. Ik zou die persmededeling graag eens zien. En hoe is dit alles gelinkt aan het vooropgestelde financiële model?

Welke opmerkingen hebben de twee regeringscommissarissen bij de BAM tot nu toe gemaakt bij heel het financiële verhaal? Ik zou daar graag een ophijsing van krijgen. Zij vertegenwoordigen immers de regering. De aanleiding tot deze twee hoorzittingen waren de drie interpellaties van de heer Penris, de heer Daems en mezelf. We zullen er volgende week in het Uitgebreid Bureau op aandringen dat de respectievelijke ministers, minister-president Peeters en minister Van Mechelen, hier eens komen uitleggen aan het parlement hoe het zit met de politieke kant van het verhaal.

6. *Antwoorden van de heer Jan Van Rensbergen*

De heer Jan Van Rensbergen: Wij vonden het zowel belangrijk om eind oktober 2008 een persbericht uit te sturen om duidelijkheid te verschaffen over wat er in Panorama was gezegd, als om hier in het parlement de tabel nog eens te tonen. We willen immers vermijden dat er desinformatie ontstaat doordat dezelfde soort informatie, die ook hier al op tafel heeft gelegen in een andere vorm, voor verwarring zorgt.

Ik verwijs daarbij naar de tabellen die wij bij elke voortgangsrapportage opmaken. Eerst was dat op aangeven van het Rekenhof, daarna hebben we die zelf ingevuld en geactualiseerd. We hebben voor elk

deelproject en elk deelaspect van de uitvoering van het masterplan telkens de meest recente investeringskost opgelijst. We hebben ook telkens de referentie gegeven op basis waarvan de meest recente informatie verkregen is. Dat hoort samen met onze klassieke voortgangsrapportage. Als u de tabel van de vorige keer ter hand zou nemen, zou u merken dat alle componenten een plaats hebben in de tabellen die we hier hebben gepresenteerd.

Het is niet zo dat we opeens kosten die we nog nooit hebben gerapporteerd, tevoorschijn halen. Integendeel, we hebben aan Europa duidelijk moeten maken conform de Europese Tolrichtlijn welke kosten eigenlijk behoren bij het Oosterweelproject en welke kosten er niet rechtstreeks toe behoren maar wel tot het masterplan. Doel was om aan te tonen dat de financiering van de andere deelprojecten verloopt met een rendement op eigen vermogen op basis van het kapitaal dat onze aandeelhouder heeft ingebracht, dus ook op basis van inkomsten uit de markt.

Er is wat misvatting geweest omdat wij de Europese Commissie een notificatie hebben bezorgd die was opgesteld op de manier waarop zij een evaluatie moeten maken van welke kosten worden gealloceerd aan en welke kosten niet behoren tot de Oosterweelverbinding. Die informatie is op een vreemde manier gepresenteerd. Dat hebben we willen rechtzetten. Als u de tabellen ter hand neemt van de voortgangsrapportages kunt u de vergelijking maken.

De heer Carl Decaluwe: U zegt dat het op een vreemde manier werd gepresenteerd. Maar als BAM een brief schrijft aan de Europese Commissie, hoe komt die dan in de media?

De heer Jan Peumans: Wij hebben die Tolrichtlijnnota gekregen, samen met twee andere stukken en met een begeleidende brief van de heer Van Rensbergen. Het heeft lang geduurd maar we hebben ze gekregen.

De heer Jan Van Rensbergen: Vanuit BAM was de transparantie er. We hebben de stukken overhandigd aan de bevoegde organen. Hoe komt het in de media terecht? Dat weet ik niet.

De heer Rudi Daems: Mijnheer Van Rensbergen, ik ga even terug naar de notificatie. Daar staat de tabel, die u heel goed kent. De tabel is opgedeeld in twee delen. Het gaat over 'the total estimated capital expenditure requirement of the Antwerp Masterplan'. Het eerste deel is het 'Oosterweel link project'. Daar staat

de Oosterweelverbinding ‘as such’ in, maar ook een aantal andere projecten. Het tweede luik van de tabel gaat over ‘other Antwerp Masterplan projects’. Daar is toch duidelijk een opdeling.

Sommige zaken zijn vrij direct gerelateerd aan de Oosterweelverbinding, zoals de aanleg van een knooppunt ter hoogte van Borgerhout. Dan is het toch niet meer dan logisch dat mensen de analyse maken dat de kost niet bij 2,5 miljard euro blijft. Er komen randprojecten bij die voorlopig leiden tot een kostprijs van 3,055 miljard euro.

De heer Jan Van Rensbergen: U zegt nu juist waarom we het allemaal opgelijst hebben. Met de Oosterweelverbinding ‘as such’ bedoelen wij op dit moment een DBFM-contract met de voorkeursbieder waarmee we in onderhandeling zijn.

In de tabel leest u: ‘Aansluiting stedelijke ringweg met de E313-E34’. Dat is een deel van het project groene Singel en Stedelijke Ringweg zuid. In onze rubrieken van de kaderovereenkomst en de financiering masterplan zijn deze kosten gealloceerd aan de projectfiche groene Singel en Stedelijke Ringweg zuid.

En zo kunt u de punten verder aflopen. In totaal hebben we 180 miljoen euro voor alle bruggen over het Albertkanaal, prijspeil 2005. Enkele bruggen zijn gelieerd aan de bouw van de Lange Wapperbrug. De IJzerlaanbrug moeten we afbreken. Er is een combinatie mogelijk vanuit een verantwoording van te maken kosten met het feit dat daar een constructie in de buurt komt. Die redenering is gevolgd.

Het is een andere redenering als u beleidsmatig bepaalt welke projecten in het masterplan zitten en welke projectfiches en budgetten daartegenover staan. Dat staat in de tabel van de voortgangsrapportage. U zult de wedersamenstelling kunnen maken. Maar dat het Oosterweelproject nu opeens veel duurder wordt, dat is niet zo.

De heer Jan Peumans: Als u de Oosterweelverbinding niet zou aanleggen, zou u dan die andere kosten allemaal moeten maken?

De heer Jan Van Rensbergen: De aansluiting met de stedelijke ringweg en aan de E34 naar Ranst zijn ongeacht Oosterweelverbinding kosten die gemaakt worden en eerder thuishoren in het aanpassen van de zuidelijke ring. De bruggen over het Albertkanaal zijn dringende kosten in het stimuleren van vracht-

verkeer over het Albertkanaal. Of de Oosterweel er komt of niet, die verhoging en verbreding moet gebeuren.

De heer Jan Peumans: In de toelichting voor Europa staan nog andere dingen dan die bruggen. De onteigeningen die u doet, zijn verbonden aan de Oosterweelverbinding. Als u die niet zou aanleggen, zou u geen onteigeningen doen. Studies en projectmanager zijn toch ook verbonden aan de Oosterweelverbinding.

Na lang aandringen heb ik het volledige overzicht gekregen van de erelonen die u tot nu toe betaald hebt. U hebt tot nu toe 60 miljoen euro uitgegeven aan erelonen alleen al in functie van de Oosterweelverbinding. Vanaf het moment dat u die gaat aanleggen, komen er bijkomende studies en projectmanagement. De verzekering, waaraan is die verbonden? Is die verbonden aan de kathedraal van Antwerpen of aan de Oosterweelverbinding?

Het Kattendijkdok is normaal gesloten. Dat moet opnieuw worden geopend. De heer Daems heeft wel duidelijk een punt. De Burchtse Weel, de Middevijver en het Sint-Annabos, waaraan zijn die verbonden? Als u de Oosterweelverbinding niet zou aanleggen, zou u die niet nodig hebben. Zo kunnen we alle punten overlopen, en de meeste zijn wel verbonden aan de Oosterweelverbinding. Dat betekent dat de kostprijs bijna 3 miljard is.

De heer Jan Penris: Ik zou willen vermijden om hier te discussiëren over het geslacht der engelen.

De heer Jan Peumans: Het gaat over de kostprijs.

De heer Jan Penris: Dat is inderdaad heel belangrijk, maar de essentie van het verhaal vind ik terug in het cijfer van 2,5 miljard euro. Dat gaat om de viaduct zelf, de harde Lange Wapper. Die kostte initieel 1,85 euro en kost vandaag – is dat al niet genoeg – 2,52 miljard euro. Dat is de essentie van het verhaal. Alle randkosten die er nog bijkomen en de vraag of ze al dan niet moeten worden gealloceerd bij de Lange Wapper, zijn bijkomstig. Voor mij is het belangrijk te noteren dat de geraamde kostprijs voor de Lange Wapperbrug zelf, of het Lange Wapperviaduct zelf aanzienlijk is gestegen. Dat is politiek belangrijk.

De heer Jan Van Rensbergen: Ik wil het nog even hebben over de tabel die we hebben getoond. We hebben nooit bestreden dat verzekeringskosten, de renova-

tie van de Kattendijk en de Belgasite geen afgeleide kosten zijn van Oosterweel. Wat ik heb willen zeggen, is dat we ze ook altijd gepresenteerd hebben. We hebben hier altijd tabellen gegeven, en er was een volledige transparantie van alle kosten die te maken hebben met de uitvoering van ons masterplan.

Mijnheer Penris, u vroeg ook of de tolbedragen zullen stijgen. We hebben een beslissing van de Vlaamse Regering waarin de toltarieven worden gedefinieerd. Voor ons zijn dat de uitgangspunten, de randvoorwaarden op basis waarvan we nu moeten bekijken welke financiële ruimte er is voor de uitvoering van het masterplan.

De heer Rudi Daems: Maar BAM heeft de bevoegdheid om de tol autonoom aan te passen?

De heer Jan Van Rensbergen: We hebben in onze kaderovereenkomst een aantal 'flexibiliteiten' gekregen om te variëren naargelang een aantal factoren. De gemiddelde toltarieven zijn het gevolg van een besluit van de Vlaamse Regering die in 2005 een aantal toltarieven heeft vastgelegd. Het is natuurlijk zo – en daarvoor dient de notificatie bij de EU – dat de toltarieven die we mogen heffen, moeten worden verantwoord, gemotiveerd en geduid. Het is uiteindelijk de Europese Commissie die zal beoordelen of de voorgestelde toltarieven overeenstemmen met de infrastructuurkosten die gelieerd is aan de tolverbinding zelf. Dat is een belangrijke randvoorwaarde waar we allen aan gehouden zijn, vandaar ook de notificatie en de verdediging of verantwoording van het geheel ten aanzien van Europa.

Er werd gevraagd naar de timing van de 'financial close'. Dit werd al aangehaald in onze korte uiteenzetting. We gaan ervan uit dat we commitments of vaste verbintenissen van banken, BAFO's of 'financial close' niet kunnen of hoeven te vragen voor het einde van 2009. We gaan er ook van uit dat de situatie op de financiële markten over een jaar meer gestabiliseerd zal zijn dan nu, dat we ons dan in een iets rustiger vaarwater zullen bevinden en dat er een grotere mate van transparantie zal zijn over de wijze waarop interbancaire relaties tot stand komen en over het al dan niet verstrekken van langetermijnkredieten.

Een belangrijke opmerking, die tijdens deze zitting al werd gemaakt, is dat dit alles vandaag geen rol speelt. We hebben inderdaad de tijd doordat ten eerste het alternatievenonderzoek ons tijd gunt en er ten tweede nog een procedure moet worden doorlopen voor de

bouwvergunning en de verdere onderhandelingen en de financieringsprocedure kunnen worden afgerond. Sowieso komen we ten vroegste eind 2009 tot finale commitments.

Er werd gevraagd wat het effect van het scenario Lange Wapper en het scenario andere tracés is. In het scenario dat het alternatievenonderzoek eind februari 2009 bevestigt dat de Oosterweelverbinding, zoals het tracé voorligt, het beste van de drie tracés is, ...

De heer Carl Decaluwe: Hoe kunt u dat al weten?

De heer Jan Van Rensbergen: Ik ging uit van een mogelijk scenario. Er werd immers gevraagd naar het effect van twee scenario's met een eerste waarin het alternatievenonderzoek aangeeft dat het tracé van de Lange Wapperbrug goed bevonden wordt. Er werd gevraagd wat in het geval van dat scenario het effect op de timing is. Mijn antwoord luidde dat we dan kunnen voortwerken, de vergunningsprocedures zullen inleiden en allicht eind 2009 naar de financiële wereld zullen stappen. Ik heb er ook op gewezen dat de timing een belangrijk aspect is omdat we moeten nagaan of de kredietcrisis al dan niet een effect heeft. Vandaag valt er zelfs geen commitment te vragen, dus het probleem doet zich vandaag niet voor. In het scenario van de Lange Wapper vragen we pas commitments ten vroegste eind volgend jaar.

De heer Martens vroeg ook wat er zou gebeuren indien het alternatievenonderzoek uitwijst dat andere tracés moeten worden gevolgd en ook de Vlaamse Regering tot dit besluit komt. In dat geval hebben we geen zicht op de timing, want dan is die afhankelijk van de vraag of er een nieuwe GRUP moet komen (GRUP: gewestelijk ruimtelijk uitvoeringsplan). In dat geval zijn we een aantal jaren bezig en mogen we denken in termen van drie of vier jaar, niet langer van negen maanden.

Ook werd gevraagd wat het effect is van de economie en van de materiaalprijzen op de financierbaarheid, en wat het effect is van de impact van de reële economie op de trafiekontwikkeling. Er werden voorbeelden aangehaald waaruit blijkt dat men ook in het mobiliteitsgebeuren gaat voor een hogere graad van efficiëntie. Enerzijds is er het effect van de materiaalprijzen. We zijn natuurlijk verheugd over de meest recente evoluties inzake de grondstoffenprijzen. Het bedrag van de 2,5 miljard euro dat werd geafficheerd is, is het bedrag dat minister Van Mechelen hier heeft vermeld. Hij wees er ons op dat we met een cap van 1,85 miljard euro, prijs per januari 2006, en

gelet op de evolutie van de materialen en grondstofprijzen sindsdien en de indexering, vandaag uitkomen op 2,2 miljard euro – dat is het bedrag dat hij noemde. Natuurlijk moet er ook rekening worden gehouden met een verdere evolutie tijdens de bouw. Het bedrag van 2,5 miljard euro werd door de minister hieruit afgeleid. Als een klassieke indexformule wordt gebruikt, de klassieke prijssherzieningsformules die nogal vaak worden gebruikt met de 40/40/20-verhouding, 40 voor de materiaalprijzen, 40 voor de lonen en 20 als vaste component, dan komen we aan de vermelde cijfers uit. Voor een notificatie aan de Europese Commissie kunnen wij niet anders dan dat als uitgangspunt gebruiken, met name de cap geactualiseerd tot en met de bouwperiode. Dat is ook het uitgangspunt waar we verder mee aan het werken zijn in onze onderhandelingen.

De heer Jan Peumans: Welke consequenties heeft dat voor uw financieel model? Er is altijd gesproken over een cap van 1,8 miljard. U spreekt nu over 2,5 miljard. Dat heeft toch gevolgen voor uw financieel model?

De heer Jan Van Rensbergen: Ik geef straks het woord aan de heer Costermans over hoe zich dat relateert naar het feit dat we in onze modellering rekening houden met bepaalde indexaties. Ik wilde aangeven dat het effect van de materiaalprijzen gunstig is. Als we naar akkoorden gaan die daarmee rekening houden, komt dat de financierbaarheid ten goede.

Wel hebben we in 2006, 2007 en een gedeelte van 2008 een abnormaal hoge stijging gezien van staal- en materiaalprijzen. Nu zijn die prijzen op een normaler niveau aan het komen. Dat wil daarom niet zeggen dat de evolutie vlak blijft of verder naar omlaag zal gaan. Over termijnen van vier tot vijf jaar, waarmee wij rekening moeten houden, moeten wij met een soort van basisevolutie rekening blijven houden. Dat doen we ook. Voor de financiering moeten we niet alleen rekening houden met de kostprijs op de dag van vandaag maar ook met de mogelijke evolutie van de kostprijs op basis van de evolutie van materiaalprijzen gedurende de bouwperiode.

Wat betreft de trafiekontwikkeling zal de heer Costermans toelichten hoe we vrij conservatief zijn omgegaan met trafiekprognoses. We hebben ons Model voor Oosterweel TolOpbrengsten (MOTO-model), dat is geauditeerd door Faber Maunsell. Dat is op de voortgangsrapportages al uitvoerig belicht.

We hebben dat altijd gehanteerd. Het gaat ervan uit dat er een grotere modal shift is dan vandaag wordt vastgesteld.

Ik kom tot de vraag van de heer Martens over ‘ring fencing’ en het concept van DBFM dat mogelijkere wijze zou kunnen worden toegepast op de groene Singel en de Stedelijke Ringweg. Daar hebben we te maken met een klassieke benadering van beschikbaarheidsvergoedingen, zoals de Brabo-projecten en de Liefkenshoekspoortunnel. Brabo I en Brabo II zijn klassieke benaderingen van DBFM. Een DBFM-formule verlegt in essentie het bouwrisico en het beschikbaarheidsrisico naar een consortium, maar het is daarom niet altijd zo dat je ook het ontwerp, het architecturale gegeven, ook moet verleggen. Soms kiest men daar wel voor, soms niet. Er zijn variaties mogelijk.

In essentie gaat het erover dat voor de groene Singel een DBFM-formule een van de mogelijkheden zou kunnen zijn zij het minder complex dan de Brabo-formules, omdat daar verschillende partijen bij betrokken zijn: het tramgedeelte (De Lijn), het niet-tramgedeelte (AWV) en BAM als coördinator. Hier is alles integraal BAM omdat het gemonteerd wordt op de beheersvergoeding die BAM zelf krijgt in uitvoering van de kaderovereenkomst vanaf 2011. Dat idee zijn we verder aan het ontwikkelen. De heer Costermans zal daar straks verder op ingaan.

De heer Daems heeft vragen gesteld over het bedrag van 2,5 miljard versus andere kosten. Die discussie hebben we daarnet gevoerd, alsook die over de tolimplicaties. We gaan ervan uit dat de toltarieven het uitgangspunt zijn. Met onze financiële analyses bepalen die de financiële ruimte en dus de mogelijkheden om met tolinkomsten het masterplan te financieren. De complicaties en de effecten daarvan zijn we momenteel aan het bekijken.

Over de toepassing van de tolrichtlijn is er nog geen uitspraak van de Europese Commissie. We wachten daarop. De notificatie voor tol op de Oosterweelverbinding is ingediend in augustus. Omtrent de Kennedytunnel is er een bijkomende vraag gesteld door de Vlaamse overheid in september. Die vragen liggen nu bij de Europese Commissie. Wij hopen voor het einde van het jaar de besluiten daarover te hebben.

De discussie over de cap hebben we intussen gehad. Voor de vraag of de indeling van de 3,055 miljard

aanvaard is door Europa, moet ik verwijzen naar de notificatie. De uitspraak van de Europese Commissie is er nog niet.

Wat betreft de formule die wordt toegepast, wil ik een onderscheid maken tussen het beleidsvraagstuk dat u stelt over de 1,850 en hoe je die cap moet evalueren ten opzichte van het contract dat je gaat afsluiten met Noriant. Op de cap moet je een indexatie toepassen die redelijk is en die een conformiteit uitstraalt met wat er gangbaar is in de sector. Ik heb bijvoorbeeld de formule aangehaald die klassiek wordt toegepast in prijsherzieningen, namelijk de 40/40/20-formule. Er zijn ook andere mogelijkheden, maar die komen allemaal ongeveer wel op hetzelfde uit. Dat heeft te maken met de omvang van het project. Het is niet zo dat het alleen maar gaat over bijvoorbeeld een heel complex gegeven van een brug of alleen maar over een complex gegeven van een tunnel. Het gaat over een mengeling van wegenwerken, klassieke bruggen en bruggen met een moeilijkere structuur, waardoor zo een algemene formule redelijk getrouw weergeeft wat de globale evolutie van de kosten is. Beleidsmatig is het een goed uitgangspunt om daarmee een evaluatie te maken over hoe we die cap moeten implementeren. Op het moment dat we naar een contractsluiting gaan, zullen we er heel transparant in zijn om aan te duiden op welke manier die evaluatie gebeurt.

De heer Carl Decaluwe: Als ik u goed begrijp, ligt de formule nog niet vast.

De heer Jan Van Rensbergen: Het is een beleidsvraagstuk welke exacte formule wordt gebruikt. De minister heeft een formule genoemd. Ik voeg daaraan toe dat er een andere klassieke formule wordt gebruikt in prijsherzieningen en infrastructuurprojecten, namelijk de 40/40/20-formule. Als u die toepast op 1,85 miljard, dan komt u op 2,5 miljard. Dat zijn heel transparante en duidelijke formules. Ik heb net uitgelegd dat die op zich, ook al zijn ze redelijk eenvoudig, omwille van de omvang van het project en de mix van verschillende deelaspecten, redelijk getrouw weergeven wat je moet kunnen accepteren als zijnde de evolutie van de prijzen. Op de andere onderdelen van uw vraag zal de heer Costermans straks antwoorden.

Mijnheer Peumans, u had het over het effect van de kaderovereenkomst. Ik moet u gelijk geven. Voor alle duidelijkheid, Brabo I, de Braboprojecten van de eerste uitvoeringsfase van het masterplan, dus Deurne-Wijnegem en Mortsel-Boechout, en Brabo II, met het Operaplein, fase 2 van de Leien enzovoort, worden gefinancierd met alternatieve financiering. Het

gaat over een bedrag van maximaal 30 miljoen euro per jaar in de beschikbaarheidsvergoeding, voor een periode van 35 jaar, zoals destijds werd beslist. Dat klopt ook: het gaat niet alleen over tolinkomsten. Trouwens, de beheersvergoeding die BAM krijgt vanaf 2011, is ook niet omwille van tolinkomsten. Het grootste deel van de inkomsten, en dan gaat het toch over meerdere miljarden, wordt wel gerecupereerd uit tol, van de Liefkenshoektunnel en de Oosterweelverbinding. Laten we niet vergeten dat een enorm volume aan projecten wordt gefinancierd uit die beide bronnen.

Het is uiteraard onze opdracht dat dit één en ondeelbaar zou zijn. De kaderovereenkomst en de besluitvorming van de Vlaamse overheid is klaar en duidelijk ter zake. BAM is nog altijd projectcoördinator. BAM bereidt de praktische uitvoering van de Braboprojecten voor, volgt ze op en organiseert ze. Dat blijft dus één en ondeelbaar. Heeft de BAM-structuur dan nog een meerwaarde? Wel, ik heb net aangegeven welke middelen we uit de markt halen door tolinkomsten. Dat is een zeer grote meerwaarde. Er is ook sprake van een groot rendement op eigen vermogen dat wordt gebruikt om andere masterplanprojecten te financieren, althans die projecten die nu niet met de reguliere middelen worden gefinancierd. Er is dus zeker nog een grote meerwaarde onder meer om het hele masterplan uitgevoerd te krijgen.

De heer Jan Peumans: Dat betekent dat slide 8 van uw presentatie moet worden aangepast. Het gaat daar over 'één en ondeelbaar'.

Men moet de intellectuele eerlijkheid hebben om te durven toegeven dat hoe duurder uw Oosterweelproject wordt, des te minder geld u natuurlijk overhoudt om andere dingen te financieren. De heer Penris heeft dat deze ochtend nog eens duidelijk naar voren gebracht. Om dat te beseffen, hoeft men geen groot financier te zijn. Ik ken er trouwens niets van, maar het lijkt me logisch. U hebt zelf gezegd dat die tolinkomsten tot iets in relatie staan. Vanuit marketingoogpunt kunnen die tolinkomsten niet zo hoog worden gelegd. Slide 8 moet dus worden aangepast.

De heer Jan Van Rensbergen: Die moet worden begrepen in die zin dat, als we het hebben over één financieringsbron, het gaat over één externe bron van marktinkomsten. Er zijn uiteraard ook inkomsten uit reguliere middelen. Er werd hier al gewezen op de beheersvergoeding van BAM. Er zijn ook de Brabomiddelen. Er is wel een belangrijke bron van externe inkomsten, namelijk de tolinkomsten van de

Oosterweelverbinding en Tunnel Liefkenshoek. Maar u hebt gelijk: die slide moet op dat punt worden verduidelijkt.

De heer Jan Penris: Mijnheer Van Rensbergen, ik zal misschien proberen u wat uit de wind te zetten. U moet dat betoog van één en ondeelbaar volhouden. Dat is natuurlijk uw maatschappelijke doel. U bent gedwongen door wat de maatschappij u oplegt.

Dit is echter een politieke kwestie aan het worden. Daarom zou het nuttig zijn hier een vervolg aan te kunnen breien. Ik wil minister Van Mechelen hierover horen, want die heeft gezegd, of zijn omgeving heeft het volgende laten optekenen: “Desnoods moeten de deelprojecten van het masterplan apart worden gefinancierd. Dat de hele structuur moet worden herbekeken, is dan onvermijdelijk.” Daar moeten we de politiek op pakken. Dat is de verantwoordelijkheid van minister Van Mechelen. De heer Van Rensbergen zegt wat hij moet zeggen. Hij kan natuurlijk niet anders.

De heer Jan Peumans: Ik voel me nu toch iets beter.

De heer Rudi Daems: De heer Penris heeft een punt: u moet stellen dat die ondeelbaarheid overeind blijft. Laten we echter eerlijk zijn: door die ring fencing, door het feit dat onderweg bijkomende garanties zijn gevraagd en door het afsplitsen van bepaalde deelprojecten, zult u ofwel een beroep moeten doen op extra middelen uit de kas van de overheid, ofwel op de ene of andere manier de markt moeten consulteren. Die ondeelbaarheid blijft dus niet meer overeind.

De heer Jan Van Rensbergen: Straks zullen we nog even verduidelijken wat die ring fencing precies betekent. Ik wil hier toch ook weer vermijden dat een beleidsvraagstuk wordt verward of gecombineerd met een technisch vraagstuk. De wijze waarop het masterplan wordt uitgevoerd, is voor een deel een technisch vraagstuk. Hoe het wordt gestructureerd, met ring fencing en projectstructuren, is een technische uitwerking van het beleidsgegeven dat er in de Antwerpse regio dringend een aantal prioritaire projecten moeten worden uitgevoerd die een deel uitmaken van het masterplan.

Het masterplan is één en ondeelbaar. Het is een multimodale aanpak om een geheel van verkeersproblemen en problemen qua leefbaarheid en veiligheid op te lossen in Antwerpen. Daar wordt niet aan getornd.

Op het vlak van structurering wordt er natuurlijk telkens rekening gehouden met de mogelijkheden en de zo best mogelijke structuren om de zaken in uitvoering te krijgen.

Op het vlak van financiering hebben we tot op heden vastgesteld dat de Braboprojecten op een andere wijze worden gefinancierd. Daarover zal de heer Costermans straks voort uitleg geven. Als wij het hebben over een verdere ring fencing en het verder afbakenen, heeft dat vooral te maken met risico's en risicoallocatie in duidelijk afgescheiden structuren. Dat betekent echter niet dat de financiering ervan automatisch uit de reguliere middelen moet komen.

De heer Jan Peumans: De knik is er eigenlijk gekomen met de beslissing die de regering op 2 maart 2007 heeft genomen. Dat is geen verwijt aan uw adres, maar toen heeft de regering beslist dat er in twee fasen zou worden gewerkt. In een eerste fase zouden bepaalde dingen gebeuren, in een tweede fase andere dingen. De heer Penris heeft een punt: we moeten die vragen natuurlijk aan minister Van Mechelen stellen. Hij heeft destijds gezegd dat in 2006 zou worden begonnen. Ik heb hem zelfs horen zeggen dat er in 2005 zou worden begonnen. Dat ging flexibel zijn en weet ik nog wat allemaal. Toen heeft men heel wat dingen over het hoofd gezien. Toen is men in twee fasen gaan werken. Ik ken de data niet, maar die zijn natuurlijk erg bepalend voor de wijze van financiering enzovoort. Ik veronderstel dat men dan ook een ander financieel model krijgt.

De heer Jan Van Rensbergen: Dat zijn technische discussies. Men heeft het over ‘een en ondeelbaar’. Vijf jaar geleden was, op basis van de toelinkomsten en een beheersvergoeding, de verwachting dat men vooraf zoveel miljard euro zou kunnen ontfangen om ze dan gaandeweg, gespreid over tien jaar, aan en uit te besteden. In de loop van 2006 was het al duidelijk dat het vrij moeilijk was om financiers te bewegen projecten te financieren die helemaal niet ontworpen zijn, waaraan nog helemaal geen duidelijke risicoallocatie vasthangt enzovoort. Bij de verdere technische uitvoering van het masterplan moet men zich natuurlijk verder conformeren met de markt en met wat de markt als marktconform beoogt. Dat is ook de reden waarom we hebben voorgesteld die uitvoering in twee fases te laten gebeuren. Dat laat ons toe ons te richten op het noorden van Antwerpen en om de ring in het noorden te sluiten. De zuidelijke stedelijke ringweg zou dan aangepakt worden op het moment dat de hinder in het noorden opgelost is. We hebben daar

ook gebruik van gemaakt om de meest duidelijke en dringende projecten in een eerste fase te gieten en de voor de bankiers meest onzekere en minst uitgewerkte op te nemen in de tweede fase.

Er is het politiek en beleidsmatig gegeven dat het geheel van het masterplan moet worden uitgevoerd, dat het maximaal gefinancierd moet worden via de toelinkomsten. Bij de uitvoering moeten we ervoor zorgen dat die structuren tot stand komen die maximaal aansluiten bij wat de markt voor mogelijk acht.

U verwees naar artikel 9.1.2.1 van de kaderovereenkomst. We hebben met onze stakeholders een discussie over de wijze waarop een deelproject wordt uitgevoerd. Door de jaren heen veranderen de inzichten en is het mogelijk dat daarover bijkomende vragen worden gesteld. Als dat aanleiding zou geven tot hogere financiële aannames, dan moet men natuurlijk met iedereen rond de tafel gaan zitten om te zien wie welke bijkomende vragen heeft gesteld en wie welke bijkomende kost opneemt.

Het is ook mogelijk dat de uitgaven lager zijn. Zo hebben we de Noorderlaanbrug aan een lager bedrag op de markt gezet dan origineel ingeschreven in de projectfiches. Het gebeurt dus ook dat er overschotten zijn.

De heer Jan Peumans: Om welk bedrag gaat het dan?

De heer Jan Van Rensbergen: We presenteren telkens onze overzichtstabellen. Daarin vindt u terug wat de reële gegunde prijs van de Noorderlaanbrug is. In de vorige voortgangsrapportage is dat gebeurd.

7. *Antwoorden van de heer Ivan Costermans en de heer Guido Vandervorst*

De heer Ivan Costermans: Ik zal een aantal vragen samen nemen in een logische volgorde. Bepaalde vraagstellers hebben verwezen naar de opmerkingen van minister Van Mechelen. Ik zal die eerst even situeren. Op vraag van minister Van Mechelen is er een gesprek geweest over de status. We hebben daar een tip van de sluier opgelicht over de pistes die we overlopen om opnieuw te zoeken naar de marktconformiteit. Minister Van Mechelen heeft dan gezegd dat er geen enkele bank is die zomaar eventjes 2 miljard op tafel legt. Op zich is dat een zeer juiste uitspraak. Eén, twee of drie individuele banken gaan in de

huidige markttoestand inderdaad nooit dat bedrag ophoesten. Als we kijken naar de zuivere voorliggende structuur met de voorliggende aanbestedingsprocedure, met een heel beperkt aantal banken, dan is dat een juiste opmerking.

Het is echter wel een brug te ver om te zeggen dat het geheel niet financierbaar is.

Er werd ook gevraagd waarom men op zoek moest gaan naar aanpassingen terwijl er andere projecten zijn waarvoor dat minder het geval is. Ik kan alvast zeggen dat het project scholenbouw me niet bekend is. Ik kan daar dan ook niet veel commentaar op geven. Over de Liefkenshoekspoortunnel ken ik evenmin veel details. Ik zie wel dat daar sprake is van een zeer gestandaardiseerde transactie. Ik heb daarnet gezegd dat we de marktconformiteit moeten opzoeken. De Liefkenshoekspoortunnel is één enkel project, terwijl wij een heel aantal projecten samen naar voren schuiven. Het is een project op basis van een beschikbaarheidsrisico. Dat wordt door de banken in de huidige markten toch ook weer op een heel andere manier ervaren dan een project of financiering op basis van een vraagrisko. Er zijn een aantal elementen die verklaren waarom dat project makkelijker gefinancierd kan worden. Ik zal ook niet zeggen dat dat een makkelijke oefening is geweest. Ik kan me voorstellen dat het niet zomaar van een leien dakje is gelopen.

Bij onze financiering zitten een aantal elementen die op het vlak van complexiteit en omvang toch vrij uniek zijn. Die botsen nu inderdaad op een geëvolueerde markt. We moeten vaststellen dat ze mogelijk onvoldoende marktconform is.

Hoe moet het nu verder met die aanbestedingsprocedure van de financiering? Zijn die aanpassingen al dan niet mogelijk binnen de procedure? We moeten eerst kijken wat we allemaal gaan doen vooraleer we daar conclusies trekken. Maar het is alvast potentieel mogelijk dat we zullen moeten vaststellen dat we een nieuwe procedure moeten opstarten.

Er is ook de vraag gesteld naar de mate van concurrentie rond de financiering. Ik denk dat dat een opmerking was van de mensen van het Rekenhof. Dat hangt ook weer af van de manier waarop we de markt gaan benaderen. Als we de markt benaderen zoals we tot nu toe hebben gedaan, mogen we niet verwachten dat we voor een financiering van deze omvang effectief concurrentie gaan krijgen, er drie of vier biedingen zullen zijn voor het hele pakket en

we daar de meest voordelige uit gaan halen. Ik denk dat dat een reden zal zijn om de aanbestedingsprocedure te herbekijken, zodat we er een andere invulling aan kunnen geven en er maximaal concurrentie kan spelen. Maar het zal een andere vorm van concurrentie zijn dan we tot nu toe voor ogen hadden, in volledig andere marktomstandigheden.

Een ander element dat daarin gaat meespelen, zijn de termijnen van gestanddoening die bankiers op dit moment nog bereid zijn te geven. Vroeger kon men een bank bereid vinden om een half jaar of een jaar een prijs gestand te doen. In de huidige markten is dat een maand of twee maanden. Dat element moeten we ook meenemen als we de beste voorwaarden willen verkrijgen op het moment dat men de offerte krijgt en kunnen aanhouden op het moment dat men tot financial close komt.

Er zijn wel degelijk een aantal aandachtspunten rond de procedure. Ik wil er niet op vooruitlopen, maar er is de mogelijkheid dat we een nieuwe procedure zullen moeten opstarten. Dat wordt dan uiteraard meegenomen in de timing en planning.

De heer Jan Peumans: Mijnheer Costermans, als ik even mag terugkomen op de scholenbouwprojecten. Toen het in de Subcommissie voor Financiën en Begroting op 23 oktober 2008 ging over de alternatieve financiering en de weerslag daarvan, zei de minister-president dat het Oosterweelproject een sui-generisproject is. Daar kan men van alles onder verstaan.

Ik heb nog een vraag aan Deloitte. Als ik deze investeringsregering mag geloven – want men zegt al vijf jaar dat men een investeringsregering is, maar ik zie heel veel moeilijkheden met de pps – zou er voor 4 tot 5 miljard bevraging gebeuren op de financiële markt. Uw bevraging, de scholenbouw, de missing links en dan zijn er nog een paar projecten. Dan doet men, weliswaar met veel waarborgen van de overheid, toch veel een beroep op de financiële markt. Hoe verhoudt het Oosterweelproject zich dan tot al die andere zaken die op de markt komen? Dat lijkt me toch een logische vraag.

U zegt dat u het scholenproject niet kent, maar daarvoor wil men voor 1 miljard euro een beroep doen op de financiële markt. Misschien opgesplitst in loten, maar dat weet ik niet.

De heer Ivan Costermans: Ik denk dat het correct is om in te zien dat er op dit moment een aantal projecten worden uitgesteld, gezien de problematiek op

de markten. Sommige projecten worden verticaal geklasseerd, andere zullen doorgang vinden, maar eventueel later.

Het gaat dan niet enkel over publiek-private samenwerking, maar over projectfinanciering, bijvoorbeeld in de energiesector, waar een aantal projecten nu geen doorgang kunnen vinden. Ik denk dat er inderdaad een enorme vraag zal zijn naar financiering, in een krapere markt.

Het is dus van belang om een marktconforme propositie te hebben. Banken zullen op een bepaald moment de keuze maken welke projecten ze willen financieren. Dan krijgen we een vorm van ‘cherry picking’. Als men de meest complexe en minst conforme propositie heeft, riskeert men aan de zijlijn te blijven staan. Dat is eens te meer een reden om de marktconformiteit op te zoeken.

De heer Guido Vandervorst: Mijnheer Peumans, ik ben niet op de hoogte van het dossier van de scholenbouw, maar wij waren voor de Liefkenshoekspoortunnel wel de financieel adviseurs.

U begrijpt uiteraard dat ik u enkel de informatie die publiek beschikbaar is, kan toelichten. We hebben daar te maken met een klassieke DBFM. Het is dus een constructie waarbij gedurende een periode van vier tot vijf jaar een consortium van aannemers, samen met een groep van financiers, een tunnel gaat bouwen, met een capex ter waarde van ongeveer 700 miljoen euro. Gedurende een periode van 38 jaar wordt de tunnel ter beschikking gesteld van Infrabel, die in de tunnel ook sporen zal aanleggen en de tunnel gaat gebruiken om de containertrafiek vanuit de Antwerpse haven beter te kunnen afleiden.

Ik denk dat we realistisch zijn als we zeggen dat er in de toekomst, in de huidige financiële markten, extra werk zal zijn. Een aantal zaken moeten extra bekeken worden.

Zelfs in deze moeilijke markten is het toch nog mogelijk in België om dergelijke transacties als voor de Liefkenshoekspoortunnel af te ronden.

U maakt een terechte opmerking over het volume van projecten dat mogelijk op de markt komt. Een bijkomende opmerking die ik zou willen maken, is dat men dat veeleer op internationaal niveau moet bekijken, want we hebben met internationale groepen van financiers te maken.

Het is duidelijk dat er grote schaarste is op de financiële markten. De financiers gaan waarschijnlijk kie-

zen voor de meest interessante projecten. Het is dan ook nodig om nu te bekijken hoe we de bestaande structuren eventueel op een aantal punten moeten aanpassen, om ze marktconform te maken, gegeven de huidige financiële situatie.

De heer Ivan Costermans: Er werden ook vragen gesteld over eventuele bijkomende waarborgen en er werd ook de link gemaakt met de kaderovereenkomst en bepaalde artikelen en clausules daarin. Dat gaat onder andere over de clausule dat BAM niet failliet kan gaan. Bij het vereffenen van BAM is het Vlaamse Gewest gehouden om de financiering terug te betalen.

Ik moet misschien toch de nuance maken dat het onderscheid moet worden gemaakt tussen de kaderovereenkomst en de contracten die straks met de banken zullen worden gesloten. Als we de huidige 'term sheets' bekijken, dan zien we dat de banken een financiering verstrekken op basis van tollinkomsten. Zij hebben juridische zakelijke rechten op die tollinkomsten, maar daar blijft het dan ook bij. Indien dat zou overgaan naar het Vlaamse Gewest, dan zouden de banken op dat moment niet meer hebben dan diezelfde tollinkomsten.

Voor de ondersteuning van de financiering zijn er wellicht andere waarborgen relevant, met name de tranche B- en C-garantie. Die zijn al vanaf het begin in de financiële structuur aanwezig. Een deel van het risico wordt door het Vlaamse Gewest afgedekt.

Het bestek voor de financiering en de manier waarop de evaluatie en de gunningscriteria waren opgebouwd, hebben we bewust gestuurd op een zo laag mogelijke gehoudenheid van het Vlaamse Gewest. We hebben het zo gestructureerd dat bidders die een grotere garantie vroegen van het Vlaamse Gewest, daarin zouden worden gepenaliseerd.

In de eerste offertes die we net voor het uitbreken van de kredietcrisis hebben ontvangen, hebben we vastgesteld dat dit goed heeft gewerkt. In de biedingen zien we dat de vraag naar zulke tranche C-garanties heel beperkt of zelfs onbestaande is. Tegelijkertijd ben ik ervan overtuigd dat als we nu met datzelfde bestek op de markt zouden komen, de banken een heel andere houding zouden aannemen en een veel grotere garantie van het Vlaamse Gewest zouden vragen. Daarmee

wil ik aantonen dat BAM niet meer vraagt dan wat er vanaf het begin inzake garanties is gevraagd.

Inzake ring fencing werd daarnet geopperd dat we zouden afstappen van de financiering met tollinkomsten, waardoor we bijkomende middelen of garanties zouden vragen. Eigenlijk is dat niet zo, we vragen niet meer garanties of middelen.

We hebben het daarnet nog gehad over de beschikbaarheidsrisico's en DBFM-structuren. Als we de aard van de transacties bekijken die momenteel makkelijker worden gefinancierd, dan zijn dat veelal deals op basis van beschikbaarheidsrisico's. Een beschikbaarheidsrisico wordt door banken ervaren als een minder groot risico. Bankiers gaan de stabiliteit van de toekomstige cashflows na. Een reeks beschikbaarheidsvergoedingen is een stabielere, een meer zekere vorm van toekomstige cashflows dan toekomstige tollinkomsten.

Om het risico dat het volledige masterplan niet zou kunnen worden gefinancierd met tollinkomsten, bij de privépartners te leggen, was wellicht een brug te ver. Het is binnen deze marktomstandigheden wellicht niet verstandig om dat risico integraal bij de banken te willen leggen. Dat wil niet zeggen dat wij er niet meer in geloven dat wij een groot deel van het masterplan, aangevuld met de beheersvergoeding, uit die tollinkomsten zullen kunnen financieren. Als we straks dus zeggen dat we afzonderlijke financieringsvoorstellen zullen uitwerken voor sommige projecten, dan denken wij eventueel aan soortgelijke DBFM-formules zoals die van toepassing waren voor de openbaarvervoersprojecten. De structuur moet dan wel van die aard zijn dat de beschikbaarheidsvergoedingen gefinancierd worden door het begrotingsfonds waar de tollinkomsten zullen binnenkomen.

In die zin betekent 'een en geheel' nog altijd dat alles wordt betaald met tollinkomsten. De nuance is dat we niet langer dat risico expliciet bij de banken willen leggen.

Wat de verzekeringsmarkt betreft, ook daar werd een aantal spelers geraakt door de crisis. De impact op de lopende procedure voor de verzekeringen is voorts nog beperkt. Net als voor de procedure voor de financiering hebben we die procedure on hold gezet. Ons project was onvoldoende stabiel. Het alternatie-

venonderzoek moest eerst afgelopen zijn. Intussen volgen we de bancaire markt en de verzekeringsmarkt op. We gaan ondertussen wel na of bepaalde partijen omwille van ratingverliezen of economische draagkracht niet meer aan de gestelde selectiecriteria zouden voldoen.

Er is ook gevraagd naar de portefeuille renteswaps. De algemene verwachting is dat de rente gaat dalen. De bedoeling van die portefeuille renteswaps is dat BAM zich indekt tegen het stijgen van de risicovrije basisrente. De financieringskost bestaat uit twee componenten: de risicovrije basisrente en een vergoeding voor kredietrisico. Het is de eerste component die we indekken tegen een stijging met die portefeuilleswaps. Het aangaan van die swaps kost niets. Dat gebeurt aan voorwaarden die op dat moment op de markt gelden. Die swaps krijgen vervolgens een positieve of negatieve marktwaarde naarmate de marktrente stijgt of daalt ten opzichte van de rente die contractueel is vastgelegd.

Er is op dit moment dus geen enkele cash betaald aan de swaptegenpartijen. De bedoeling van die swaps is dat je stelt dat je de huidige voorwaarden waaraan je de rente kunt vastklikken, interessant vindt en dat ze passen in je financiële plaatje. Het is de bedoeling dat je je dan verder geen zorgen meer maakt over rentestijgingen of -dalingen. Eigenlijk stel je dat je dat een aanvaardbare rente vindt. Op die manier kun je de onzekerheid over de verdere evolutie van de marktreses buiten beschouwing laten.

Het is niet omdat de kortetermijnrente zakt, dat daarom noodzakelijkerwijze ook de langetermijnrente gaat zakken. Ik ben geen macro-economet, maar ik weet wel dat er meer factoren zijn dan enkel de kortetermijnbeslissing van de Europese Centrale Bank die daar een bepalende factor in is.

De heer Jan Van Rensbergen: Er werd ook gevraagd welke lessen er zijn getrokken uit de pps-constructie voor de Liefkenshoek. Het project als dusdanig zorgt ervoor dat de aansluiting op het hoofdwegennet er van bij het begin is. Het tweede verschil is dat we niet met een 'ramp-up' zitten, het langzaam toenemen van het volume van verkeer. Als de Kennedytunnel dicht gaat voor het vrachtverkeer, moet al dat vrachtverkeer wel degelijk en meteen langs de Oosterweelverbinding of de Liefkenshoektunnel rijden, waardoor er daar een tweede aspect van verschil is met de Liefkenshoektunnel. Dat heeft ook zijn effect.

De heer Jan Peumans: Ik wil u er toch op wijzen dat de overheid 5 miljard oude Belgische franken heeft gestopt in de toegangswegen die de verbinding vormen met de N49. De discussie ging over het feit dat de Liefkenshoektunnel niet verbonden was met de E17. In die tijd is de A12 naar Bergen-op-Zoom aangelegd, met de aansluiting op de Liefkenshoektunnel. Die tunnels zijn toen ook helemaal vernieuwd. De toegangswegen zijn door de toenmalige Vlaamse overheid betaald. Dat heeft de belastingbetaler 5 à 6 miljard frank gekost.

Die grote modellen zijn toen gemaakt door de heren Valère Vautmans en toenmalig federaal minister van Openbare Werken Louis Olivier. U moet dus niet zeggen dat er geen toegangswegen waren. Het lijkt nu alsof er een veredelde landweg is aangelegd. U moet maar eens gaan kijken wat voor een complex daar ligt.

De heer Ivan Costermans: Er zijn uiteraard ook nog andere elementen die dat debacle konden verklaren. Ik denk bijvoorbeeld aan de inflatie. Toen waren de inflatieverwachtingen veel hoger dan nu. Men heeft die nominaal doorgerekend in de toepasbare toltarieven, om dan vast te stellen dat de reële evolutie van de toltarieven nominaal gezien veel minder snel ging.

Welke lessen vallen daaruit te trekken? Wij proberen in onze financieringsstructuur bijvoorbeeld het inflatierisico zo veel mogelijk mee te nemen en er zoveel mogelijk een indekkingsoperatie rond te structureren. De problematiek van de Liefkenshoektunnel is ruimer dan enkel die verbindingsweg naar de E17. Uiteraard worden daar de nodige conclusies uit getrokken.

De heer Guido Vandervorst: Wat de Liefkenshoekspoorverbinding betreft, gaat het om een klassieke DBFM, waarbij twee risico's worden overgedragen, namelijk het constructierisico en het beschikbaarheidsrisico.

8. Antwoorden van de heer Ignace Desomer

De heer Ignace Desomer: In verband met de swaps kan ik alleen maar bevestigen dat die niet werken voor een dalende rente. Die zijn er om de rente stabiel te houden. De heer Peumans had het over de financiering van de eerste reeks tramprojecten. Die

is gefinancierd met een bijkomende dotatie vanuit de begroting en is hier met een begrotingsruiter goedgekeurd.

Tijdens de vorige zitting heeft de heer Daems vragen gesteld in verband met pps-projecten. Het Rekenhof is momenteel een horizontale audit aan het doen. Binnenkort gaat die audit naar de regering. Er zal aan de minister-president worden gevraagd om een coördinerend antwoord te geven namens alle ministers. Ik ben daar verslaggever van, dus we zullen elkaar daar ongetwijfeld nog over spreken.

In verband met de financiering van pps-projecten kan ik er ook nog op wijzen dat de banken de tussenkomst vragen van de Europese Investeringsbank. Zij vragen de Europese Investeringsbank om die lening voor een deel te onderschrijven. Ik geloof dat dat voor 700 miljoen euro het geval was, maar dat is wellicht nog niet schriftelijk bevestigd.

De heer Ivan Costermans: Dat is principieel goedgekeurd op de raad van bestuur van de Europese Investeringsbank, maar dat is natuurlijk nog niet concreet uitgewerkt.

De heer Ignace Desomer: Ik heb vernomen dat de indexeringsformule nog in onderhandeling is. Voor het Rekenhof is het onmogelijk om uitspraken te doen over voorgenomen beleid. We weten nog niet wat het beleid zal zijn, dus kunnen we er ook geen kritiek op geven. Ik ben het wel absoluut met u allen eens dat die indexeringsformule uitzonderlijk belangrijk is.

Ik kan tot slot alleen maar terugvallen op de conclusies en aanbevelingen die wij geformuleerd hebben. De trafiekprognoses moeten duidelijk worden bijgehouden en zijn van belang voor de toelinkomsten. Er komt best een advies van het Instituut voor Nationale Rekeningen in verband met de ESR-neutraliteit. Er moet aandacht zijn voor de uitgangspunten van het masterplan. We vragen de vrijgekomen tijd te benutten voor de vergunningen en om protocollen af te sluiten. Wat betreft de invloed op de Vlaamse begroting, moet er respect zijn voor de begrotingsautoriteit van dit parlement. Het tijdig en transparant informeren van het Vlaams Parlement is een noodzaak.

De heer Rudi Daems: Mijnheer Desomer, in uw inleiding hebt u gezegd dat de procedure voor de financiering mogelijk niet meer rechtsgeldig is. U hebt dat

voorzichtig uitgedrukt. Is het mogelijk om daar iets meer in detail op in te gaan?

De heer Ignace Desomer: Ik zeg niet dat die niet meer rechtsgeldig is. Maar als de omstandigheden veranderen en indien men de procedure herziet, zullen er ongetwijfeld andere spelers opnieuw bij betrokken worden. Banken die niet hebben meegedaan of zijn afgehaakt, zouden anders terecht kunnen zeggen dat ze in de gewijzigde omstandigheden wel opnieuw hadden willen meedoen. Als wij jullie voortgangsrapportage krijgen, kunnen wij daar eventueel commentaar op geven.

De heer Ivan Costermans: De procedure valt onder de wetgeving voor overheidsopdrachten. Wij doen al wat nodig is om conform de richtlijnen en de wetgeving te zijn. Nu hebben wij bijvoorbeeld als mogelijkheid al ingebouwd dat banken in een financieel equivalent van een onderaanneming zich aansluiten bij een consortium. Dat is geen probleem. Indien de drie frontleden van het consortium zich willen laten bijstaan door extra partijen in eerste lijn, is dat wellicht wel een probleem. Daar moeten we afwachten in welke richting we willen gaan en wat de implicaties zijn.

De verslaggever,

Jan PEUMANS

De voorzitter,

Marc VAN DEN ABELEN